

Voorzitter: Dolman

Tegenwoordig zijn 121 leden, te weten:

Aarts, Alders, Andela-Baur, Van Baars, Ter Beek, Beinema, Van den Bergh, J. D. Blaauw, P. M. Blauw, De Boer, De Boois, Borgman, Braams, Brouwer, Buikema, Van der Burg, Buurmeijer, Cornelissen, Couprie, Dales, G. C. van Dam, Dees, Van Dijk, Dijkman, Dijkstal, Van Dis, Dolman, Ernsting, Van Erp, Van Es, Evenhuis, Evenhuis-van Essen, Eversdijk, Faber, Franssen, Frinking, Gerritse, De Grave, Groenman, Gualthérie van Weezel, Haas-Berger, Van der Heijden, Hennekam, Herfkens, Hermans, Hermsen, Hummel, Van Iersel, Jacobse, Joeke, Jorritsma-Lebbink, Kamp, Keja, Knol, De Kok, Kombrink, Konings, De Korte, Korthals, Kosto, Kraaijeveld-Wouters, Krajenbrink, De Kwaadsteniet, Laning-Boersema, Lankhorst, Lansink, Lauxtermann, Linschoten, Lucassen-Stautterer, Mateman, Van der Mei, Meijer, Metz, Moor, Müller-van Ast, Niessen, Nijland, Van Noord, Nypels, Van Ooijen, Oomen-Ruijten, Den Ouden-Dekkers, Patijn, Paulis, Poppe, De Pree, Rempt-Halmmans de Jongh, Van Rey, Rienks, Van Rossum, Salomons, Van der Sanden, Scharman, Schutte, Van der Spek, Stemerding, Stoffelen, Tazelaar, Terpstra, Tommel, Van den Toorn, Toussaint, Tripels, Ubels-Veen, Ter Veld, Veldhoen, Te Veldhuis, De Visser, Van der Vlies, Voorhoeve, Vos, Waalkens, De Waart, Wagenaar, Wallage, Weisglas, Wessel-Tuinstra, Wiebenga, Willems, Wolters en Worrell,

en mevrouw Korte-van Hemel, staatssecretaris van Justitie, en de heer Van Leijenhorst, staatssecretaris van Onderwijs en Wetenschappen.

De **Voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mee, dat zijn ingekomen berichten van verhindering van de leden:

Nijhuis en Van Nieuwenhoven, wegens ziekte.

Deze berichten worden voor kennisgeving aangenomen.

De **Voorzitter**: De ingekomen stukken staan op een lijst, die op de tafel van de griffier ter inzage ligt. Op die lijst heb ik ook voorstellen gedaan over de wijze van behandeling. Als aan het einde van de vergadering daartegen geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan, dat de Kamer zich met de voorstellen heeft verenigd.

Regeling van werkzaamheden

De **Voorzitter**: Ik bepaal nader, dat de uitgebreide commissievergadering van 2 april a.s. over de notitie Inkomensontwikkeling en -verdeling (18 189) niet doorgaat.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de voorstellen van rijkswet:

Goedkeuring van:

1. **het op 30 augustus 1961 te New York tot stand gekomen verdrag tot beperking der staatloosheid (Trb. 1967, 124);**
2. **het op 6 mei 1963 te Straatsburg tot stand gekomen Verdrag betreffende de beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende de militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit, met Bijlage (Trb. 1964, 4), alsmede het Aanvullend Protocol en Protocol tot wijziging van 24 november 1977 (Trb. 1981, 45 en 46);**
3. **de op 13 september 1973 te Bern tot stand gekomen Overeenkomst inzake beperking van het aantal gevallen van staatloosheid (Trb. 1974, 32) (16 946, R 1180);**

Vaststelling van nieuwe algemene bepalingen omtrent het Nederlander-schap ter vervanging van de Wet van 12 december 1892, Stb. 268 op het Nederlander-schap en het ingezetenschap (Wet op het Nederlander-schap) (16 947, R 1181),

en van:

– de motie-Van den Toorn over de advisering omtrent naturalisatieverzoeken door de Vreemdelingenpolitie (16 947, R 1181, nr. 51).

De algemene beraadslaging wordt hervat.

□

Mevrouw **Wessel-Tuinstra** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! In verband met dringende werkzaamheden elders in dit gebouw, zal ik kort zijn. Ik dank mijn collega's voor de voorrang die ik van hen mocht krijgen.

Ik wil alleen nog terugkomen op het punt van de dubbele nationaliteit. Ik vind namelijk dat het debat van gisteravond niet helder genoeg geweest is. Ten slotte tellen Handelingen ook mee bij de uitleg van de wet en bij de vorming van de jurisprudentie. Wij moeten derhalve misverstanden opruimen.

Ik wil nog even spreken over mijn amendement op stuk nr. 18. Volkomen terecht heeft de staatssecretaris gezegd, dat de fractie van D'66 toch uitgaat van het algemene beginsel dat dubbele nationaliteit minder gewenst is. Dubbele nationaliteit is dus voor ons geen dogma, maar wel een uitgangspunt. Vandaar ook dat genuanceerde amendement. Het amendement strekt ertoe, een mogelijkheid te scheppen voor vreemdelingen die Nederlander willen worden om hun eigen nationaliteit te behouden zo zij dit wensen en vooral om Nederlanders die een andere nationaliteit krijgen het Nederlander-schap te laten behouden. Zo zij dit wensen. Het gaat dan dus om artikel 15.

Verschillende fracties in deze Kamer, waaronder ook mijn fractie, hebben via hun woordvoerders naar voren gebracht dat het niet alleen zo is dat men zich laat naturaliseren in het buitenland maar dat men soms die nationaliteit krijgt opgedrongen, bij voorbeeld omdat men een bepaalde tijd in een bepaald land woont of er ook nog geboren is. Dat is nu bij

Ingekomen stukken
Regeling van werkzaamheden
Nederlander-schap/beperking
Staatloosheid

Wessel-Tuinstra

voorbeeld het geval met die groep Nederlanders in Canada. Tot nu toe was dat helemaal niet zo'n groot probleem want onder de vorige wet konden zij het Nederlanderschap behouden.

Zoals de memorie van toelichting ook zegt op bladzijde 18, is artikel 15 scherper geformuleerd is dan vooreen. Nu verliezen krachtens artikel 15, lid c, Nederlanders die een andere nationaliteit krijgen, tien jaar buitenlands wonen en bovendien nog in dat land geboren zijn toch hun nationaliteit. Vandaar de commotie hierover.

Het is precies dat punt waarop de staatssecretaris niet ingegaan is. Ik heb het stenogram daarop nog even nagelezen.

Het interruptiedebat over de rol van de rechter daarbij was bepaald niet duidelijk.

Ik heb dus voorgesteld dat men gewoon een verklaring kan ondertekenen dat men zijn nationaliteit niet wenst te verliezen. Stel nu echter dat het amendement niet wordt aangenomen, dan zou ik de staatssecretaris willen vragen wat zij in zo'n geval als rol van de rechters ziet voor bij voorbeeld de mensen in Canada die bij aanvaarding van deze wet hun Nederlandse nationaliteit automatisch verliezen. Over welke rechter moeten deze mensen dan gaan en hoe stelt de staatssecretaris zich het verdere verloop dan voor?

Mijnheer de Voorzitter! Dit is mijn enige vraag. Ik hoop dat de staatssecretaris een belangrijke verduidelijking van haar standpunt in dezen wil geven.

□

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA):
Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de staatssecretaris dankzeggen voor het feit dat zij van plan is om dit wetsontwerp zo spoedig mogelijk tot wet te doen worden en dat zij zich er sterk voor maakt, dat dit inderdaad uiterlijk 1 januari 1985 geschiedt. Ik zeg haar ook dank toe voor het feit dat zij zal proberen om het stuwmeer van aanvragen weg te werken in het belang van de naturalisandi. Een aantal van hen wacht al verschrikkelijk lang. Daarom gaat het.

Dat brengt ons bij het uitgangspunt van het wetsontwerp. Aan de ene kant gaat het om het belang van de naturalisandus en aan de andere kant gaat het om het belang van de Nederlandse samenleving. De staatssecretaris heeft een uitvoerig

betoog gehouden, onder andere over de waarde van het Nederlanderschap. Zij heeft daarin op beide aspecten de nadruk gelegd. Ik ben echter toch van mening dat zij het tweede aspect – het belang van de Nederlandse samenleving – te weinig naar voren heeft gehaald.

Wij hebben een complexe, multiraciale samenleving. Dat is een gegeven. Het is van belang dat men rechten en plichten heeft. Men verkrijgt ook plichten door het Nederlanderschap. Wij denken dat men zich daardoor meer verbonden voelt met de Nederlandse samenleving. Wij achten dat het belang van de Nederlandse samenleving. De staatssecretaris heeft ook al gezegd dat wij spreken over mensen die hier al lang zijn en hier niet meer weggaan. Het is dan voor de Nederlandse samenleving van belang dat er zo weinig mogelijk mensen zijn die niet de Nederlandse nationaliteit hebben.

Ik heb met genoeg geluisterd naar de inleiding van de staatssecretaris, vooral naar de opmerking dat het wetsontwerp geen uiting is van het nationalistisch denken. Ik wil echter toch een aantal accenten aanbrengen. Ik blijf voorstellen – ik heb dat ook in eerste termijn gedaan – dat nationaliteit een kwestie is van emotionele verbondenheid. Ik voeg er echter aan toe, dat de Wet op het Nederlanderschap de juridische vormgeving regelt van de verkrijging van de Nederlandse nationaliteit.

Wij moeten dan toch rekening houden met het feit dat 'de nationaliteit' in de loop der jaren is gaan vervagen, althans juridisch gezien. Er ligt een wetsvoorstel op tafel over het kiesrecht voor gemeenteraden. Wij kennen een faciliteitenwet die min of meer de nationaliteit regelt. Wij streven naar een betere rechtspositie voor de minderheden. Er is een aparte positie voor EG-onderdanen.

Grote groepen mensen met een andere nationaliteit hebben zich gevestigd in allerlei andere landen. Dat aspect is met name naar voren gekomen sinds de tweede wereldoorlog, vandaar dat er een verdrag tot stand kwam om statenloosheid zoveel mogelijk uit te bannen. Door al deze aspecten is het juridische begrip 'nationaliteit' de laatste jaren verwaagd. Het nationaliteitsrecht is in beweging. Bij het opstellen van een nieuwe wet moeten wij daarmee wel degelijk rekening houden.

De staatssecretaris heeft gesproken over een aantal aspecten die niet vereist zijn voor het verkrijgen van de

Nederlandse nationaliteit. Ik onderschrijf dat van harte. Zij heeft gezegd dat men de eigen cultuur niet hoeft op te geven, dat men zich niet behoeft te identificeren en het verzoek behoeft niet ideëel te zijn. Er moet wel een reële band zijn, er moet een bewuste keuze worden gemaakt voor het blijven wonen in Nederland, men moet redelijk functioneren en men moet deel hebben aan de open maatschappij. Wij onderschrijven dat.

De staatssecretaris heeft echter gezegd: dat levert in beginsel aanspraak op op de Nederlandse nationaliteit. Sinds en voor de oorlog is echter al heel duidelijk in geschriften van Mannoury en Kranenburg gezegd: als men lang in Nederland woont en aan een aantal voorwaarden voldoet, heeft men recht op de Nederlandse nationaliteit. Ik hoop dat de staatssecretaris dit onderschrijft en daaraan niet gaat toeren met haar uitspraak. Als men aan een aantal voorwaarden voldoet, heeft men recht op het verkrijgen van die nationaliteit.

De staatssecretaris heeft gesproken over het feit dat de nationaliteitswetgeving een instrument is in het minderhedenbeleid. Wij hebben nooit beweerd dat het verkrijgen van het Nederlanderschap de oplossing, de panacee, is, wel dat de wederzijdse acceptatie van belang kan zijn.

De nationaliteitswetgeving is echter wel een hulpmiddel. Het is voor de Nederlandse samenleving van belang dat minderheden dezelfde rechten krijgen. Daar hebben wij in het wetsontwerp mee te maken.

De staatssecretaris zoekt versterking van de rechtspositie van minderheden. Ik moet zeggen dat wij daarvan tot op dit moment nog weinig gemerkt hebben, maar het is in ieder geval de opzet. Dit wetsontwerp is wel degelijk een instrument bij het bepalen van het minderhedenbeleid. Bij de uiteindelijke vormgeving van het wetsontwerp zullen wij daarmee rekening moeten houden.

Ik kom bij het punt van de dubbele nationaliteit. De staatssecretaris zegt dat te verwachten is dat het proces van integratie door naturalisatie versterkt wordt. Daarmee zijn wij het eens. De staatssecretaris zegt ook dat de stap om de Nederlandse nationaliteit aan te vragen zo groot is, dat die op zichzelf al een belemmering kan vormen.

Als wij de nationaliteitswetgeving zien als een hulpmiddel bij het minderhedenbeleid, dan moeten wij het ook daarbij betrekken. Wij moeten dan constateren dat het doorsnijden

Haas-Berger

van banden, het opgeven van de oude nationaliteit, van een veel groter belang kan zijn, niet alleen voor henzelf, maar ook voor de kinderen, waarmee zij zich toch verbonden wil voelen. Ook vanuit dat oogpunt is een dubbele nationaliteit wel degelijk nodig.

Wij hebben gesproken over het restrictief toelatingsbeleid in het kader van het huwelijk van een Nederlander met een buitenlander, of buitenlandse. De staatssecretaris heeft gezegd: het toelatingsbeleid zal bij het huwelijk geen belemmering opleveren. Ik wilde daarover toch graag duidelijkheid hebben. Is het inderdaad zo dat er op het moment dat een buitenlander trouwt met een Nederlander, of gaat samenwonen, geen belemmering in de weg gelegd kan worden voor de toelating? Dus geen huisvestingscriteria en geen inkomenscriteria? Geldt dit zowel voor een huwelijk als voor een samenleving? Anders is het onjuist de rechten, die men op dit moment heeft, terug te brengen.

Wij hebben het gehad over de manieren die er zijn om het Nederlanderschap te verkrijgen: op verzoek voor de eerste en de tweede generatie en voor de derde generatie van rechtswege. De staatssecretaris heeft opgemerkt dat ik uitga van een verticale benadering, bij het bekijken van de generaties, en dat zij uitgaat van een horizontale benadering. Ik wil het nu niet hebben over het voor- of nadeel van die benaming. De staatssecretaris ziet het echter niet helemaal juist.

Ons gaat het erom dat de mensen die hier komen wanneer zij voldoen aan een aantal eisen – zij wonen hier een aantal jaren en zij zijn ingeburgerd – kunnen verzoeken het Nederlanderschap te verkrijgen. Hun kinderen hebben een sterkere rechtspositie. In onze visie zouden zij kunnen opteren voor de Nederlandse nationaliteit, want zij zijn hier langer. De kinderen van die kinderen, de kleinkinderen, zouden, van rechtswege de Nederlandse nationaliteit moeten verkrijgen.

Omdat wij echter geen splitsing willen aanbrengen binnen de groep kinderen en kleinkinderen, vinden wij het onzinnig een verschil te maken tussen de kinderen die hier geboren zijn en de kinderen die, toevalligerwijs, iets later, in het kader van de gezinsvereniging, bij hun ouders die hier al wonen en hier al geworteld zijn, zijn gekomen.

Wij willen de horizontale benadering, de gelijkgeschakeling van de kinderen in één gezin.

Ik zou de staatssecretaris een vraag willen stellen. Ik hoop dat zij meteen antwoordt. Bij de naturalisatie op verzoek worden een aantal criteria gehanteerd. Een daarvan is, dat men hier een aantal jaren woont. Kan de staatssecretaris met dat begrip uit de voeten?

Mijnheer de Voorzitter! Wie zwijgt stemt toe!

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Als mevrouw Haas onmiddellijk een antwoord verlangt, kan ik haar het volgende zeggen. Bij de naturalisatieverzoeken moet men – ik heb de heer Schutte daarover gisteravond desgevraagd geantwoord – uitgaan van een feitelijke woon- of verblijfplaats gedurende vijf jaren. Dat is een vereiste dat in de wet staat. De vraag was eigenlijk overbodig.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Natuurlijk, maar waar gaat het eigenlijk om? Gisteren is in een interruptiedebat aan de orde geweest, dat de staatssecretaris niet kan leven met ons voorstel voor mensen die hier niet geboren zijn, maar bij hun ouders zijn komen wonen en hier al een tijdlang wonen. De ideeën op dat punt zijn rommelig. De staatssecretaris vindt de vraag of men hier geboren is het ijkpunt. Nu is het van tweeën een, zoals wij tegenwoordig zeggen.

In het ene geval kan de woonplaats wel als criterium dienen, maar in het andere geval, waarin ik duidelijke termijnen voor het feitelijk wonen in Nederland in de wet opgenomen wil zien, zegt de staatssecretaris dat zij dat criterium niet kan gebruiken, omdat de regels dan zo rommelig worden. Dat deugt niet. Als men bij het verzoek om naturalisatie dat criterium wel hanteert en uitgaat van een feitelijke situatie, kan men bij de optie voor de tweede generatie hetzelfde criterium gebruiken. Men moet dan niet zeggen dat dit in zo'n geval een beetje rommelig is.

Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris heeft nog meer bezwaren tegen mijn voorstel genoemd. Zij zegt dat een Brit die hier drie jaar is en op een internationale school zit niet is ingeburgerd, maar volgens mijn voorstel door optie het Nederlanderschap zou kunnen krijgen. Afgezien van de vraag of die dat zal willen, moeten wij het wetsontwerp naar mijn oordeel zien in het kader van het minderhedenbeleid. De Brit zal het misschien niet willen, maar als hij hier

voor zijn achttiende jaar drie jaar lang onafgebroken is geweest, moeten wij mijns inziens ook dezelfde regeling treffen. De staatssecretaris zelf heeft in haar eigen voorstel een heel onduidelijke situatie ingebracht. In haar systeem gaat bij een optie de oorspronkelijke nationaliteit niet verloren.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Zou ik mevrouw Haas mogen vragen wat nu eigenlijk haar hele grote bezwaar is? Het optierecht treedt toch pas in op het achttiende jaar? Het criterium van de getogenheid zal ook pas vanaf het achttiende jaar gelden. De staatssecretaris heeft gisteravond verklaard, dat dergelijke aanvragen in de toekomst binnen uiterlijk zes maanden geregeld zullen zijn. Zij zal er geen bezwaar tegen hebben als reeds geruime tijd, iets minder dan een half jaar, voordat de leeftijd van 18 jaar wordt bereikt een verzoek wordt ingediend. Waar is er dan nog een verschil? Dat is hooguit theoretisch-principieel.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Men kan het zo stellen. Nogmaals, ik vind het fantastisch dat de staatssecretaris heeft toegezegd dat de termijnen korter worden, maar laten wij elkaar niets wijs maken.

Op dit moment vinden er ook naturalisaties krachtens de wet plaats en niet bij de wet. Het verschil in termijnen is nauwelijks relevant. In beide gevallen duurt het verschrikkelijk lang. Maar het gaat wel degelijk ook om het principiële verschil en daarbij speelt de vraag of men hier is ingeburgerd een belangrijke rol. Ik denk dat er een systeem volgens een beter principe is in te bouwen: de eerste generatie verzoekt; bij de tweede generatie is sprake van een optie terwijl de derde generatie van rechtswege het Nederlanderschap verkrijgt. Anders kan men de staatssecretaris de vraag stellen waarom het optierecht in de wet is opgenomen. Ik dacht nu juist, dat wij ons allemaal achter dat systeem hadden geschaard.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Daarover verschillen wij niet van mening. Mevrouw Haas heeft geen antwoord gegeven op mijn vraag en daarom zal ik haar een beetje helpen. Volgens mij is er slechts één verschil. Bij de naturalisaties is een termijn van 5 jaar vereist en in haar voorstel 3 jaar. Het gaat overigens meestal om kinderen die hier op vrije jonge leeftijd naar toe gekomen zijn. Ze zijn hier dus meestal al 5 jaar, dus ik denk dat dat punt niet zo speelt.

Haas-Berger

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Ik vind het fantastisch dat de heer Van den Toorn mij helpt. Hij illustreert alleen maar de juistheid van mijn betoog. Het gaat erom dat kinderen die hier geboren zijn of hier op jonge leeftijd zijn gekomen een sterkere rechtspositie krijgen. Voor de tweede generatie, die hier is ingeburgerd, is een sterkere rechtspositie een reële zaak. De staatssecretaris kan nu wel zeggen dat op de leeftijd van 17,5 jaar dat verzoek kan worden ingediend, maar ook volgens dit wetsontwerp zijn de kinderen op die leeftijd nog niet meerderjarig. Dan moeten de ouders dat verzoek doen; die kinderen zijn daar afhankelijk van. Dat acht ik een belemmering, want het duurt dan ook weer zoveel langer.

De heer **Van den Toorn** (CDA): In uw voorstel wordt toch ook de leeftijd van 17,5 jaar genoemd? Dan hebben de kinderen toch ook dat recht vanaf hun 18e jaar?

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Akkoord, maar dan kan een optieverzoek ter plekke worden ingewilligd omdat er niet van alles behoeft te worden geregeld. Als echter minderjarige kinderen het willen en hun ouders niet, moeten zij wachten tot hun 18e jaar. Het gaat echter ook om het principe, dat de tweede generatie een sterkere rechtspositie moet hebben omdat men hier al langer is en dus meer ingeburgerd is. Want ook al is men hier drie jaar voor het 18e levensjaar, dan komt men toch bij ouders die hier al langer wonen en vindt het inburgeringsproces veel vlotter plaats dan wanneer men hier 'zomaar' komt.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Ik ga hier niet verder op door. Ik blijf van mening dat er een uiterst miniem verschil bestaat tussen beide situaties.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Dat betekent dus dat u mijn voorstel steunt. Fantastisch!

Mijnheer de Voorzitter! Wat betreft de inburgering het volgende. De staatssecretaris wil dat als absolute voorwaarde vooraf stellen. Wij hebben gezegd dat dat een afwijzingsgrond moet zijn. Wij zijn ook van mening, dat er een zekere toetsing moet zijn, maar in de richtlijnen worden thans voorwaarden genoemd met de status van afwijzingsgrond. Ik wijs erop dat wij met een zeer vaag criterium te maken hebben en daarom is het reëel het, naast andere voorwaarden uit de richtlijn, op te nemen als

afwijzingsgrond. Immers, bij een afwijzing moet gemotiveerd worden waarom niet aan die voorwaarde is voldaan. Op dat moment kan beter inhoudelijk getoetst worden door de Raad van State of die afwijzing al of niet terecht is geweest.

Er is gezegd dat de inburgering nader moet worden omschreven in de tekst van de wet. De staatssecretaris was het daar niet mee eens en ik ben daar blij om. Wij zouden daardoor volgens mij een aantal harde voorwaarden, criteria stellen, waarvan het volstrekt onredelijk is om ten opzichte van een aantal gevallen te stellen dat ze daaraan moeten voldoen. Ik heb in eerste termijn al gezegd dat er mensen zijn die de Nederlandse taal niet kunnen leren. Wij willen toch allen een wet maken waar zo weinig mogelijk sprake is van uitzonderingsgevallen in die zin dat opnieuw naar de Raad van State moet worden gegaan?

Er zijn mensen die hier al lange tijd wonen, maar überhaupt niet kunnen schrijven, noch hun eigen, noch de Nederlandse taal. Zouden wij dan moeten zeggen dat zij de Nederlandse taal niet beheersen en daarom niet mogen worden genaturaliseerd, alhoewel zij volstrekt goed kunnen spreken? Nogmaals, ik denk dat wij dan een aantal harde eisen gaan inbouwen die irreëel zijn, ook ten opzichte van datgene wat wij willen. Natuurlijk moet er sprake zijn van inburgering, van sociale contacten, van een goed functioneren hier, maar laten wij dan in de wet geen voorwaarden opnemen die onbillijk zijn voor een aantal mensen, waarvan wij allen toch zeggen dat daarvoor uitzonderingen moeten kunnen worden gemaakt.

Mijnheer de Voorzitter! Gisterenavond hebben wij even gesproken over buitenlanders die met Nederlanders zijn getrouwd en die de Nederlandse nationaliteit kunnen aanvragen, maar niet als zij wonen in het land waarvan zij de nationaliteit hebben. De staatssecretaris zei dat dit een ongeschreven volkenrechtelijke regel is. Ik ben daar niet uit en wil de heer d'Oliveira die gisteren al is geciteerd, aanhalen. Hij stelt: 'Niet alleen vergent het volkenrecht nationaliteit te verlenen aan vreemdelingen als deze een zekere relatie tot de nationaliteitverlenende staat bezitten, maar bovendien verbiedt het volkenrecht soms om zo'n nationaliteitsverlening te weigeren.'

Hij gaat dan verder naar het Verdrag van New York van 20 februari 1957, waarover wij gisteren ook

hebben gesproken, betreffende de nationaliteit van de gehuwde vrouw. Daarin staat: 'Iedere verdragsluitende staat stemt er mede in dat een vreemdelinge gehuwd met een van zijn onderdanen de nationaliteit van haar echtgenoot op verzoek kan verkrijgen door een bijzondere bevoorrechte naturalisatieprocedure. De verlening van deze nationaliteit kan afhankelijk zijn van de voorwaarden welke worden gesteld in het belang van de nationale veiligheid of de openbare orde'.

Ik denk dat wij nationale veiligheid en openbare orde in dit geval wel kunnen uitsluiten, want daar zijn andere voorwaarden voor waaraan men moet voldoen. Er wordt gesproken van een bevoorrechte positie en er wordt niets gezegd over de vraag of men wel of niet woont in het land waarvan men onderdaan is. Ongeschreven volkenrechtelijke regels ken ik niet, maar ik ken wel het verhaal zoals dat is neergelegd in het Verdrag van New York van 1957. Mijn citaat kwam uit het Juristenblad van 26 november 1983.

Dus graag een nadere verklaring op dat punt.

Mijnheer de Voorzitter! Vervolgens de dubbele nationaliteit. De staatssecretaris heeft gezegd dat die in verband met het Verdrag van Straatsburg niet mogelijk zou zijn. Ik heb in eerste termijn gezegd dat wij het eerste hoofdstuk van dit verdrag niet kunnen onderschrijven omdat wij de dubbele nationaliteit bij optie als mogelijkheid willen behouden. De staatssecretaris heeft gezegd dat dit niet wordt uitgesloten door het genoemde hoofdstuk. Laten we aannemen, dat dit inderdaad mogelijk is. Maar dan is het Verdrag van Straatsburg geen belemmering voor de dubbele nationaliteit.

Wij spreken nu over de goedkeuringswetten. Het vervelende is dat we daarbij nooit de beschikking hebben over de tekst van het verdrag en de protocollen, maar gelukkig hebben we een zeer goede bibliotheek. In het eerste lid van artikel 1 van het eerste hoofdstuk van het verdrag worden de drie manieren om een nationaliteit te verkrijgen gelijkgesteld: naturalisatie, optie of herstel in de nationaliteit. Dus er wordt in het verdrag geen verschil gemaakt tussen het verkrijgen van de nationaliteit via naturalisatie en de mogelijkheid via optie. Omdat dat zo is, kunnen wij de mogelijkheid van dubbele nationaliteit behouden. Als er sprake is van optie, dan moet logischerwijze de mogelijkheid van

Haas-Berger

dubbele nationaliteit behouden blijven. Ik betwijfel dus ten sterkste, of het argument van de staatssecretaris juist is.

Dan is er de vraag, of het nodig is om een dubbele nationaliteit te hanteren. Daarmee kom ik terug op wat ik in het begin van mijn betoog heb gezegd. Als wij de nationaliteitenwetgeving mede zien als een hulpmiddel voor het minderhedenbeleid, als wij zien dat het moeten doorsnijden van de banden met de oude cultuur een belemmering is voor het aanvragen van de Nederlandse nationaliteit en als wij constateren dat het van belang is dat er zo weinig mogelijk mensen zonder de Nederlandse nationaliteit in Nederland blijven wonen, dan vraag ik me af, waarom de staatssecretaris zich niet op het standpunt stelt, dat de dubbele nationaliteit mogelijk moet zijn.

Ik vind trouwens dat de staatssecretaris in het wetsvoorstel het hanteren van de dubbele nationaliteit geheel verkeerd heeft opgebouwd. De derde generatie verkrijgt van rechtswege de Nederlandse nationaliteit. Dat zijn dus mensen die hier al lang wonen en die echt geworteld zijn in onze samenleving. De tweede generatie, die door optie de Nederlandse nationaliteit kan krijgen, is ook wel echt ingeburgerd. Maar de eerste generatie, die nog de meeste banden met de oorspronkelijke cultuur heeft, zou de eigen nationaliteit moeten opgeven.

Het zou veel logischer zijn om te stellen dat de eerste generatie de eigen nationaliteit kan behouden, de tweede niet en de derde zeker niet. Dat zou ook veel beter aansluiten bij de omgekeerde situatie, namelijk die van de Nederlanders die naar het buitenland gaan en die daar een andere nationaliteit krijgen. Zij verliezen tien jaar nadat ze meerderjarig zijn geworden, als ze daar geboren zijn, wel de Nederlandse nationaliteit. Daarbij volgt de staatssecretaris dus wel een logische redenering: als je daar lang verblijft, verlies je je oorspronkelijke nationaliteit.

Omgekeerd komt het voorstel op het volgende neer: als je hier langer bent, mag je wel de oorspronkelijke nationaliteit behouden, maar als je hier kort bent, ben je verplicht om die helemaal op te geven. Dat is onlogisch. De staatssecretaris doet er dan ook verstandig aan, juist voor de eerste generatie het recht op de oorspronkelijke nationaliteit te handhaven.

De staatssecretaris heeft een aantal voorstellen gedaan over mogelijkhe-

den om de procedure bij de burgerlijke autoriteiten te laten verlopen. Daarvoor zijn wij haar dankbaar. Wij hopen dat wij het advies van de VNG ter zake op korte termijn kunnen verkrijgen.

De staatssecretaris heeft toegezegd – waarvoor dank! – dat de procedures in de toekomst vlotter kunnen verlopen. Ik trek de woorden van de staatssecretaris niet in twijfel. Juist omdat zij zegt dat dit mogelijk is, wil ik echter dat die termijn heel duidelijk wordt vastgelegd in de wet, opdat de justitiabelen weten waar zij aan toe zijn. Als de staatssecretaris dus onverhoopt zegt, dat niet aan de termijn kan worden voldaan, hoort men een briefje te krijgen waarin de redenen hiervan zijn aangegeven. Men weet dan in ieder geval op welk tijdstip men in beroep kan gaan. Immers, wij maken een nieuwe nationaliteitenwetgeving. Voor een ieder in de Nederlandse samenleving en voor degenen die het Nederlanderschap willen verkrijgen is het van belang te weten waar men aan toe is.

□

De heer **Van den Toorn** (CDA): Voorzitter! Allereerst dank ik de staatssecretaris voor het feit dat zij gisteravond, mede op ons verzoek, een nadere uiteenzetting heeft gegeven over het begrip 'nationaliteit'. Dit heeft duidelijkheid in de discussie gebracht. Het was een principiële benadering. Dit alles is ook van groot belang, wanneer de wet van kracht is. Wij kunnen nalezen welke waarde aan dit begrip door de Kamer wordt toegekend.

De staatssecretaris is niet ingegaan op mijn vraag hoe zij het begrip nationaliteit ziet in relatie tot de grotere samenlevingen waarin wij komen te verkeren. Hierbij denk ik bij voorbeeld aan de Europese Gemeenschap. Er is een tendens naar grotere gemeenschappen. Ook om die reden wordt er nu in dat soort grotere internationale verbanden gediscussieerd over de begrippen 'nationaliteit' en 'dubbele nationaliteit'. Zo houdt het EG-recht ook een vestigingsrecht in. Daardoor ontstaat er toch een vervaging van het begrip. Mevrouw Haas heeft dit al even aangestipt. Het lijkt mij verstandig, dat de staatssecretaris haar visie hierop geeft.

In de discussie heeft de staatssecretaris eigenlijk het antwoord op de vraag, of naturalisatie het eind dan wel een onderdeel van een proces is, in het midden gelaten. Ik wil de staatssecretaris is niet verlokken tot het doen van een 'zwart-wit-uitspraak'.

Toch lijkt het mij van belang, te weten waar zij het accent legt.

Betreft het een proces waarin de naturalisatie dicht bij het einde ligt en een formalisering in juridische zin inhoudt of is het verkrijgen van het Nederlanderschap een stap onderweg naar het ingeburgerd raken in de maatschappij? Volgens ons ligt naturalisatie eerder bij het eind van het proces – het gaat om een voltooiing van een proces – dan helemaal aan het begin. Ik verneem graag van de staatssecretaris of zij dit nader kan aanduiden.

Ik nodig de staatssecretaris uit, de relatie tussen toelatingsbeleid en naturalisatiebeleid nader uiteen te zetten, omdat ik noch gisteravond noch bij lezing van het stenogram precies kon vaststellen welk beleid zij voert. Het lijkt mij dat het toelatingsbeleid sec moet worden bekeken en niet moet worden verward met zaken in de sfeer van het naturalisatiebeleid.

Als iemand met een Nederlandse vrouw of Nederlandse man wil trouwen, moet het toelatingsbeleid hierop antwoord geven. Misschien is de verwarring ontstaan door de vraag van mevrouw Haas of dezelfde criteria worden toegepast die vroeger werden toegepast in de Wet op het Nederlanderschap. Ik meen dat het hierin niet zit. Deze zaken moeten worden bepaald in de sfeer van het toelatingsbeleid. De Wet op het Nederlanderschap staat apart, evenals het verkrijgen van het Nederlanderschap, nadat men is toegelaten.

Ik komt bij de drie pijlers van de staatssecretaris voor het Nederlanderschap. In tegenstelling tot de staatssecretaris volg ik de redenering van mevrouw Haas. De eerste generatie heeft het recht om het Nederlanderschap te vragen, de tweede generatie heeft een optierecht en de derde generatie krijgt het van rechtswege. Het is jammer dat in de discussie gisteravond vervolgens de getogenheid erbij is gevoegd.

Het gaat om een vorm van verticale benadering. Mensen uit de eerste generatie, dus mensen die hier gekomen zijn, kunnen op verzoek worden genaturaliseerd, die uit de tweede generatie hebben hen optie, een vereenvoudigde procedure, en die uit de derde generatie worden Nederlander, omdat de Wet het voorschrijft. De discussie over de getogenheid heeft hiermee in principe niets te maken. Deze beperkt zich tot de tweede generatie, de eerste generatie hier geboren.

Het valt op – dat is geestig – dat het moeilijk is, inburgering te definiëren.

Van den Toorn

De staatssecretaris zocht haar toelichting in een negatieve formulering. Zij gaf in vijf punten aan wat inburgering niet is. Dit is significant voor het feit dat wij allen in de Kamer worstelen om het begrip nauwkeurig te definiëren. Dit neemt niet weg dat wij van mening zijn en blijven dat het voorkeur verdient, het begrip nader in de wet aan te geven. Ik herhaal dat ons belangrijkste argument is dat wij een garantie willen inbouwen voor continuering van het huidige beleid. Ik wens geen wijziging van het beleid – wij hebben hierover vele discussies gehad in de afgelopen tijd – maar ik wil in de wet vastleggen dat het beleid dat nu wordt gevoerd, wordt gecontinueerd.

Ik zeg aan het adres van de Partij van de Arbeid dat dit op geen enkele wijze zodanig kan worden vertaald dat wij ervoor zijn, een vorm van examen in te voeren. Dit mag niet het idee zijn en dit mag hieruit niet worden geconcludeerd. Het enige wat wij willen, is houvast geven in de wet, opdat de garantie wordt gegeven dat het criterium redelijk soepel wordt toegepast.

Ik stel een vraag die tot nu toe in de discussie niet aan de orde is geweest. Moet worden bepaald of iemand wel of niet kan lezen? Dat is een aardig punt. Op het moment dat zoiets wordt ingevoerd, moet men ervoor oppassen, terecht te komen in een examenstructuur. Er moet mijns inziens sprake zijn van een redelijke kennis van de Nederlandse taal, gecombineerd met een inburgering op andere wijze, ook in onze maatschappij. Dit moet worden beschouwd als een complex. Er mag niet één puntje uit worden gelicht. Ik hoor graag van de staatssecretaris hoe zij hierover denkt. Moet iemand wel of niet Nederlands kunnen lezen?

Het zal duidelijk zijn dat ik een genuanceerd standpunt inneem. Ik pleit voor het hanteren van het criterium dat het om een complex gaat. In sommige gevallen kan het inderdaad best voorkomen dat iemand geen Nederlands kan lezen, terwijl hij op grond van andere criteria wel kan worden geacht, deel uit te maken van deze maatschappij.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Wat doet u met iemand die helemaal niet kan praten, omdat hij gehandicapt is?

De heer Van den Toorn (CDA): Dat meent u niet!

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Wel degelijk! Wanneer u zo stringente

Mevrouw Haas-Berger (PvdA) interrumpeert het kamerlid Van den Toorn (CDA)

eisen in de wet wilt vastleggen, kan het gebeuren dat mensen worden vastgepind op eisen waaraan zij niet kunnen voldoen terwijl zij verder wel ingeburgerd kunnen zijn. Het vastleggen van zulke eisen in de wet is niet juist. U zegt zelf dat het begrip zo moeilijk te definiëren is. Er moeten dan ook mogelijkheden zijn voor een soepele beoordeling. Op het moment dat wij eisen in de wet vastleggen, zitten wij eraan vast. Dat is een groot bezwaar.

De heer Van den Toorn (CDA): U snijdt nu twee zaken aan. Wat de laatste betreft, wil ik graag in de wet datgene opnemen wat op dit moment in de besluitvorming gebruikelijk is en wat ook vastligt in jurisprudentie. Dat blijft vastliggen, ook wanneer het niet in de wet wordt opgenomen. Dat ben ik met u eens. Aan de andere kant is dat op zichzelf geen argument om het niet in de wet op te nemen. Door dat juist wel te doen, creëren wij een duidelijk toetsingscriterium dat ook voor de aanvrager een leidraad kan vormen.

Wat de eerste zaak betreft, begrijp ik het voorbeeld van degene die niet kan spreken wel. In zo'n geval moeten wij natuurlijk het andere criterium hanteren, namelijk het op een andere wijze ingeburgerd-zijn in deze maatschappij. Laten wij nu geen misverstanden introduceren. Mevrouw Haas en ik zijn het hierover wel degelijk met elkaar eens. Ik wil juist een 'examen-

structuur' voorkomen. Om die reden heb ik gevraagd naar het criterium van het kunnen-lezen.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Het grootste deel van de Kamer wil geen examenstructuur. Wij weten allemaal hoe het 'inburgerings-criterium' uit de richtlijn in de afgelopen jaren is toegepast. Het lijkt mij veel verstandiger, dat begrip te blijven hanteren zonder het nader te definiëren. Wij weten allemaal dat in de afgelopen jaren uitzonderingen zijn gemaakt. In bepaalde gevallen kan dat niet anders.

Ik ben bang dat er grote problemen zullen ontstaan wanneer wij proberen, dit criterium exact te definiëren, of dat wij van de uitzonderingsgrond van artikel 10 gebruik zullen moeten maken. Dat lijkt mij niet juist. Het criterium wordt nu vrij streng, maar waar nodig soepel toegepast. Waarom kan dat niet zo blijven?

De heer Van den Toorn (CDA): Er wordt dan ook gesproken van 'redelijke kennis'. Daarmee is die soepelheid gegarandeerd. Het beleid dat tot nu toe is gevoerd, dient naar mijn inzicht te worden gehandhaafd. Daarover verschillen u en ik niet van mening. Er zijn twee mogelijkheden: u houdt in de wet een niet nader gedefinieerd begrip 'ingeburgerd-zijn', zij het in negatieve zin, met de hele jurisprudentie eromheen, terwijl ik in de wet wil opnemen wat op dit moment al gebruikelijk is.

Van den Toorn

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Wij zijn niet in staat, dit begrip te definiëren. Dat heeft de heer Van den Toorn zelf ook gezegd. Waarom zouden wij daartoe dan een poging wagen? Dat geeft brokken!

De heer **Van den Toorn** (CDA): Neen, precies omgekeerd! Het geeft in elk geval een richtsnoer waaraan men kan toetsen.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Dan moet de heer Van den Toorn toch iets duidelijker zijn met zijn criterium 'redelijke kennis van de Nederlandse taal'. Hij heeft gezegd dat hij er genuanceerd over denkt of mensen al dan niet moeten kunnen lezen. Dat is nu juist het probleem. Zoals hij het formuleert, lijkt het erop dat het een uitzondering is dat mensen geen Nederlands kunnen lezen. Wij moeten helemaal niet denken in dergelijke uitzonderingssituaties.

Wij naturaliseren aanzienlijke groepen buitenlanders die überhaupt niet kunnen lezen of schrijven. Het is dan ook belangrijk dat de indieners van het wijzigingsvoorstel duidelijk maken dat het hen in het algemeen gaat om het spreken van de Nederlandse taal, niet om het schrijven, dus dat het laatste niet de algemene regel is waarop uitzonderingen kunnen worden gemaakt maar het omgekeerde.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik bedoel precies boven water te krijgen wat mevrouw Van Es in deze zin aanduidt. Als je praat over een redelijke kennis van de Nederlandse taal om te kunnen functioneren in de maatschappij, dan is het voor mij primair dat je in ieder geval in het normale menselijke contact kunt functioneren. Dat wil zeggen, dat je je op een redelijke wijze verstaanbaar kunt maken. Dat betekent niet dat ik expliciet wil dat men vervolgens bij de burgemeester – die eis komt er nu waarschijnlijk door – een stukje in het Nederlands op papier kan schrijven.

Voor mij is het sociale contact essentieel. Dat wordt gelukkig nog bepaald door de verbale communicatie. Daar doel ik op en daarom heb ik die vraag ook gesteld. Misschien had ik die vraag negatief moeten formuleren, want dan hadden wij deze discussie niet gehad.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Ik meen, dat het van belang is dat in elk geval de indieners van het wijzigingsvoorstel daar zelf geen onduidelijkheid over

laten bestaan. Ik denk niet dat de interpretatie van hun wijzigingsvoorstel aan anderen moet worden overgelaten.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Daarom probeer ik ook mijn eigen interpretatie daaraan te geven. Dit vormt een onderdeel van de nadere uitleg van het nieuwe artikel in de wet.

De heer **Lankhorst** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! De heer Van den Toorn sprak zoëven over een complex van factoren dat belangrijk kan zijn. Waarom haalt hij dan die ene factor eruit en wil hij die in de wet doen opnemen?

De heer **Van den Toorn** (CDA): Neen, Voorzitter, ik neem het complex in de wet op in het tweede deel van mijn amendement. Ik neem het taalpunt eruit, omdat ik meen dat verbale communicatie echt belangrijk is om te kunnen functioneren in de maatschappij. Ik heb dat net uitvoerig met mevrouw Van Es besproken. Wanneer men ergens komt en men kan zich volstrekt niet verstaanbaar maken, dan plaatst men zich zelf in een ongelukkige positie. Dat zijn natuurlijke echte uitzonderingen.

Wanneer bij voorbeeld iemand al 20 of 30 jaar met dat probleem heeft gefunctioneerd, is er geen reden om te zeggen dat hij geen Nederlander kan worden. Daarover hebben wij in het verleden in deze Kamer uitvoerig gediscussieerd. In het algemeen is het toch wel wenselijk dat je verbaal in de maatschappij kunt communiceren. Dat probeer ik alleen maar vast te leggen; niet als een 100%-eis.

De heer **Lankhorst** (PPR): Ik denk dat de heer Van den Toorn veel meer recht zou doen aan hetgeen hij nu zegt, als hij in zijn amendement zou zetten: een redelijke kennis van de Nederlandse taal of overigens in de Nederlandse samenleving hebben doen opnemen. Hij heeft beide; hij gebruikt het woordje 'en'. Aan de ene kant heeft hij het complex van factoren en aan de andere kant haalt hij die redelijke kennis van de Nederlandse taal eruit. Waarom gebruikt hij dan het woordje 'en' en niet het woordje 'of'.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Dat heeft met appreciatie te maken. Ik wil toch een zekere mate van nadruk leggen op het verbaal kunnen functioneren binnen de maatschappij. In die zin zijn de beide elementen complementair. U stelt voor om iemand die bij voorbeeld geen woord Nederlands

kan spreken – wij praten nu wel over mensen die iets langer dan vijf jaar in Nederland wonen – als ingeburgerd in deze maatschappij te beschouwen. Ik kan mij dat haast niet voorstellen.

Wij praten hier echter over bij voorbeeld Polen die hier al zo'n 20 jaar gewoond hebben en die dikwijls door omstandigheden hetzij Pools hetzij gebrekkig Duits spreken, maar die wel in zo'n maatschappij hebben gefunctioneerd. Over die uitzondering praten wij. In het algemeen kun je toch wel zeggen, dat het wenselijk zou zijn wanneer er enige communicatiemogelijkheid in verbale zin is bij iemand die je naturaliseert.

De **Voorzitter**: Mag ik de leden eraan herinneren dat wij bezig zijn met de algemene beschouwingen, en wel de tweede termijn!

De heer **Lankhorst** (PPR): Ik weet het Voorzitter. Maar die uitzonderingen van de heer Van den Toorn moeten dan naar de Raad van State. Daar had de staatssecretaris ook veel bezwaren tegen. Hij zou eruit zijn, nogmaals, als hij het woordje 'en' zou veranderen in 'of'. Dan zou ook de grote druk op de Raad van State voor een deel zijn weggenomen.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil over elke concrete, serieuze suggestie nadenken. Dat wil ik dan ook toezeggen. Toch meen ik dat het strijdt met mijn opvatting, die in de richting gaat van de voorwaarde dat men verbaal in deze maatschappij zal moeten kunnen functioneren. Laten wij nu toch eerlijk zijn, het aantal gevallen, waarover wij zoëven spraken, van mensen die hier 20 of 30 jaar wonen en geen Nederlands spreken, is een verdwijnend verschijnsel. De vorige wet is toch immers ook langer dan 90 jaar van kracht geweest?

Naar mijn mening behoeft de zaak dan maar in enkele gevallen aan de Raad van State te worden voorgelegd. Dan kunnen er geen problemen ontstaan, want in die gevallen is de Raad van State gebonden om het langs de lijn van de huidige jurisprudentie – waar ik ook voor pleit – gewoon toe te staan. Het enige dat kan resulteren, is een beperkte administratieve vertraging. Dat geef ik u toe, dat is een bezwaar.

Dan kom ik op de kwestie van de derde generatie, tweede generatie hier geboren. Ik pleit ervoor – ik heb de indruk dat dit standpunt door de meerderheid van de Kamer wordt gedeeld – dat in die gevallen de Nederlandse nationaliteit: van

Van den Toorn

rechtsweg wordt verkregen. Ik moet u zeggen dat de staatssecretaris mij gisteravond ook in het interruptiedebat niet heeft kunnen overtuigen.

Het enige probleem dat er is, is het probleem van de Zuidmolukkers. Daarover is duidelijk aangegeven en ook door de staatssecretaris erkend, dat die zaak juridisch-technisch oplosbaar is. Zij heeft mij geen overtuigend antwoord gegeven met andere voorbeelden waaruit zou blijken dat het om substantiële categorieën van mensen zou gaan.

Ik persisteer dus bij mijn mening, dat de wet generaal zal moeten zijn en dat de wet in principe niet geschreven dient te zijn op de uitzonderingen. Dat doen wij wel als wij de lijn zouden volgen die de staatssecretaris voorstelt. Eerlijk gezegd, heeft zij haar redenering om het optierecht aan de derde generatie te geven, alleen maar gefundeerd met het verhaal van de Zuidmolukkers. De principiële verdediging is in die zin duidelijk mager gebleven.

Ik wijs er op dat de staatssecretaris wel pleit voor het beperken van het aantal uitzonderingen als zij het heeft over dubbele nationaliteit. Dan steunt zij mijn standpunt wel, dat de wet generaal, algemeen werkend, dient te zijn. En waar het gaat om een zeer kleine groep – overigens, een niet onbelangrijke groep, dat wens ik hier gezegd te hebben – pleit zij ervoor dat wij in de wet een uitzondering moeten toepassen. Wetstechnisch gezien vind ik het geen fraai voorbeeld van consistentie.

Een kwestie die tot nu toe niet aan de orde is geweest, maar natuurlijk wel speelt in het gehele verhaal, is een optierecht voor de tweede generatie hier geboren. Dit past de staatssecretaris in principe ook toe op de derde generatie hier geboren. Ik mag hopen dat deze wet niet binnen tien jaar weer gewijzigd is, dus het probleem dat ik nu aan de orde stel, is helemaal niet zo fictief. Dit zou betekenen dat achterkleinkinderen hier nog steeds formeel langs de Nederlandse wet met hun 'oude' nationaliteit geconfronteerd zouden worden. Dat doen wij als wetgever. Ik vind dat een niet begaanbare weg. Ik probeer natuurlijk alleen maar aan te geven dat daar een glijdende situatie tussen zit.

Je kunt het net zo goed toepassen op de tweede generatie hier geboren, als op de derde generatie hier geboren. Ik ga ervan uit dat deze wet toch een behoorlijke tijd zal

gelden, wat betekent dat je het ook van toepassing verklaart op de derde generatie hier geboren, wat ik uiterst onwenselijk vind. Ik hoop dat de staatssecretaris mij daarin geen ongelijk kan geven. Het lijkt mij een logische redenering.

Nadat mijn amendement is ingetrokken, zijn er nog twee amendementen op het punt van de tweede generatie hier geboren over, een van collega Korthals en een van collega Haas. Het verschil zit hierin dat de een spreekt over 'geborenen' en de ander over 'wonenden'. Ik zou om mijn standpunt definitief te kunnen bepalen, graag alsnog van de staatssecretaris vernemen aan welk van beide formuleringen zij – dan niet in politieke zin, want dat heb ik inmiddels begrepen – in juridische zin de voorkeur zou geven.

Nog een korte opmerking over die kwestie van het volkenrecht, waar mevrouw Haas al over heeft gesproken. Zij zei dat zij het niet kende. Misschien had zij dan een boek kunnen opslaan waaruit blijkt dat het wel zo is. Ik vind dat dus geen doorslaggevend argument. Ik zou u een argument uit de logica willen geven.

Stelt u zich nu eens voor dat er een Nederlander getrouwd is met een Franse vrouw. Zij wonen in Frankrijk, willen daar blijven wonen en in de situatie die mevrouw Haas schetste, zegt die vrouw, dat zij graag Nederlandse wil worden. Wat is daarvan nu het logische belang? Helemaal niets! Zij probeert geen reële band met Nederland te creëren, maar alleen een formele. Ik denk ook dat dat de grondslag is van deze ongeschreven volkenrechtelijke regel.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Artikel 3 van het Verdrag van New York zegt, dat die voorkeursbehandeling er inderdaad is. Als de heer Van den Toorn daarin geen logische redenering ziet, kan hij mij dan de logica vertellen van het volgende voorbeeld? Een Nederlandse man gehuwd met een Franse vrouw, zij wonen in Duitsland, willen daar blijven wonen en dan mag de Franse vrouw wel de Nederlandse nationaliteit krijgen. Ratio?

De heer Van den Toorn (CDA): Voor u is het een groot vraagteken, voor mij niet. Ik kan mij dat heel goed voorstellen. In uw voorbeeld van Duitsland woont men dus elders. Dan kan men zeggen, dat men vrijwillig een band wil kiezen met een van de landen waar men vandaan komt. Ik denk dat het een soort impliciete verbondenheid aangeeft, wanneer die Franse vrouw

met die Nederlandse man in Frankrijk blijft wonen. Welk belang wordt ermee gediend dat zij dan de Nederlandse nationaliteit krijgt? Geen enkel!

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Bij voorbeeld ter voorkoming van de dubbele nationaliteit van de kinderen. Dat wilde u toch zoveel mogelijk voorkomen.

De heer Van den Toorn (CDA): Wij zijn het toch wel met elkaar eens dat die zowel aan de man als aan de vrouw ontleend moet kunnen worden. In principe moeten wij het zoveel mogelijk voorkomen.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Als die echtelieden dezelfde nationaliteit hebben, hebben de kindjes ook maar één nationaliteit en geen twee.

De heer Van den Toorn (CDA): Nu weet ik niet of in Frankrijk het jus soli geldt. Stel dat zij in een land waarin het jus soli geldt zouden wonen, dan zouden de kindjes toch die dubbele nationaliteit hebben. Dat hangt dus een beetje van het voorbeeld af.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): Voorzitter: Ik heb dat voorbeeld niet gekozen.

Als die Franse vrouw dan de Nederlandse nationaliteit op verzoek zou krijgen, dan krijgen die kinderen de Nederlandse nationaliteit. Wij gaan daarbij uit van het feit dat de oorspronkelijke nationaliteit moet worden opgegeven. Dan vermijd je dus dubbele nationaliteit voor de kinderen.

De heer Van den Toorn (CDA): Als die Nederlandse man Frans zou worden, was het probleem ook opgelost.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): D'accord, daarvoor kan men kiezen.

De heer Van den Toorn (CDA): Dat is toch de meest logische keuze in dit geval. Als ik ervoor zou kiezen met een Franse vrouw te trouwen en mijn leven lang in Frankrijk te wonen, zou ik Fransman worden.

Mevrouw Van Es (PSP): Dat is dan de keuze van de heer Van den Toorn. Het is natuurlijk wat anders als je zo'n gedachte dat inburgering in het land van herkomst misschien moeilijker zou zijn neerlegt in de wet als een soort onweerlegbaar vermoeden dat inburgering geblokkeerd zou worden. Dat is iets heel anders.

De heer Van den Toorn (CDA): Hoe kunt u nu veronderstellen dat die Franse vrouw ingeburgerd raakt in de Nederlandse samenleving als zij hier helemaal niet woont? Daarvan begrijp ik niets.

Van den Toorn

Mevrouw **Van Es** (PSP): Nee, maar ik denk dat het naturalisatieverzoek van die Franse vrouw die in Frankrijk woont gewoon aan dezelfde wettelijke criteria getoetst zal moeten worden als alle andere verzoeken. Waarom moet je nu zo'n min of meer privégedachte dat het in Frankrijk moeilijker zal zijn neerleggen als een blokkade in de wet?

De heer **Van den Toorn** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik denk dat er al ontzettend veel over gezegd is. Het gaat zo casuïstisch dat het, lijkt mij, niet meer de generale lijn raakt. En ik ben erg voor die generale lijn, dat weet u inmiddels.

Ik sluit af met drie korte opmerkingen over de procedure. Ik hoef niet uitvoerig te herhalen dat ik grote staatsrechtelijke bezwaren heb tegen een ter inzagelegging van individuele koninklijke besluiten.

Het tweede punt is dat ik na de toezeggingen en de mededelingen van de staatssecretaris overweeg mijn motie aan te houden totdat de reactie binnen is. Ik wil wel ervoor pleiten dat de staatssecretaris in ieder geval de Kamer over die reactie informeert voordat de wet in werking treedt.

Met genoegen heb ik geconstateerd dat de staatssecretaris heeft toegezegd dat zij maatregelen zal nemen om naturalisaties na inwerkingtreding van de nieuwe wet binnen zes maanden te realiseren. Ik vind het van zo'n grote waarde dat daarin versnelling komt, dat ik het zeer nauwkeurig en nauwgezet zal volgen.

□

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor de beantwoording, in het bijzonder voor een aantal maatregelen dat door haar is aangekondigd en de procedure kan vereenvoudigen.

Van de opleidingen voor bestuursambtenaren herinner ik mij dat het onderdeel nationaliteitsrecht de meeste hoofdbreken placht te geven. Als ik de discussie van gisteren en vandaag op mij laat inwerken, begin ik daarvoor achteraf steeds meer begrip te krijgen. Wat is nationaliteit, wat is het Nederlanderschap? Dit is voor de discussie over een aantal essentiële onderdelen van het wetsontwerp erg belangrijk. Hierop zijn verschillende woordvoerders ook ingegaan.

Een aantal discussies kan mede worden verklaard uit het feit dat een aantal oneigenlijke elementen een rol

ging spelen. Ik denk dan vooral aan het bij de discussie als argument betrekken van de sociale aspecten van de zaak. Het verlenen, het toekennen van het Nederlanderschap is echter als zodanig geen sociale maatregel. Het heeft natuurlijke sociale effecten – dat moeten wij inderdaad goed in het oog houden – maar het karakter van de maatregel is niet van sociale aard.

Men maakt mensen meer deelgenoot van hetgeen in een samenleving gemeenschappelijk is. Als dat het uitgangspunt is, liggen zaken als dubbele nationaliteit, toekenning van rechtswege of het doen van een bewuste keuze en inburgering eenvoudiger.

In het algemeen kan ik zeggen dat de afweging die in het wetsontwerp is gemaakt, de mijne is. Dat betekent dan ook dat ik aan verreweg de meeste amendementen niet zoveel behoefte heb, als ik er al geen bezwaar tegen heb. Ik wil nog wel op een paar zaken terugkomen.

In reactie op een stelling van de heer Leerling heeft de staatssecretaris gezegd dat het inderdaad juist is dat de godsdienstige verhoudingen in Nederland de laatste jaren sterk gewijzigd zijn. Zij voegde daaraan toe dat de overheid dit niet moest beïnvloeden, want dit zou in strijd zijn met de vrijheid van godsdienst. Ik begrijp waarschijnlijk wel wat zij bedoelt, al heb ik met deze formulering moeite. Ook ik vind de vrijheid van godsdienst essentieel.

Er mag geen sprake zijn van discriminatie op grond van een godsdienstige overtuiging of van gewetensdrang in die richting. Dit betekent echter niet dat men kan stellen dat het leven naar Bijbelse normen louter een particuliere zaak is, geen zaak van openbare betekenis. Als aanvulling op de opmerking van de staatssecretaris wijs ik erop dat de overheid niet onverschillig moet zijn in haar eigen functioneren met betrekking tot die normen. De overheid dient die bijbelse normen wel degelijk te hanteren, met inachtneming van het principe van vrijheid van godsdienst, geen gewetensdwang en geen discriminatie.

Ik kom nu terug op de betekenis van het Nederlanderschap. De staatssecretaris heeft een aantal elementen genoemd en als zodanig voldaan aan de wens die door de Kamer was geuit. Zij sprak van een wezenlijke verbondenheid en heeft ook erkend dat dit niet voor een ieder hetzelfde is.

Ik vraag haar echter of zij daaraan niet een iets meer positieve inhoud kan geven.

Ik heb in eerste termijn oud-minister Polak geciteerd, die het begrip 'geestesmerk van onze samenleving' gebruikte. Dat is op zichzelf ook geen invulling, maar het geeft wel een richting aan. Ik heb daarvan in eerste termijn een paar voorbeelden gegeven. Ik sprak van het karakter van onze constitutionele monarchie, van de wijze waarop wij in Nederland vorm geven aan de volksinvloed voor grote en kleine groepen in de samenleving, van de doorvoering van de scheiding van kerk en staat in onze samenleving en, tegen de achtergrond van onze nationale historie, van de totstandkoming van een vrije kerk in een vrije natie.

Kortom, dit is een aantal voorbeelden, dat met nog meer is aan te vullen, dat enige indicatie geeft van wat de Nederlandse nationaliteit kenmerkt. Daarmee is niet gezegd dat de Nederlandse nationaliteit meer waard zou zijn dan andere, geenszins, maar het geeft wel een kleur aan het begrip Nederlandse nationaliteit. Het lijkt mij wel belangrijk dat te onderkennen.

Moet de termijn van vijf jaar volledig legaal in ons land zijn doorgebracht of mag een deel van dat verblijf ook illegaal zijn geweest? De staatssecretaris heeft verwezen naar de jurisprudentie van de afdeling rechtspraak van de Raad van State over de bestaande wetgeving. Uiteraard was ons dat bekend en ook in de Eerste Kamer was dat al bekend. Voor de discussie van nu en voor de toepassing van later is het van belang dat vaststaat dat die jurisprudentie ook geacht wordt te gelden voor de nieuwe tekst.

Het is natuurlijk niet altijd zo dat je bij een volledig nieuwe wet de oude jurisprudentie als het ware op je rug meeneemt. Ik kan ermee instemmen dat die jurisprudentie hierop wel van toepassing is. Ik heb goed genoteerd dat de staatssecretaris heeft gezegd dat, als er sprake is van minder dan vijf jaar legaal verblijf, een zorgvuldige procedure temeer nodig is. Dat lijkt mij juist, al was het alleen maar vanwege het feit dat er best discussie kan ontstaan over de vraag wanneer het verblijf feitelijk is begonnen.

Het is niet legaal geweest, dus het bewijs zal veel moeilijker zijn. Hierbij kan ook het feit meespelen dat als dat illegale verblijf wat langer is geweest er wat moeilijker sprake kan zijn van

Schutte

inburgering dan bij iemand die vijf jaar volstrekt legitiem hier heeft gefunctioneerd.

Ik wil nog iets zeggen over het veelbesproken amendement op stuk nr. 60. Dit amendement is overigens pas ingediend na de behandeling in de UCV. Dat kan misschien de extra aandacht voor juist dit amendement in deze plenaire behandeling verklaren. Dit amendement stelt voor in artikel 8 op te nemen dat aan twee eisen moet worden voldaan: een redelijke kennis van de Nederlandse taal en 'zich ook overigens in de Nederlandse samenleving hebben doen opnemen'. Wil men van die eisen afwijken dan is de weg daartoe – zo wordt het ook in het amendement voorgesteld – de toepassing van artikel 10. Dat is de legale weg om af te wijken van de eisen van artikel 8.

Nu zegt de heer Van den Toorn: wij doen dit om een garantie te hebben dat het huidige beleid wordt gecontinueerd. Juist omdat daarvoor nogal eens een beroep zal moeten worden gedaan op artikel 10, ben ik bang dat dat in de praktijk niet zal gebeuren. Artikel 10 opent namelijk de mogelijkheid in bijzondere gevallen af te wijken van een aantal bepalingen in artikel 8. In de oorspronkelijke tekst van de staatssecretaris stonden al de onderdelen a en c van artikel 8. Onderdeel a handelt over de meerderjarigheid en c over de termijn van vijf jaar verblijf. Op zichzelf zijn dat objectieve gegevens. Mocht daarop een beroep worden ingesteld, dan is dat vrij simpel te toetsen.

De staatssecretaris wijst er dan ook terecht op dat als je hier een punt d gaat invoegen, dat betrekking heeft op de kennis van de Nederlandse taal en op het zich overigens in de Nederlandse samenleving hebben doen opnemen, er een veel moeilijker toetsbaar criterium ontstaat, zowel in eerste instantie bij degene die de beslissing moet nemen als in een eventueel beroep.

Daar komt nog een punt bij dat in de discussie nog niet naar voren is gekomen. Door de simpele toevoeging in artikel 10 van de woorden 'en d' wordt er naar mijn gevoel een aantal grootheden naast elkaar gezet, dat, althans volgens de oorspronkelijke bedoeling van het wetsontwerp, niet zonder meer vergelijkbaar is.

In de memorie van toelichting op het oorspronkelijke artikel 10, dat dus sloeg op de leeftijd en op de duur van het verblijf in Nederland, waren de

redenen waarvoor werd gedacht aan afwijking van artikel 8: redenen van staatsbelang of andere gewichtige Nederlandse of Nederlands-Antilliaanse belangen, zoals die zich wel voordoen op het gebied van internationale economische en culturele betrekkingen.

Nu is het natuurlijk denkbaar daaraan iets toe te voegen bij amendement. Als wij er echter zonder meer 'en d' aan toevoegen is het gevaar levensgroot dat ook punt d wordt geïnterpreteerd zoals, volgens de memorie van toelichting, punt a en c is bedoeld, dus voor heel bijzondere gevallen van internationale economische en culturele betrekkingen, en dat niemand er meer aan denkt dat punt d juist met heel andere motieven is ingevoerd.

Zou men de andere motieven toch heel centraal willen stellen, dan kwam de vraag aan de orde wat nog de betekenis is van het opnemen van a en c. Gelden daarvoor dan nog de bijzondere redenen die in de memorie van toelichting worden genoemd of moeten die ook veel ruimer worden opgevat, vanwege de toevoeging bij d?

Kortom, bij deze amendering is zeer onzeker hoe artikel 10 in de praktijk zal worden toegepast. Tegen die achtergrond lijkt mij de kans dat het beleid zoals het nu functioneert in lengte van jaren zal worden gecontinueerd misschien nog wel aanwezig, maar niet meer dan dat. Wij moeten maar helemaal afwachten hoe het zal gaan, want de bedoelingen van het artikel zijn niet evident duidelijk. Ik meen dat het geen aanbeveling verdient, de regelingen zo in de wet vast te leggen, welke goede bedoelingen de voorstellers er ook mee hebben.

De heer **Lankhorst** (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor de antwoorden die zij gisteravond heeft gegeven. Zij is uitvoerig geweest en op alle belangrijke punten ingegaan.

In tweede termijn ga ik uit van twee uitspraken. De eerste deed de staatssecretaris gisteravond, namelijk dat het aanvragen van het Nederlanderschap voor de mensen het grootste probleem en de grootste stap is. De tweede uitspraak heb ik ook al in eerste termijn aangehaald. De minister zei tijdens de UCV van 1 maart, dat wij het voor vreemdelingen die hier wonen aantrekkelijk moeten maken voor de Nederlandse nationaliteit te opteren. De staatssecretaris heeft er gisteravond aan toegevoegd

dat dit een belangrijk hulpmiddel voor het minderhedenbeleid is.

Die twee uitspraken wil ik gebruiken om op een aantal punten terug te komen: op de inburgering, de dubbele nationaliteit en het hier geboren en getogen zijn. Ik houd de staatssecretaris nog eens voor, dat die uitspraken alleen maar kunnen worden gebruikt als een pleidooi om voor de mensen die hier al enige tijd zijn en Nederlander willen worden geen extra drempels op te werpen. In eerste termijn en tijdens de UCV heb ik al naar voren gebracht, dat het wetsvoorstel nog wel onnodige drempels bevat.

De inburgering is de grondslag voor de naturalisatie, zo stelde de staatssecretaris gisteravond. Even daarvoor zei zij nog dat de inburgering niet mathematisch is te definiëren. Dat is mijns inziens ook de zwakte van deze voorwaarde voor het verkrijgen van het Nederlanderschap. Zij is niet objectief meetbaar en kan leiden tot verschillende interpretaties. Naar mijn mening is dan ook nog steeds onvoldoende duidelijk wat onder die inburgering moet worden verstaan. De staatssecretaris heeft geprobeerd dat duidelijk te maken door te zeggen wat er niet onder verstaan moest worden, maar het blijft dan natuurlijk de vraag wat wel.

Tijdens de UCV vertaalde de staatssecretaris het criterium in het zich hier thuisvoelen. Ook bij dat begrip blijven dezelfde vragen natuurlijk overeind. In de amendering van de heren Van den Toorn en Korthals gaat het naast een redelijke kennis van de Nederlandse taal om het zich overigens in de Nederlandse samenleving hebben doen opnemen. Daar komt eenzelfde vraag aan de orde. Wat is het zich in de Nederlandse samenleving hebben doen opnemen? Dat is en blijft natuurlijk vaag.

De kernvraag is hoe de staatssecretaris voorkomt dat het in de ene gemeente anders wordt beoordeeld dan in de andere. Welke beoordelingsrichtlijnen, behalve die van kennis van de Nederlandse taal, zullen worden uitgevaardigd? Indien de Kamer het wetsvoorstel op dit punt in meerderheid ongeschonden laat passeren of het amendement van de heren Van den Toorn en Korthals aanneemt, hoop ik dat de inburgeringseis in de toegezegde rapportage aan de Kamer in ieder geval de nodige aandacht zal krijgen.

Het gaat dan vooral om de vraag op welke praktische problemen men stuit bij het toetsen van de voorwaarden en in hoeverre sprake is van een

Lankhorst

gelijke interpretatie. Is de staatssecretaris bereid, die vraag te beantwoorden bij de jaarlijkse rapportage? Mijn voorkeur blijft overigens uitgaan naar het niet gebruiken van het begrip 'inburgeren'.

De staatssecretaris heeft ten aanzien van de dubbele nationaliteit een aantal praktische bezwaren naar voren gebracht, die inderdaad aanwezig zijn en die in de afweging zullen moeten worden betrokken. Toch vind ik de principiële bezwaren zwaarder wegen. Ik noemde in eerste termijn reeds problemen die ontstaan als men eerst gevoelsmatig afstand moet doen van de oorspronkelijke nationaliteit zonder dat men weet of men de Nederlandse zal krijgen. Ook noemde ik de confrontatie tussen ouders en kinderen; ouders kunnen misschien niet begrijpen dat hun kind bij voorbeeld geen Turk meer wil zijn. Ik vraag de staatssecretaris alsnog daarop haar visie te geven.

De staatssecretaris heeft terecht gewezen op de rechtsongelijkheid die ontstaat als wij de dubbele nationaliteit toestaan en als in sommige landen de wet zegt dat men de oorspronkelijke nationaliteit automatisch kwijtraakt als men de Nederlandse krijgt. Dat zal echter niet opgaan voor de grootste groep van mensen, die het Nederlandschap aanvraagt. Nederland blijft door aanvaarding van dit wetsvoorstel die ongelijkheid bevestigen. Ook hier handhaven wij onnodig een drempel. Amendementen, die beogen die drempel weg te nemen, zal ik dan ook steunen.

Ik ben blij dat de staatssecretaris zich niet langer verzet tegen de wens van de Kamer, kleinkinderen van buitenlanders in Nederland automatisch het Nederlandschap te geven. Ik blijf echter problemen houden met het onderscheid tussen hier geboren en hier getogenen. In dezen ben ik het eens met mevrouw Berger. Zowel in de voorstellen van de regering als in het amendement van mevrouw Berger wordt uitgegaan van een driejarig verblijf in Nederland.

Het is mij nog steeds niet duidelijk waarom de staatssecretaris dat onderscheid blijft maken tussen geboren en getogenen. De staatssecretaris had het over een 15-jarig kind van een Amerikaan, dat in Nederland komt en dat op de leeftijd van 18 jaar het optierecht zou kunnen krijgen. Dan zeg ik: En wat dan nog? Het lijkt mij geen groot probleem als een aantal kinderen – het zullen er niet veel zijn – van dat recht gebruik wil

maken. De meesten zullen waarschijnlijk ooit teruggaan met de ouders naar Amerika. Het is bepaald niet een kwestie van: Indië verloren, rampspoed geboren.

De vreemdelingendienst is de beste vriend van de staatssecretaris. Ach, misschien is die dienst mijn beste vriend ook wel, maar daar gaat het nu even niet om. Ik vind het jammer dat de staatssecretaris het in de prestigieus heeft getrokken. Als je zegt dat bepaalde taken niet bij de vreemdelingendienst thuishoren, beweer je niet tegelijkertijd dat de vreemdelingendienst nergens voor deugt. Die kant moeten wij niet op. Het gaat om de vraag of de vreemdelingendienst de meest aangewezen instantie is om een belangrijke rol te spelen in de beoordeling.

Welnu, mijn fractie meent dat een aantal taken van de die dienst net zo goed door burgerlijke autoriteiten kunnen worden vervuld. Nogmaals, het gaat daarbij niet om een negatieve beoordeling van de vreemdelingendienst, maar om het feit dat hier extra drempels worden opgeworpen. Gezien de uitspraken van de minister en van de staatssecretaris, meen ik dat wij dat niet moeten doen. Ik blijf er derhalve voor pleiten, ook op dit punt tot een beleidsverandering te komen.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Voorzitter! De staatssecretaris heeft mij in haar antwoord voorgehouden dat dit wetsontwerp geen uitdrukking wil geven aan nationalistisch denken of nationalistische voorrechten, maar even verder in haar betoog zei zij dat het bezit van nationaliteit in het persoonlijk leven een sterke gevoelswaarde heeft, dat een reële band met het land en zijn bevolking uitdrukking geeft aan de verbondenheid met de Nederlandse samenleving. Daarin zit volgens mij nu juist die mogelijkheid van nationalistische trekjes waar ik mij tegen verzet, nationalistische trekjes die om de hoek komen kijken waar het gaat om het criterium van inburgering bij het verkrijgen van het Nederlandschap door naturalisatie en het afwijzen van de dubbele nationaliteit bij deze derde pijler waarop het Nederlandschap berust.

In eerste termijn heb ik al gezegd dat ik het wetsvoorstel niet consequent vindt daar waar het gaat om die dubbele nationaliteit en mijn vraag is nogmaals waarom niet wordt gewacht op de uitkomst van het deskundigenoverleg in Straatsburg in plaats van een naar mijn mening toch

ongefundeerd voorschot op het te verwachten advies. Ik wil er nogmaals op wijzen dat de mogelijkheden om meer nationaliteiten te bezitten steeds groter worden, ook in dit wetsontwerp. Zowel bij optie als bij de gelijkschakeling van man en vrouw wordt het standpunt om dubbele nationaliteit terug te dringen verlaten. Ik zie niet in waarom het bij naturalisatie weer uitdrukkelijk van stal moet worden gehaald.

Juist in de periode van 1977 tot nu is de gedachte ontwikkeld of verder gekomen dat migranten hier niet meer tijdelijk verblijven, maar hier permanent zullen blijven wonen. Een verwijzing van de staatssecretaris naar het wijzigingsprotocol op het verdrag van Straatsburg (dat protocol stamt uit 1977) waarin gepleit wordt voor terugdringing van dubbele nationaliteit lijkt mij dus ook verouderd en niet erg steekhoudend, want juist in de afgelopen zeven jaren zijn die opvattingen over en de inzichten in het al dan niet tijdelijk of permanent zijn van het verblijf van migranten zo veranderd!

De heer Van den Toorn heeft al gewezen op het ontstaan van federatieve verbanden, zoals de EG, waar burgers van de ene staat allerlei rechten krijgen toebedeeld in andere lid-staten. Ook dat is naar mijn mening een argument om wat af te stappen van die al te starre afwijzing van de dubbele nationaliteit. Daarbij komt nog dat steeds vaker rechten worden toegekend, zoals het kiesrecht, die met verblijf op bepaald grondgebied te maken hebben. Als laatste twee argumenten noem ik het openhouden van remigratiemogelijkheden, hetgeen ik erg belangrijk vind, en het tegengaan van discriminatie tussen mensen die hun nationaliteit niet kunnen opgeven en zij die dat wel kunnen.

De staatssecretaris zegt dat die rechtsongelijkheid niet door ons wordt geschapen, maar juist wordt gecreëerd in het land van herkomst; wij zouden daar niets aan kunnen doen. Ik vind dat nu niet zo'n sterk argument, want ook al is dat zo, dan wijzen wij dat af. Wij behoeven daar toch niet aan mee te werken door er ook een rechtsongelijkheid in te bouwen?

Gisteren heb ik met de staatssecretaris nog een discussie gevoerd over de aantallen naturalisatieverzoeken tot op heden en de te verwachten aantallen in de toekomst. Zoals zij al zei, tot nu toe ging het om een groot aantal mensen met de Surinaamse nationaliteit. Je ziet dan ook dat de

Van Es

laatste jaren het aantal aanvragen om naturalisatie enorm afnemen. De staatssecretaris zegt dat ook de mensen die vroeger de Nederlandse nationaliteit hebben gehad naturalisatie moeten aanvragen. Dat is juist, maar voor hen geldt toch artikel 5 van de huidige wet, met andere woorden, naturalisatie gebeurt bij Koninklijk besluit, waarbij alleen op de verblijfsrechtelijke positie wordt getoetst en niet op basis van die andere criteria, zoals bij andere naturalisatieverzoeken.

Die groep levert dus niet de administratieve rompslomp op, zoals de overige naturalisatieverzoeken waarom het gaat als wij spreken over de toekomstverwachting. Wat dit betreft, deel ik het optimisme van de staatssecretaris niet als zij zegt de termijnen tot zes maanden te kunnen bekorten. Ik hecht dan toch aan een garantie in de wet als het gaat om een termijn. Het amendement van mevrouw Haas acht ik dan ook van het grootste belang. Ik zeg dit ook gelet op vergelijkbare toezeggingen uit het verleden die op dit punt zijn gedaan.

In 1972 is al eens een versnelling van de procedure toegezegd, in 1974 heeft staatssecretaris Zeevalking in de memorie van antwoord op het toenmalige wetsontwerp tot wijziging van artikel 5 toegezegd dat de procedure vier tot zes maanden zou moeten duren.

Ik denk dat we nu moeten constateren dat een dergelijke toezegging onvoldoende is gebleken. Daarom vind ik een termijn in de wet noodzakelijk.

Er is al veel gezegd over de inburgering. Ik sluit me aan bij degenen die van mening blijven dat toetsing van de mate waarin men ingeburgerd is, ontzettend moeilijk is. Daarom vind ik evenals de heer Lankhorst dat dat vereiste uit de wet moet verdwijnen. De staatssecretaris heeft gisteren gezegd dat je van de betrokkenen verbondenheid met de Nederlandse samenleving mag verwachten en dat je die ook mag toetsen. Maar in een eerdere fase zei zij, dat de grootste belemmering voor buitenlanders het aanvragen van de Nederlandse nationaliteit is, en dus niet zozeer het afstoten van de oorspronkelijke nationaliteit. Daarmee wordt al aangegeven, dat men een enorme stap moet zetten om het Nederlanderschap aan te vragen; een stap die – daar ben ik van overtuigd, juist in het licht van wat de staatssecretaris zegt – op zichzelf al verbondenheid

met Nederland aangeeft. Anders zou men de stap veel te groot vinden. En anders is het ook niet te rijmen met de uitspraak van de staatssecretaris dat men terugschrikt voor de stap van het aanvragen van het Nederlanderschap. Ik heb in het antwoord van de staatssecretaris geen argumenten kunnen ontdekken die mij zouden kunnen afbrengen van de wens om het vereiste van inburgering uit de wet te laten verdwijnen.

Overigens is het wel zo dat het aantal mensen dat uiteindelijk het Nederlanderschap aanvraagt, niet maatgevend is voor de belangstelling die daarvoor bestaat. Ik leid uit de woorden van de staatssecretaris af dat zij dat verband wel legt. Er kan natuurlijk een veel grotere belangstelling zijn, die echter niet blijkt, omdat de belemmeringen te groot zijn. En ik vind dat we nu juist met dit wetsvoorstel die belemmeringen moeten wegnemen. Dat zou het uitgangspunt moeten zijn.

In verband hiermee wil ik nog even terugkomen op het wijzigingsvoorstel van de heren Van den Toorn en Korthals, met name op de eis van het redelijk beheersen van de Nederlandse taal. Ik heb er daarstraks al met de heer Van den Toorn over gediscussieerd. Naar aanleiding daarvan stel ik vast, dat hij er in elk geval van uitgaat dat 'een redelijke beheersing van de Nederlandse taal' geen toetsing van het vermogen tot lezen en schrijven van de Nederlandse taal betekent en dat het hem om het spreken van het Nederlands gaat. Het lijkt me goed om dit nu vast te stellen.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Ik heb nadrukkelijk gezegd dat ik eraan hecht, prioriteit te geven aan de verbale communicatie. Daarbij kan lezen en schrijven een middel zijn, maar het vermogen daartoe wens ik bij de beoordeling niet in formele zin te toetsen. Hieruit moet mevrouw Van Es niet concluderen, dat zij gelijk heeft, want ik probeer juist om een kleine nuance aan te brengen.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Ja, maar ik maak hier wel uit op dat u in eerste instantie uitgaat van mondelinge uitdrucksvaardigheid.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Dat vind ik inderdaad fundamenteel.

Mevrouw **Van Es** (PSP): En dat moet er niet toe leiden dat er richtlijnen worden gegeven om na te gaan, of men kan lezen of schrijven?

De heer **Van den Toorn** (CDA): Niet primair; ik denk dat lezen en schrijven

kan bijdragen tot de uitdrucksvaardigheid, maar ik zou niet verplicht willen stellen dat iemand ook kan lezen en schrijven als hij zich verbaal kan redden in deze maatschappij.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Dus dat zou ook niet bij de toetsing moeten worden betrokken?

De heer **Van den Toorn** (CDA): Het past natuurlijk wel in de toetsing, want er wordt nagegaan of iemand een redelijke kennis heeft van de Nederlandse taal. Als een van de componenten lezen of schrijven ontbreekt, dan volgt daaruit niet automatisch dat de betrokkene de Nederlandse taal niet redelijk zou beheersen.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Maar mij ging het er nu steeds om, wat het belangrijkste element is, in uw opvatting.

De heer **Van den Toorn** (CDA): De communicatiemogelijkheid. Daarover hebben we dus geen verschil van inzicht.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Dan is dat punt opgehelderd.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Voorzitter, zou ik de heer Van den Toorn nog iets mogen vragen?

De **Voorzitter**: Neen, dat kan eventueel bij de artikelsgewijze behandeling. Ik voel er niets voor om dit debat te 'chaotiseren'.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Ik voel me niet aangesproken, Voorzitter.

De **Voorzitter**: Terecht.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Voorzitter! Ik heb een probleem aangeoerd ten aanzien van het aanvullend protocol bij het Verdrag van Straatsburg. In eerste termijn heb ik aangevoerd dat het risico bestaat dat de privacy wordt aangetast. De staatssecretaris heeft gezegd, dat het hierom met name gaat bij rubriek vier betreffende de huidige woonplaats van de betrokkene en dat er aanwijzingen kunnen worden gegeven in die zin dat die woonplaats niet wordt doorgegeven aan het land van herkomst. Ik wil graag duidelijk van de staatssecretaris horen dat zij dit in een richtlijn of een circulaire aangeeft.

De staatssecretaris heeft ook gezegd dat het vrij onwaarschijnlijk is dat landen waar vluchtelingen vandaan komen, ook partij zijn bij het verdrag. Dat is niet zo onwaarschijnlijk, als je weet dat Turkije ook zitting heeft in de Raad van Europa. Er zijn veel mensen uit Turkije met een B-status

Van Es

in Nederland woonachtig. In principe kunnen alle landen die lid zijn van de Raad van Europa partij worden bij het verdrag. Ik heb begrepen dat er bij Turkije hiertegen geen enkel bezwaar bestaat. Hoe kijkt de staatssecretaris tegen dit probleem aan?

Het aanvullend protocol slaat op rubriek negen aangaande de 'observations'. Het biedt een algemene mogelijkheid voor het geven van nadere informatie. Daarbij wordt niet aangegeven waarover die wel of niet mag gaan. De staatssecretaris is hierop niet ingegaan. Ik wil hierover van haar echter toch nog iets verneemen. Het liefst hoor ik natuurlijk dat die ruimte helemaal niet wordt ingevuld.

In het Verdrag van Straatsburg wordt over een uitdrukkelijke wilsverklaring gesproken. De staatssecretaris zegt nu dat die eigenlijk precies dezelfde is als het "vrijwillig verkrijgen" waarover in het wetsontwerp wordt gesproken. In de toescheidingsovereenkomst met Suriname heeft de Hoge Raad hiertussen wel onderscheid gemaakt, in die zin dat de uitdrukkelijke wilsverklaring de lading van een vrije wilsverklaring zonder pressie van buitenaf moet dekken. De staatssecretaris moet hierop toch ten minste ingaan, als zij hier wil aanvoeren dat die twee dingen hetzelfde zijn. Hierbij denk ik natuurlijk aan het verband met het afstoten van de oorspronkelijke nationaliteit.

De staatssecretaris heeft nog gesproken over de relatie met het vreemdelingenbeleid. Dit kwam erop neer, dat die er in 'retroperspectief' is. Hiermee kom ik terug op een probleem dat ik al in een uitgebreide commissievergadering heb aangevoerd. De staatssecretaris zegt namelijk dat, wanneer er over naturalisatie een beslissing moet worden genomen, nagegaan moet worden, of er geen bezwaar bestaat tegen verblijf voor onbepaalde duur, hetzelfde criterium dat voor een vestigingsvergunning geldt.

De situatie kan zich voordoen dat mensen wel langer dan vijf jaar hier verblijven, maar nooit een vestigingsvergunning hebben aangevraagd; toen zij hier vijf jaar waren, hadden zij in aanmerking kunnen komen voor een verblijf voor onbepaalde duur, maar die kans hadden zij laten schieten omdat zij dit niet wisten; hun jaarlijkse verblijfsvergunning hielden zij. Op een gegeven moment kunnen zij werkloos raken, waardoor zij hun verblijfsvergunning verliezen en niet

meer in aanmerking kunnen komen voor naturalisatie. Dat is een ongewenste situatie.

Kan bij de toetsing, waarbij nagegaan wordt of er bezwaar bestaat tegen verblijf voor onbepaalde duur, de mogelijkheid worden gecreëerd dat het verleden wordt bekeken? Met andere woorden: kan een moment of een periode in het verleden tijdens het verblijf van een persoon, waarop respectievelijk waarin geen bezwaar bestond tegen een verblijf voor onbepaalde duur als toetsingsmoment gelden bij de beslissing over het naturalisatieverzoek?

Ik heb een amendement ingediend om het toch mogelijk te maken dat mensen, gehuwd zijnde met een Nederlander of Nederlandse en woonachtig in het land van herkomst, in aanmerking komen voor het Nederlanderschap. Hierover is zoëven al een discussie gevoerd met de heer Van den Toorn. De staatssecretaris heeft gezegd, dat er een ongeschreven volkenrechtelijk beginsel is dat mensen, in hun eigen land wonend, niet kunnen naturaliseren.

Mevrouw Haas heeft aangevoerd – ik wil haar daarin steunen – dat het volstrekt onduidelijk is waarop die stelling is gebaseerd. Tot nu toe heb ik alleen maar argumenten voor het tegendeel gehoord. Mevrouw Haas heeft in dit verband al gesproken over het bewuste artikel van professor d'Oliveira in het Nederlands Juristenblad. Daarin voert hij uitspraken van schrijvers aan, waarin gesteld wordt dat een dergelijke volkenrechtelijke regeling juist ontbreekt. De literatuur wijst eerder op het tegendeel dan op het volkenrechtelijke beginsel waarover de staatssecretaris sprak.

Ik sluit aan bij datgene wat mevrouw Haas heeft gezegd over de tekst van het verdrag van New York. Hierin wordt niet alleen iets mogelijk gemaakt, maar wordt het zelfs verboden, in bepaalde situaties naturalisatie te weigeren.

Ten slotte kom ik bij mijn amendement op artikel 14. Mijn bezwaar tegen dit artikel is dat Nederlandse minderjarigen door omstandigheden buiten hen om een rechtspositie in Nederland kunnen verliezen. Het gaat dan om echtscheiding van de ouders of het ontvallen van een wettiging of erkenning. Hieraan kan een minderjarige niets doen. Door dit soort omstandigheden mag de rechtspositie die de Nederlandse nationaliteit aan een minderjarige biedt, niet aan hem ontvallen. Dit wijkt ook af van de toetsingscriteria die in andere artikelen in de Wet zijn opgenomen.

□

De heer **Korthals** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris hartelijk voor de uitvoerige beantwoording van de gestelde vragen. Zij heeft een algemene beschouwing gegeven en tegen de achtergrond hiervan de amendementen besproken. Ook hiervoor dank ik haar.

Een punt licht ik hieruit, namelijk dat de staatssecretaris heeft gezegd dat zij het naturalisatiebeleid als middel voor de overheid ziet om tot integratie te komen. Dit gaat mij wat te ver. Ik meen dat de overheid de taak heeft, zoveel mogelijk voorwaarden te scheppen, waardoor het proces van integratie naar behoren kan worden vervuld. Als ik het verkeerd heb begrepen, verneem ik dit gaarne van de staatssecretaris.

Alle wijzigingen voortvloeiend uit de gelijkberechtigting van mannen en vrouwen accepteert mijn fractie. Ik zeg dit, omdat er sprake is van een uitzondering op de beperking van de meervoudige nationaliteit. Wij kennen nog twee uitzonderingen: het toekennen van een optierecht aan de tweede generatie en het toekennen, althans volgens het wetsvoorstel, van een optierecht aan de derde generatie.

De Kamer heeft duidelijk naar voren gebracht dat de derde generatie van rechtswege Nederlander moet worden. De staatssecretaris heeft hiertegen ingebracht dat bijzondere groepen hiervan geen gebruik willen maken en dat hun hiertoe de gelegenheid moet worden gegeven. De heer Van den Toorn heeft naar mijn idee zeer duidelijk gezegd dat een wet niet moet worden geregeerd door uitzonderingen. Er moet een algemene regel worden vastgelegd. Als bij voorbeeld de Molukkers hiervan geen gebruik willen maken, moeten hiervoor uitzonderingsbepalingen worden opgesteld.

Mijn fractie is voor het overige ertegen, de meervoudige nationaliteit uit te breiden, wat ik in eerste termijn heb toegelicht. Ik heb hierbij gesproken over het verlies van Nederlanderschap aan buitenlanders die een andere nationaliteit aannemen. Voor hen is het bijzonder moeilijk, het Nederlanderschap te herkrijgen. Als ik het goed heb begrepen, heeft de staatssecretaris gezegd dat zij hiervoor een zeer soepel beleid zal voeren. Daarenboven heeft zij aangegeven dat de procedure om Nederlander te worden, aanmerkelijk wordt bekort. Hierop kom ik later terug.

De staatssecretaris is uitvoerig ingegaan op het begrip inburgering,

De heer Korthals (VVD)

wat verscheidene kamerleden vanmiddag eveneens hebben gedaan. Zij heeft kenbaar gemaakt, geen voorstander te zijn van het door de heer Van den Toorn en mij ingediende amendement onder nr. 60. De strekking van het amendement is, een nadere bepaling te geven van datgene wat onder inburgering moet worden verstaan. Het is naar ons oordeel gebaseerd op het idee dat het beleid dat het tot dusver wordt gevoerd, doorgang moet vinden.

Als in een bijzonder geval iemand onvoldoende de Nederlandse taal beheerst, bij voorbeeld omdat hij niet ertoe in staat is, deze te leren, kan hij alsnog via artikel 10 het recht krijgen, Nederlander te worden.

Het betekent dan ook dat de toelichting die aanvankelijk op artikel 10 is gegeven wat dit betreft niet geheel volledig is. De heer Schutte heeft daarop terecht gewezen.

De heer **Schutte** (GPV): U zegt dat de toelichting dus eigenlijk zou moeten worden aangevuld, althans geacht moeten worden aangevuld te zijn, met datgene wat nu wordt voorgesteld. Moet ik het zo verstaan dat afwijking van de onderdelen A en C van artikel 8 en het eerste lid van artikel 9 bij aanvaarding van het amendement kan plaatsvinden conform de toelichting in de memorie van toelichting, terwijl afwijking van onderdeel D moet gebeuren in de geest van het amendement? Daardoor kan de

toepassing van artikel 10 tweeërlei zijn.

De heer **Korthals** (VVD): U hebt de juiste conclusie getrokken, mijnheer Schutte! Zo bedoel ik het inderdaad!

In mijn eerste termijn heb ik gezegd dat ik een gelijktijdige behandeling van de wet en van de desbetreffende verdragen niet juist vind. De verdragen worden goedgekeurd, en dan zal de Wet op het Nederlanderschap daarmee

in overeenstemming dienen te zijn, of de wet wordt eerst vastgesteld, waarna de verdragen kunnen worden goedgekeurd, met een eventueel voorbehoud op onderdelen.

Het komt mij voor dat de staatssecretaris weinig gevallen van strijdigheid ziet. Ik kom dan ook nog even terug op mijn voorbeeld uit de eerste termijn. Het betreft het toekennen van een optierecht aan leden van de tweede generatie zonder de verplichting, afstand te doen van de oorspronkelijke nationaliteit. Dit is, zoals ik ook nader heb toegelicht in strijd met artikel 1, eerste lid van het Verdrag van Straatsburg.

Het verschil in uitleg zit hierin dat de staatssecretaris deze bepaling zo uitlegt dat het land van de oude nationaliteit verplicht is, de minderjarige die een andere nationaliteit aanneemt niet toe te staan de oorspronkelijke nationaliteit te handhaven. De lezing van het artikel leidt mij echter tot een andere conclusie, namelijk dat dit voor het land van de nieuwe nationaliteit geldt; ten minste voor beide landen. Daarin word ik gesteund door een artikel in het Nederlands Juristenblad van november 1983 van de hand de heer d'Oliveira. Graag verneem ik het oordeel daarover van de staatssecretaris.

Het stemt mij tot grote voldoening dat de staatssecretaris heeft aangekondigd, de procedures voor naturalisatie minder lang te doen zijn. Thans zijn naar haar zeggen additionele maatre-

Gesprek tussen de heer Van den Toorn (CDA) en mevrouw Van Es (PSP) tijdens het debat over het Nederlanderschap en beperking staatloosheid

Korthals

gelen in de personele sfeer getroffen. Tegen het einde van dit jaar zal er geen werkvoorraad meer zijn. Desgevraagd heeft zij geantwoord dat de nieuwe termijn voor naturalisatie een half jaar wordt. Ik stel derhalve vast dat de Kamer ervan mag uitgaan dat alle naturalisatieverzoeken die zullen zijn ingediend voor 1 januari 1985 voor 1 juli 1985 zullen zijn behandeld.

De heer **Van den Toorn** (CDA): 1986!

De heer **Korthals** (VVD): Neen, 1985!

Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris is niet uitdrukkelijk ingegaan op mijn amendement op stuk nr. 59, waarin ik de regering verzoek, de koninklijke besluiten ter inzage te leggen. Terecht heeft zij op een interruptie van mevrouw Wessel gezegd dat zij er impliciet wel op is ingegaan, door uitvoerig stil te staan bij de wijze waarop de Kamer zal worden geïnformeerd. Daarmee heeft zij in feite afstand genomen van de strekking van mijn amendement.

In elk geval heeft het reeds in zoverre succes dat de staatssecretaris uitvoerig heeft aangegeven op welke wijze het parlement naar haar oordeel de gang van zaken zal kunnen controleren. Mevrouw Wessel zei dat ik mijn amendement niet nader heb toegelicht. Dat leek mij ook overbodig, na hetgeen ik hierover tijdens de uitgebreide commissievergadering heb gezegd. Ik herhaal mijn opmerkingen niettemin. Waar gaat het om?

Wanneer iemand het verzoek doet, Nederlander te worden, kan dat verzoek bij koninklijk besluit worden ingewilligd dan wel bij ministeriële beschikking worden geweigerd. In het laatste geval staat daar op een beroep op de rechter open. Die rechter kan de beslissing al dan niet goedkeuren.

Het resultaat is evenwel, dat de ambtenaar die wordt belast met de voorbereiding ervan, telkens geconfronteerd zal worden met uitspraken van de AROB-rechter die hem in het ongelijk stelt. In het geval van verlening zal niemand daartegen bezwaar maken. Integendeel, iedereen zal erg gerust zijn. In twijfelgevallen, zo heb ik gesteld, heeft de beslissend ambtenaar wellicht de neiging om iets gemakkelijker te zijn bij de verlening. Vandaar dat ik het nuttig heb gevonden, de Kamer preventief controle te laten uitoefenen. Dat is de reden voor mijn amendement.

De **Voorzitter**: De staatssecretaris zal hedenavond dupliceren.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van het wetsvoorstel **Wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 met betrekking tot onderwijs aan leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond (17 659).**

Hierbij zijn tevens aan de orde:

– de stukken betreffende Culturele minderheden in het onderwijs (16 825, nrs. 5 en 6);

– de motie-Willems/Ernsting over leerlingen met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond (17 659, nr. 11);

– de motie-Van Ooijen over het onderwijs aan culturele minderheden (17 628, nr. 75);

– de motie-Van Ooijen over leden van etnische minderheden, die een opleiding volgen tot leraar voor het basisonderwijs (17 628, nr. 76);

– de motie-Ernsting/Willems over een opleiding tot de bevoegdheid tot het geven van onderwijs in eigen taal en cultuur (17 659, nr. 12).

De algemene beraadslaging wordt hervat.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**:

Mijnheer de Voorzitter! Ik stel er prijs op, voordat ik inga op de meer specifieke door de geachte afgevaardigden gestelde vragen, eerst nog eens kort de ratio van het onderhavige wetsvoorstel toe te lichten. Zoals gesteld in het nader rapport aan de Koningin van 2 november 1982, is de ratio van dit voorstel tot wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 geen andere, dan het verschaffen van een wettelijke basis aan het ter zake van het op grond van de begrotingswet van het departement van Onderwijs en Wetenschappen reeds gedurende enige jaren gevoerde beleid ten aanzien van de taal en cultuur van het land van oorsprong van leerlingen met een niet-Nederlandse culturele achtergrond en ten behoeve van de voor dit onderwijs aangetrokken buitenlandse onderwijsgeevenden.

Daarbij is zoveel mogelijk aangesloten bij hetgeen hierover reeds in de Wet op het basisonderwijs is geregeld. Ik verwijs naar artikel 10 van die wet. In dit verband moet worden bedacht dat voorstellen tot wijziging van het thans in behandeling zijnde wetsontwerp – ik bedoel dit louter technisch – ook directe gevolgen hebben voor de onlangs door de Kamer aangenomen gewijzigde Wet op het basisonderwijs.

Ik dank de Kamer voor de aandacht die zij besteedt heeft niet alleen aan dit

wetsontwerp als zodanig, maar ook aan de problematiek die achter de voorgestelde wettelijke bepalingen schuilgaat. Het is de problematiek van de etnische groepen die in ons land onder steeds moeilijker wordende omstandigheden ook voor hun kinderen een toekomst wensen in een voor hen in vele opzichten vreemde samenleving, een samenleving die in de huidige economische 'winterkou' nu en dan de grimassen vertoont van onverdraagzaamheid en zelfs van niet meer te onderdrukken gevoelens van racisme.

Het tot stand brengen van die wetgeving in zo'n klimaat vraagt niet alleen de nodige zorgvuldigheid om hier en nu tot een goede regeling te komen, maar vraagt daarbij ook om het uitzetten van een spoor naar de toekomst voor bevolkingsgroepen onder ons wier hoop en verwachting nog zo weinig in vaste banen is geleid. Aan dit laatste tracht ook dit wetsontwerp een bescheiden bijdrage te leveren.

Ik denk in dit verband ook aan de opmerkingen die de verschillende afgevaardigden in deze zin hebben gemaakt. De heren Schutte, Dijkstal en Van Ooijen hebben gesproken over het overbruggen van de kloof tussen de etnische groepen en de Nederlandse samenleving. Door de heer Van der Vlies is gesproken over de zorg die besteed moet worden aan de vreemdelingen die in onze poorten zijn. Hij heeft erop gewezen dat velen tussen wal en schip dreigen te geraken. Gedachten, uitspraken die in samenhang kunnen worden gezien met hetgeen ik al opmerkte.

Ik wijs erop dat onderwijs in eigen taal en cultuur slechts één maatregel is in het kader van het onderwijsvoor-rangsbeleid. Daarnaast worden er ten behoeve van het onderwijs aan kinderen van etnische groepen extra Nederlandse leerkrachten toegekend, voor de eerste opvang, voor het aanleren van het Nederlands – ik kom daar straks op terug – en voor het wegwerken van achterstanden.

Ik heb gisteren een aantal belangwekkende betogen aangehoord. Ik noem speciaal die van de heer Van Ooijen en van mevrouw Andela. Ik ben verheugd over de instemming die van vrijwel alle fracties voor dit wijzigingsvoorstel is uitgesproken. De heer Schutte heeft gevraagd of deze wetswijziging nog wel nodig is. Ik acht deze wijziging in de eerste plaats nodig omdat er verwachtingen zijn gewekt, maar in de tweede plaats ook omdat een spoedige regeling van de rechtspositie van buitenlandse leerkrachten gewenst is.

Van Leijenhorst

Erkend moet worden dat dit wetsontwerp er slechts is voor een beperkte werkingsduur. Het voordeel ervan is wel dat er ervaring mee wordt opgedaan en dat er aanzetten worden gegeven voor de Wet op het basisonderwijs.

Met name door mevrouw Andela en de heer Dijkstal is gevraagd om de algemene maatregelen van bestuur verbonden aan het wetsontwerp, aan de Kamer voor te hangen. Ik ben bang dat dit tot vertraging van de realisering van dit wetsontwerp aanleiding zal geven. Het kan ook een vertragende factor zijn voor de Wet op het basisonderwijs. Bovendien is deze zaak reeds meerdere malen uitvoerig uiteengezet.

Mevrouw **Andela-Baur** (CDA): Mijn bedoeling was niet de algemene maatregel van bestuur gekoppeld aan dit wetsontwerpje aan de Kamer voor te leggen, mijn inbreng had betrekking op de algemene maatregel van bestuur die gemaakt moet worden op artikel 11 van de WBO.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Ik begrijp nu mevrouw Andela geheel en al, mijnheer de Voorzitter.

Ik zou de Kamer willen voorstellen, dat de concept-algemene maatregelen van bestuur op hetzelfde moment als deze worden toegezonden aan de adviesorganen ook naar de Tweede Kamer worden gezonden. Dan heeft de Kamer de mogelijkheid de inhoud daarvan te bezien en voor zichzelf vast te stellen of overleg daarover nog gewenst is, eventueel via een mondeling overleg. Ik denk dat op die wijze vertraging in de procedure kan worden voorkomen.

Mijnheer de Voorzitter! Er is opnieuw gesproken – zij het in mindere mate dan bij de behandeling van de Minderhedennota – over de verhouding van onderwijs in eigen taal en cultuur en onderwijs in de Nederlandse taal.

De heer **Willems** (PSP): Als de staatssecretaris deze toezegging doet rond de algemene maatregelen van bestuur, heeft hij het dus niet uitsluitend over de algemene maatregel van bestuur waarover mevrouw Andela sprak in het kader van de WBO, maar ook over de algemene maatregel van bestuur die in het kader van dit wetsontwerp geslagen zal moeten worden. Of wordt die van die procedure uitgezonderd?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Mijnheer de Voorzitter! Het gaat ook

om de algemene maatregel van bestuur met betrekking tot dit wetsontwerp. De inhoud daarvan zal niet of nauwelijks afwijken van de amvb van de Wet op het basisonderwijs.

Mijnheer de Voorzitter! Ik vervolg mijn betoeg over de verhouding van onderwijs in eigen taal en cultuur en onderwijs in de Nederlandse taal. De heer Dijkstal heeft een- en andermaal hiervoor de aandacht gevraagd. Ik wil het belang van goed Nederlands onderwijs van harte onderschrijven, omdat de problemen die deze mensen hebben veelal te maken hebben met duidelijke taalachterstanden. Over de noodzaak van het waarborgen van goed en voldoende onderwijs in de Nederlandse taal mag geen misverstand bestaan.

Ik wil terzijde nog wel opmerken dat ik om deze reden in mijn vorige functie als bewindsman voor de coördinatie van het minderhedenbeleid 15 mln. heb ingezet om daarvoor iets extra's te doen. Het gaat hierbij echter om een tijdelijke zaak, omdat de huidige coördinerend bewindsman voor het minderhedenbeleid, in overleg met de desbetreffende bewindslieden, eerlang zal beslissen of deze maatregelen zullen worden gecontinueerd, dan wel dat een deel van deze financiën ergens anders voor zal worden ingezet. Ik wil deze zaak dan ook gaarne in de belangstelling van de geachte afgevaardigden aanbevelen. Hierbij gaat het vooral om een maatregel ten behoeve van volwassen alloctonen.

Dit wetsontwerp richt zich echter op kinderen van 6 tot 12 jaar. Het belang van goed onderwijs in de Nederlandse taal geldt hier in niet mindere mate. Wij moeten daarbij echter wel bedenken over welke kinderen wij het hebben. Het misverstand zou kunnen bestaan dat nog steeds – terugdenkend aan de vloed van kinderen die ons land binnenkwamen – aan instroomonderwijs wordt gedacht, ook wel opvangonderwijs genoemd. Ik kan zeggen dat juist bij die activiteit erg grote aandacht bestaat voor de Nederlandse taal.

In het algemeen zijn de kinderen waarover wij hier spreken goed in het Nederlands aanspreekbaar, dikwijls beter dan hun ouders. Niettemin hebben deze kinderen, vergeleken met hun Nederlandse leeftijdgenootjes, taalachterstand. Daarom wordt er ook binnen de scholen hard aan gewerkt om die achterstand weg te nemen. Daar is de school ook voor. Ik hoor ter zake dan ook geen klachten dat de overheid in gebreke blijft. De

overheid doet namelijk al het een en ander op dit gebied.

Ik noemde al de faciliteiten ten behoeve van het opvangonderwijs. Verder wijs ik op het zogenaamde CUMI-onderwijs. Dat is onderwijs ten behoeve van culturele minderheden. Straks zal in de formatieregeling een speciale voorziening worden ingebouwd voor onderwijs ten behoeve van de etnische groepen. Er worden gewichtsfactoren toegekend al naar gelang de achterstand van de kinderen.

Zo zullen alle kinderen van de etnische groepen een gewicht krijgen van 1,75. Anders gezegd: vier leerlingen tellen voor zeven. Dat geldt zowel voor Surinaamse en Antilliaanse kinderen als bij voorbeeld voor Marokkaanse en Turkse kinderen. Hiermee heb ik tevens aangeduid dat Surinaamse en Antilliaanse kinderen zeker niet zullen worden vergeten.

Ik hoor wel klachten in verband met de hulpmiddelen voor de scholen. Die zijn vaak nog onvoldoende aanwezig. Met name ontbreken vaak leermiddelen voor het tweede-taalonderwijs. Ik erken dat. Er wordt hard gewerkt aan verbetering van de situatie. In dit verband herinner ik aan het leermiddelenplatform dat ik vorig jaar heb ingesteld. Ik denk in dit verband ook aan het werk dat binnen de verzorgingsstructuur wordt gedaan.

Denk aan de landelijke pedagogische centra, waarbij ik wijs op het werk van het Katholiek pedagogisch centrum en van het Christelijk pedagogisch centrum o.a. ter zake van de registratie van leermiddelen. In dit verband moet ik ook noemen het CRL, het centrum voor registratie van leermiddelen binnen de stichting leerplanontwikkeling.

Mijnheer de Voorzitter! Dit alles overziende, vind ik dat, gezien de doelstellingen van het Nederlandse onderwijs, van het minderhedenbeleid en van het onderwijs in eigen taal en cultuur, er geen concurrentie bestaat tussen het onderwijs in de Nederlandse taal en het onderwijs in eigen taal en cultuur. Ik ben het dan ook eens met wat de heer Ernsting ter zake opmerkte. Zeker in de scholen waar men bovendien iets van organiseren af weet – de strak klassikale structuur wordt steeds meer doorbroken – is het mogelijk de organisatie zodanig op te zetten dat men het onderwijs in eigen taal en cultuur behendig weet in te passen in het onderwijsgebeuren. Op dit punt bestaat er meer harmonie en afstemming ten opzichte van het andere onderwijs dan de heer Janmaat gisteren heeft gesuggereerd. Hij sprak

Van Leijenhorst

in dit verband zelfs over 'botsingen' die zouden optreden. Mijnheer de Voorzitter! Ik acht een dergelijke uitspraak uitermate polariserend en verwijtbaar suggestief. De praktijk leert gelukkig dat het in het onderwijs anders toe gaat.

Mijnheer de Voorzitter! Er is gesproken over de doelgroepen. Zo is er gevraagd naar uitbreiding van de doelgroep Surinamers, Antillianen, Armeniërs en zigeuners. Ten aanzien van het kleuteronderwijs is gevraagd om voorafgaande aan de invoering van de Wet op het basisonderwijs wetswijziging toe te passen. Van vele kanten zijn opmerkingen gemaakt over de doelgroepen die in aanmerking komen voor onderwijs in eigen taal en cultuur.

De wijziging van de Lager-onderwijs-wet 1920 beoogt slechts de huidige praktijk te regelen. Dit betekent dat de groep Surinamers, Antillianen, Chinezen enzovoorts buiten de regeling vallen. Zoals in het beleidsplan culturele minderheden in het onderwijs en in de notitie onderwijs in eigen taal en cultuur uiteen is gezet, beperkt onderwijs in eigen taal en cultuur zich tot die groepen die volgens de definitie van het beleidsplan tot de minderheden behoren en waarvan de officiële taal niet het Nederlands is.

Indien in het algemene minderhedenbeleid wordt besloten tot een uitbreiding van de groepen minderheden, dan heeft dit consequenties voor het onderwijs. Thans kan ik dus niet vooruitlopen op de beslissing die bij voorbeeld ten aanzien van de Chinezen wordt genomen. Ik maak deze opmerking speciaal aan het adres van mevrouw Andela.

De heren Willems, Dijkman en Ernsting bepleiten het opnemen van leerlingen met Surinaamse of Antilliaanse achtergrond in de rij van doelgroepen. De heren Willems en Ernsting hebben daarover zelfs een motie ingediend. Surinamers en Antillianen komen thans niet in aanmerking voor onderwijs in eigen taal en cultuur, omdat de officiële taal in het land van oorsprong het Nederlands is. Ik wees er al op dat in het reguliere onderwijs en ook in het intercultureel onderwijs duidelijk aandacht aan deze groepen wordt besteed.

Zo gauw op de Antillen het Papiamentoe de officiële taal wordt, ontstaat een nieuwe situatie. Ik zal mij dan daarop beraden. Andere redenen om Surinamers en Antillianen geen doelgroep van het OETC te maken

zijn: versnippering leidt tot moeilijke organiseerbaarheid op scholen, men moet leermiddelen en geschikte leerkrachten hebben en hiermee gaan aanzienlijke kosten gepaard, namelijk 11 mln. Daarom kan ik de motie-Willems/Ernsting niet aanvaarden.

De heer **Ernsting** (CPN): Kunt u een nadere onderbouwing van die 11 mln. geven? Dat bedrag ploft nu zomaar in ons midden. U weet zelf niet precies hoe het gaat uitpakken, maar u noemt nu wel opeens een bedrag van 11 mln.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Ik geef toe dat dit bedrag een schatting is. Ik houd rekening met het aantal kinderen waarom het hier gaat en met de belangstelling die wij bij andere doelgroepen aantreffen. Het exacte getal is niet bekend, maar hiermee gaan in elk geval aanzienlijke kosten gepaard. Wij schatten die kosten op 11 mln., maar het zou ook nog wel meer kunnen zijn.

De groep buitenlandse zigeuners komt in principe in aanmerking voor onderwijs in eigen taal en cultuur. Ik zeg dit aan het adres van de heer Willems. In verband met de praktische moeilijkheden – het gaat om een niet-codificeerbare taal en er zijn geen bevoegde leerkrachten voor deze taal aanwezig – is dit echter niet realiseerbaar gebleken. Ik moet dus voor de groepen Surinamers, Antillianen en zigeuners verwijzen naar het intercultureel onderwijs.

Zoals reeds is gesteld, beoogt de wijziging van de Lager-onderwijswet slechts de huidige praktijk te regelen. Er bestaat dan wel een knelpunt ten aanzien van de groep Syrisch-orthodoxe christenen. Daarover hebben de heren Schutte en Dijkstal en mevrouw Andela gesproken. Ik wil deze afgevaardigden toezeggen dat ik mede in verband met de verworven rechten bereid ben, het onderwijs in het Aramees te continueren.

Het kleuteronderwijs kent nu nog geen regeling voor het OETC. Gezien de op handen zijnde invoering van de Wet op het basisonderwijs, vind ik het niet meer opportuun om nu nog een wetswijziging ter zake voor te bereiden. Ik erken dat hier bepaalde behoeften kunnen bestaan. De heer Tommel heeft ook over deze groep leerlingen gesproken. Gelukkig kan met ingang van 1 augustus 1985 wel onderwijs aan deze groep worden verstrekt.

De heren Dijkstal en Van Ooijen hebben gesproken over de criteria. De heer Dijkstal noemde een sociaal

zwakke positie, internationale verplichtingen en het reciprociteitsbeginsel als criteria voor het vaststellen van de doelgroepen in het onderwijs in eigen taal en cultuur.

Ik wijs erop dat hieraan in feite tegemoet gekomen is, als je ervan uitgaat dat het behoren tot de minderheidsgroepen, volgens de definitie van het beleidsplan culturele minderheden in het onderwijs, een zwakke sociale positie inhoudt.

Met betrekking tot het reciprociteitsbeginsel kan ik de heer Dijkstal zeggen dat ook Italië zich in principe bereid heeft verklaard om aan in Milaan en Rome woonachtige kinderen onderwijs in de Nederlandse taal en cultuur te geven. Dat ik deze twee steden noem heeft te maken met het feit dat daar aanzienlijke concentraties Nederlandse kinderen wonen.

Voorts heeft de heer Dijkstal gevraagd of onderwijs in eigen taal en cultuur zich beperkt tot kinderen van buitenlandse werknemers. Het antwoord is: neen, dus ook kinderen van zelfstandigen komen in aanmerking voor OETC.

De heer **Dijkstal** (VVD): Het staat er wel.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Er is internationaal een hele discussie gevoerd over het woord buitenlandse werknemers en de vertaling ervan in het Frans en het Engels.

Er is gesproken over de officiële taal versus de thuistaal. In principe houd ik vast aan het geven van onderwijs in de eigen taal en cultuur in de officiële taal. Uitzonderingen zijn nu het Moluks-Maleis en het Aramees. De keuze wordt in de notitie Onderwijs in eigen taal en cultuur uiteengezet. Ik ben van mening dat het argument dat de officiële taal moet worden gegeven omdat dat in de verdragen is vastgelegd, niet het zwaarste argument is.

Ik benadruk dat de keuze van de thuistaal vele praktische problemen met zich brengt, bij voorbeeld bij het aantrekken van leerkrachten – wat is hierbij een bevoegde leerkracht? – het vinden van leermiddelen, en het organiseren van dit onderwijs op school. Ik heb echter ook gezegd – dat is ook de ratio van dit wetsontwerp – dat wij ons moeten aansluiten bij de bestaande situatie, die wordt gelegaliseerd. Wel is het mogelijk de thuistaal bij de opvang van minderheden te gebruiken en dat gebeurt ook.

De heer Van Ooijen en mevrouw Andela vragen waarom in de algemene maatregel van bestuur de officiële taal niet is opgenomen. Dit is niet gedaan,

Van Leijenhorst

omdat dan geen uitzonderingen meer mogelijk zijn en omdat er dan geen flexibel beleid zou kunnen worden gevoerd.

Ik kom nu bij de verdeling van de uren onderwijs in eigen taal en cultuur binnen en buiten de schooltijd. Gebleken is dat er nog wat onduidelijkheid bestaat over de consequenties van de wetgeving. De regeling houdt in dat maximaal honderd uur van de minimaal per jaar te volgen duizend of 880 uren aan OETC mag worden besteed. Dit betekent dat maximaal tweeënehalf uur binnen schooltijd mag worden gegeven. De wetswijziging beoogt een evenwichtige verdeling en een minimale belasting van de kinderen.

De verdeling van tweeënehalf uur binnen en tweeënehalf uur buiten schooltijd is geen vaste verplichting. Maximaal mag tweeënehalf uur binnen schooltijd worden gegeven. Het mag echter ook twee, een of nul uur zijn met dan een x-aantal uren buiten schooltijd, met dien verstande dat de overheid maximaal vijf uur bekostigt. Het aantal uren buiten schooltijd wordt beperkt door de regeling dat indien onderwijs in eigen taal en cultuur wordt gegeven kinderen maximaal zes uur onderwijs per dag mogen ontvangen. Uit het bovenstaande blijkt dat een flexibele inzet mogelijk is.

De heer Van Ooijen stelt voor om over het geheel van de zes leerjaren van de lagere school te bekijken of de honderd uur gemiddeld niet wordt overschreden. Mijns inziens is de beperking van honderd uur juist in de eerste leerjaren van belang. Een cumulatie van onderwijs in eigen taal en cultuur in deze jaren betekent dat kinderen frequenter aan het reguliere onderwijs worden onttrokken.

In het mondeling overleg met de vaste commissie heb ik gesproken over de zorgvuldige wijze waarop de tweeënehalf uur is gekozen. Tweeënehalf uur valt binnen schooltijd en een ander aantal uren erbuiten. Er is ook gesproken over het rapport dat de inspectie ter zake heeft ingediend.

De heer Tommel heeft gisteren gesproken over het belang van onderwijs in de eigen taal en cultuur aan jonge kinderen, maar ik zou ook willen wijzen op de zorgvuldigheid die moet worden betracht met betrekking tot het vinden van een evenwicht in de relatie tussen het onderwijs in de eigen taal en cultuur en het andere onderwijs dat de kinderen moeten genieten.

Mijnheer de Voorzitter! Dit brengt mij ertoe, te blijven kiezen voor de regeling die de Kamer is voorgesteld. Ik vind dit een verantwoorde keuze, waarmee een duidelijke lijn wordt aangegeven waaraan de scholen zich zouden moeten houden.

De heer Van Ooijen heeft in dit verband gesproken over schakelklassen. Geconstateerd moet worden, dat de behoefte aan schakelklassen qua omvang afneemt. Er vindt nauwelijks instroom van buitenlanders plaats.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Of er nu kinderen uit Turkije of Marokko ons land binnenkomen dan wel of er kinderen van vier jaar uit gezinnen komen waar nog nooit een woord Nederlands is gehoord, maakt ten principale toch niets uit? In beide gevallen kan worden gesproken van een soort schakelklas, van een Turks sprekend milieu naar het Nederlands sprekend milieu, of vanuit welk milieu dan ook.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Ik meen dat er toch wel verschil is tussen de instroom van kinderen rechtstreeks uit bijvoorbeeld Marokko dan wel van Marokkaanse kinderen uit gezinnen woonachtig in Nederland. Kinderen op deze leeftijd die al enige jaren in Nederland wonen verkeren in een duidelijk andere situatie. De aanspreekbaarheid in het Nederlands is van kinderen die hier langer wonen groter dan van kinderen die zeer onlangs in Nederland zijn komen wonen.

Dan nog vind ik dat evenwicht moet worden gezocht tussen het deelnemen aan het reguliere onderwijs waaraan ook Nederlandse kinderen deelnemen en het onderwijs in eigen taal en cultuur.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris gaat er nu van uit dat kinderen uit een klas worden gehaald. Stel je nu eens voor – ik heb het ook in het amendement verwerkt – dat het leerplan erin voorziet dat de school zich op een andere wijze kwijt van die taak, door een flinke groep kinderen apart op te vangen? Wat is er tegen om in zo'n geval die faciliteiten te bieden?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Die faciliteiten worden verstrekt.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Tot tweeënehalf uur per week!

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Er is tweeënehalf uur onderwijs binnen schooltijd en een X aantal uren buiten schooltijd. De mogelijkheid daartoe wordt geschapen. De vraag is

nu nog of wij voor de jongste leerlingen meer dan tweeënehalf uur binnen schooltijd willen toestaan, om die tijd later te laten afnemen, dan wel een duidelijke lijn willen trekken en voor alle leerlingen tweeënehalf uur binnen de schooltijd beschikbaar stellen. Het laatste is mijn keuze.

De heer Dijkstal merkte op, dat verschuiving van het onderwijs in eigen taal en cultuur naar het Nederlands moet plaatsvinden. Ik heb reeds gewezen op de flexibele inzet die mogelijk is. Ik wijs er ook nog op dat het de vrije keus van de ouders is, al of niet onderwijs in eigen taal en cultuur voor hun kinderen te vragen.

De heren Schutte en Dijkstal spraken over de verdragen. De EG-richtlijn van 25 juli 1977 houdt in, dat de lid-staten volgens nationaal recht en praktijk – hiermee wordt ook het gewicht van de aangegane verplichting aangeduid – zorgen voor regulier Nederlands onderwijs, zoals staat in artikel 2, en onderwijs in de eigen taal en cultuur, zoals staat in artikel 3.

Ook Nederlanders in andere lid-staten kunnen in aanmerking komen voor ETC-onderwijs. Ik wees er al op dat in Italië onderwijs in Nederlandse taal en cultuur aan Nederlandse kinderen in voorbereiding is; in Spanje is het onderwerp van bespreking.

De heer Dijkman heeft gezegd dat een minimale verblijfsduur van buitenlandse leerkrachten is aan te bevelen. Ik ben het eens met de intentie van deze opmerking. Het is zinnig en noodzakelijk dat buitenlandse leerkrachten in het Nederlands aanspreekbaar zijn. Ze moeten een en ander afweten van het Nederlandse onderwijs en samenleving. Om die reden zijn ook nascholingscursussen gestart.

Er is kritiek geuit op nascholings- en applicatiecursussen voor buitenlandse leerkrachten. Thans moet worden geconstateerd dat OETC-leerkrachten in het algemeen onvoldoende op hun specifieke taak zijn voorbereid en dat de specifieke kennis, nodig voor het OETC, alleen nog aanwezig is bij leerkrachten die hun opleiding in het land van herkomst hebben genoten. Voor het bevoegd verklaren van een OETC-leerkracht is het voorwaarde dat deze de applicatiecursus voor OETC-leerkrachten met succes heeft afgerond. Deze cursus richt zich op het aanleren van Nederlands en houdt een oriëntatie in op de Nederlandse samenleving in het algemeen en het Nederlandse onderwijs in het bijzonder.

Van Leijenhorst

Het beleid op termijn richt zich erop dat OETC-leerkrachten hun opleiding op de Nederlandse pedagogische academies genieten. Een studie over de inbouw van OETC-opleidingen binnen de PABO's is gestart. Thans is de instroom van allochtone studenten beperkt en is het studieverloop helaas weinig succesvol. Het afzetgebied voor een dergelijke cursus is dan ook gering. Het opzetten van een studierichting OETC is bovendien moeilijk omdat rekening moet worden gehouden met studenten die de eigen taal en cultuur onvoldoende beheersen.

Buitenlandse studenten, die dit jaar de studie aan de PABO zullen voltooien, krijgen de bevoegdheid tot het geven van OETC. De motie van de heren Ernsting en Willems, waarin wordt gepleit voor een spoedcursus OETC voor buitenlandse leerkrachten, wijs ik af. Het gaat namelijk niet alleen om het beheersen van de Nederlandse taal, maar ook om het voldoende beheersen van de eigen taal en cultuur en het hebben van pedagogische en didactische bekwaamheden. Dat laatste wil ik in dit verband niet van te weinig waarde achten.

Bij het opstellen van wetgeving op het gebied van ETC-onderwijs moeten wij niet te veel improviseren. Wij hebben goed opgeleide leerkrachten nodig, die hun mannetje weten te staan in het team waarvan ze deel gaan uitmaken. De opleiding is dan ook mede gericht op de gelijkwaardigheid tussen OETC-leerkrachten en de Nederlandse leerkrachten.

Bij de behandeling van de notitie over de buitenlandse leerkrachten heb ik al toegezegd dat ik soepel wil zijn met betrekking tot de tijd die men besteedt aan het volgen van dergelijke cursussen, om de betreffende buitenlandse leerkrachten aan te moedigen de cursus af te maken. Als zodanig wil ik meewerken aan een verbetering van de kwaliteit, die ook voor dit soort onderwijs noodzakelijk is.

De heer **Ernsting** (CPN): Ik denk dat er sprake is van een misverstand. De staatssecretaris wijst de motie af omdat er wel iets meer nodig is dan het beheersen van de Nederlandse taal. Dat beschouwen wij echter als een toegangsvereiste voor de door ons bepleite cursus. De spoedcursus die wij voor ogen hebben is niet alleen gericht op het voldoende beheersen van de Nederlandse taal.

Onze vaststelling is geweest, dat het verkrijgen van een volledige bevoegdheid op dit moment slechts

via één weg mogelijk is, nl. de volledige PABO. Wij hebben een mogelijkheid willen creëren specifiek voor het ETC-onderwijs voor het verkrijgen van die bevoegdheid en om daarvoor een toegangsniveau aan te duiden in de vorm van het voldoende beheersen van de Nederlandse taal. Dat is echter niet de inhoud van de spoedcursus zelf!

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de heer Ernsting vragen om hetgeen in de notitie buitenlandse leerkrachten als mogelijkheden worden geschetst eens te vergelijken met zijn motie. Het is dan best mogelijk dat hetgeen nu wordt aangeboden voorziet in hetgeen de heer Ernsting wil.

De heer **Ernsting** (CPN): Ik wil dat graag doen, mijnheer de Voorzitter, maar dat zal niet betekenen dat de knelpunten die ik in eerste termijn al heb signaleerd niet meer bestaan!

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Ik voeg eraan toe dat ik een soepel standpunt wil innemen voor individuele gevallen als het gaat om de duur van het volgen van die cursus. Ik begrijp de moeilijkheid voor een aantal buitenlandse leerkrachten zeer wel.

Als de buitenlandse leerkrachten maar een duidelijk perspectief wordt geboden dat ze een bepaald niveau zullen bereiken. Daardoor zullen er op de Nederlandse scholen leerkrachten komen die ongeveer hetzelfde niveau opleiding hebben gevolgd, zodat ze in het team passen.

De heer **Willems** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris verwijst naar zijn notitie over buitenlandse leerkrachten en ik heb die nog even opgezocht. Hij zal zich toch herinneren dat daarin uitdrukkelijk wordt gesteld: 'Op langere termijn zal de bevoegdheid tot het geven van ETC-onderwijs verbonden worden met de opleiding aan een PABO.' Dat is ook de opmerking van de heer Ernsting als introductie bij onze motie.

Alleen op korte termijn zal de staatssecretaris tijdelijke ontheffingen verlenen voor degenen die wel een onderwijsbevoegdheid in eigen land, het land van herkomst hebben. Dat is slechts een zeer beperkte toegang, want dit beperkt namelijk de toegang van ETC-cursisten alleen maar tot degenen die hetzij in eigen land, hetzij in Nederland een onderwijsbevoegdheid hebben. Dat klopt ook met de formulering die de staatssecretaris

zelf kiest, nl. pedagogisch-didactisch hetzelfde niveau als een Nederlandse leerkracht. Wij zeggen dat dit een onjuiste eis is, juist voor dat ETC-onderwijs.

Uiteraard moet men pedagogisch bekwaam zijn, maar het HAVO-5 niveau dat wij hier gewend zijn voor de pedagogische academie – de staatssecretaris heeft het zelf gememo-reerd – is te hoog voor de allochtone studenten om de pedagogische academie en daarna nog de ETC-applicatiecursus met succes te kunnen volgen. Dus moet er, om op korte termijn iets te doen, een aparte mogelijkheid worden gecreëerd. Het is dan niet voldoende om te verwijzen naar de ontheffing voor degenen die in eigen land al een onderwijsbevoegdheid hebben.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Een lang verhaal, mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van de notitie buitenlandse leerkrachten heb ik hier uitvoerig met de desbetreffende kamercommissie over mogen spreken. Ik wil nog eens vaststellen dat wij te lang hebben moeten improviseren in het ETC-onderwijs. Nu wij na lange tijd zover zijn dat wij kunnen komen tot wetgeving op dit punt, vind ik dat wij er met alle kracht aan moeten werken om zodanig goed opgeleide leerkrachten voor dit ETC-onderwijs te krijgen dat dit bij de wetgeving aansluit.

Het perspectief dat in de notitie is geboden is het volgende. Duidelijk wordt vastgesteld wat wordt gevraagd aan deze leerkrachten in deze sector van het onderwijs. Soepelheid zal echter worden betracht tot het bereiken van het moment waarop alle leerkrachten werkzaam in het onderwijs dat niveau zullen hebben bereikt. Die soepelheid heb ik toegezegd en ik vraag ook de uitdrukkelijke medewerking van allen die hiermee te maken hebben om dat niveau te helpen bereiken.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Ik zou de staatssecretaris toch nog eens op een zeer merkwuurige inconsequentie willen wijzen. Enerzijds wordt het mogelijk gemaakt dat een leerkracht dit in Turkije is opgeleid en die geen woord Nederlands kent, bevoegd ETC-leerkracht wordt, na het volgen van een applicatiecursus. Daarnaast moet iemand die al jaren in Nederland woont en die ook de bevoegdheid wil verkrijgen om de eigen taal en cultuur te onderwijzen, een opleiding hebben op HAVO-niveau, althans ongeveer.

Van Leijenhorst

Vervolgens zegt de staatssecretaris dat hij soepel wil zijn wat de cursusduur betreft, als het eindniveau maar wordt gehaald. Maar dan moet hij toch ook soepel zijn als het gaat om het toelatingsniveau?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Er blijken zich weinig problemen voor te doen als het gaat om kinderen die afkomstig zijn uit de landen binnen Europa, zoals Spaanse en Italiaanse kinderen. Voor hen zijn voldoende buitenlandse leerkrachten beschikbaar. Als het gaat om kinderen die afkomstig zijn van buiten Europa, dan hebben we vooral te maken met Marokkanen en Turken. Het aanbod van Turkse leerkrachten ten behoeve van ETC-onderwijs is redelijk; er kan ongeveer in de behoefte worden voorzien. De problemen die zich voordoen, hebben betrekking op het onderwijs in eigen taal en cultuur aan Marokkaanse kinderen.

In de stukken heeft men kunnen lezen dat voor ongeveer 40% van de kinderen wier ouders om zulk onderwijs vragen, daarin niet kan worden voorzien. OETC is van start gegaan in de sfeer van het toenmalige CRM. Daar wil ik geen kwaad van zeggen, maar het was geen onderwijs in de zin die wij op ons departement gewend zijn. Nu komen we tot wetgeving op dit gebied.

Ik vind dan ook dat we nu orde op zaken moeten stellen en dat we eisen moeten stellen aan de opleiding van de leerkrachten. De mogelijkheden daartoe hebben we geschetst in de notitie over buitenlandse leerkrachten. Er zijn vooral problemen als het gaat om het onderwijs aan Marokkaanse kinderen.

Zowel aan leerkrachten die uit Marokko komen, als aan Marokkaanse leerkrachten die al lange tijd in Nederland verblijven, worden hogere eisen gesteld inzake kennis van de Nederlandse taal en van de Nederlandse samenleving. Dus leerkrachten die in Marokko worden geworven, worden niet zo maar ingezet in het Nederlandse onderwijs. Ze moeten van tevoren een cursus volgen.

Mevrouw Andela-Baur heeft gesproken over de rechtspositie van buitenlandse leerkrachten. Daarover blijkt nog onduidelijkheid te bestaan. Nu de wetswijziging nog niet is aanvaard, is aan scholen verzocht om het rechtspositiebesluit k.o./l.o. zoveel mogelijk ook op buitenlandse leerkrachten toe te passen. Bij aanvaarding van de wetswijziging is de rechtspositie van

de buitenlandse leerkracht, met uitzondering wat de bepalingen over militaire dienst betreft, identiek aan die van de Nederlandse leerkrachten. Ook buitenlandse leerkrachten moeten na één jaar in vaste dienst worden aangesteld, op voorwaarde dat ze bevoegd zijn verklaard voor het geven van ETC-onderwijs.

De heer Dijkman heeft opgemerkt dat er een tekort is aan Spaanse, Turkse en Marokkaanse leerkrachten. Zoëven hebben wij daarover al gesproken in de marge. Mij is dus niets bekend over tekorten aan Spaanse en Turkse leerkrachten. Wel heb ik reeds het tekort aan Marokkaanse leerkrachten genoemd. Er zijn dan ook specifieke maatregelen genomen met betrekking tot deze groep. Ik verwijs in dit verband ook naar de notitie, die met de vaste kamercommissie is besproken.

De heer Dijkstal vraagt, of het mij bekend is dat er zich bij bijzondere scholen problemen voordoen, omdat buitenlandse leerkrachten de identiteit van de school niet kunnen onderschrijven. Opgemerkt moet worden, dat die problemen zich niet in die mate voordoen dat daaraan aandacht moet worden geschonken. Bovendien hebben mij ook geen berichten over dergelijke problemen bereikt. Ik weet in elk geval wel dat men zich ook in het bijzonder onderwijs er erg voor inspannt om goed onderwijs in eigen taal en cultuur aan buitenlandse kinderen te geven.

Onder anderen door de geachte afgevaardigde mevrouw Andela is gesproken over de relatie tussen onderwijs in eigen taal en cultuur en intercultureel onderwijs. Hierbij denk ik aan de motie die zij heeft ingediend in de uitgebreide commissievergadering over het minderhedenbeleid. Ook de heren Willems en Van Ooijen zijn hierop ingegaan. Daarbij is aangedrongen op een notitie over het interculturele onderwijs. Ik wil de Kamer in deze tegemoetkomen.

Op 13 april aanstaande wordt een conferentie gehouden met een aantal Nederlandse deskundigen op het gebied van intercultureel onderwijs. Daarna zal ik een notitie samenstellen en die met de CCOO bespreken. Ik hoop dat deze notitie in juni naar de Kamer kan worden verzonden. Daarin zal worden ingegaan op de genoemde relatie. Tevens worden elementen uit deze notitie opgenomen in het onderwijsvoorrangsplan 1985-1989.

Door de heren Van der Vlies en Schutte is gevraagd, of intercultureel onderwijs geen aantasting betekent van de vrijheid van onderwijs.

Uiteraard blijft bij dit onderwijs de vrijheid van onderwijs onverlet. Implementatie en concrete invulling van intercultureel onderwijs worden bepaald door het bevoegd gezag. Tegen de heer Schutte wil ik nog zeggen, dat intercultureel onderwijs niet gelijk is aan het Nederlandse onderwijs. Ik verwijs hem naar artikel 11 van de Wet op het basisonderwijs, waarin staat dat 'mede' uitgegaan moet worden van de multi-culturele samenleving.

Over de leermiddelen en de leerplancommissies is gesproken door de heer Dijkman. Al vele malen is geconstateerd, dat er een tekort aan leer- en hulpmiddelen OETC is. Het beleid ten aanzien van ontwikkeling en produktie van leermiddelen heeft dan ook steeds hoge prioriteit. Maatregelen die in dat kader zijn genomen, betreffen de instelling van het leermiddelenplatform en van leerplancommissies. In het leermiddelenplatform hebben geen minderhedenorganisaties zitting. Beïnvloeding vindt plaats via de bevoegde gezagen.

Verder voert Onderwijs en Wetenschappen ad hoc overleg met minderhedenorganisaties en buitenlandse leerkrachten. Het voortouw bij de ontwikkeling van leerplannen is bij de Stichting Leerplanontwikkeling gelegd. Deze stichting werkt nauw samen met de buitenlandse leerkrachten bij het maken van leerplannen. Implementatie van leermiddelen en raamplannen is echter een zaak van het bevoegd gezag. Hiermee ben ik ingegaan op de vragen die ter zake door de heer Ernsting zijn gesteld.

Gevraagd is wat de financiële consequenties zijn en wat een structurele regeling inhoudt. De heer Dijkstal heeft er de nadruk op gelegd dat een structurele regeling voor het OETC noodzakelijk is. Het verheugt mij te kunnen zeggen, dat bij de formatieregeling een structurele regeling OETC (onderwijs in eigen taal en cultuur) van de grond is gekomen.

Met het ministerie van Financiën is overeenstemming bereikt, waardoor toeneming van faciliteiten voor onderwijs in eigen taal en cultuur binnen bepaalde grenzen mogelijk is. Mevrouw Andela heeft hierover destijds een motie ingediend. Het zal haar tot tevredenheid stemmen dat ik in de komende jaren op dit punt geen problemen verwacht. Anders gezegd: de exogeniteit is binnen bepaalde grenzen ten behoeve van het basisonderwijs geregeld.

Mevrouw Andela-Baur vroeg welke de kosten zijn van uitbreiding met de

Van Leijenhorst

doelgroepen Surinaamse en Antilliaanse leerlingen en of bij de kostenberekening van het onderwijs in de eigen taal en cultuur aan alle groepen de Chinezen zijn betrokken. Verder vroeg zij of in de financiële meerjarenraming rekening is gehouden met de uitbreiding met kleuters. Uitbreiding van het onderwijs in eigen taal en cultuur met Surinamers en Antillianen betekent een toeneming met ruim 11 miljoen gulden en met ruim 200 arbeidsplaatsen.

In de kostenberekening van 42,5 miljoen gulden zijn de Surinamers niet en de Chinezen wel begrepen. In de meerjarenraming is geen rekening gehouden met de uitbreiding met kleuters. Het is niet de bedoeling, de faciliteiten voor onderwijs in eigen taal en cultuur uit te breiden.

Ik heb al gezegd dat dit wordt betrokken bij de nieuwe formatieregeling. Flexibele inzet van de faciliteiten, waarover het bevoegde gezag beslist, is mogelijk.

Er zijn vragen gesteld over de eis van tien leerlingen, de reiskostenvergoeding etcetera. De heer Willems vroeg wie de verzoeken bundelt. De heren Tommel en Willems vroegen waarom de eis van tien leerlingen wordt gesteld en of er een regeling voor reiskostenvergoeding is. De verzoeken worden gebundeld door het bevoegde gezag. Het ontplooit eventueel het initiatief tot samenwerking in het onderwijs in eigen taal en cultuur.

De eis van minimaal tien leerlingen is gesteld in verband met doelmatige inzet van middelen. Aangezien scholen leerlingen voor onderwijs in eigen taal en cultuur bij elkaar mogen voegen, behoeven leerlingen hiervan niet verstoken te blijven. Reiskosten worden door het Rijk niet vergoed. Ook thans, voor de wijziging van de Lager-onderwijswet 1920, komen de kosten niet voor rekening van het Rijk. Deze kosten moeten dus door de betrokkenen worden gedragen.

Onderwijs in eigen taal en cultuur omvat zowel onderwijs in de taal als onderwijs in de cultuur. Les geven in de taal is mijns inziens niet mogelijk zonder de cultuur aan de orde te stellen. Zij zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Binnen de inhoud van het onderwijs in de eigen taal en cultuur kunnen echter accenten worden gelegd. Dit wordt bepaald door het bevoegde gezag.

Mevrouw Andela-Baur vroeg of twee scholen met acht Turkse leerlingen die samenwerken, faciliteiten

voor onderwijs in eigen taal en cultuur kunnen krijgen en wie het organisatie-model bepaalt. Het is niet noodzakelijk dat een van de scholen aan de norm voldoet. Voor de toekenning van faciliteiten mogen verscheidene scholen hun leerlingen bij elkaar optellen. De faciliteiten kunnen vervolgens onder de samenwerkende scholen worden verdeeld of aan één school, een centraal lespunt, worden toegekend. De bevoegde-gezagsorganen van de samenwerkende scholen bepalen het organisatie-model.

Verder vroeg mevrouw Andela-Baur wat er gebeurt als tussentijds leerlingen of leerkrachten wegvallen. Aan de hand van de teldatum 16 april worden de faciliteiten voor onderwijs in de eigen taal en cultuur voor het komende schooljaar bepaald. Indien zich in dat schooljaar aanzienlijke wijzigingen in het aantal leerlingen voordoen, moet dit aan de rijksinspectie worden gemeld. In overleg met mijn ministerie worden dan eventueel de faciliteiten bijgesteld. Indien leerkrachten wegvallen, mogen zij worden vervangen. Voor de vervanging worden dezelfde kwaliteitseisen aan de leerkracht gesteld.

De heer Dijkman en mevrouw Andela-Baur hebben naar voren gebracht dat het voor de inspectie niet mogelijk is, controle uit te oefenen op het onderwijs in de eigen taal en cultuur. Ik ben er verheugd over, te kunnen aankondigen dat nog dit jaar speciale inspecteurs voor dit doel worden aangesteld. Ook onderwijs in de eigen taal en cultuur is een beleidsterrein dat voortdurend moet worden geëvalueerd en bijgesteld. De evaluatie van het onderwijs in de eigen taal en cultuur wordt betrokken in het geheel van de evaluatie van het onderwijsvoorrangsbeleid.

De heer Dijkman heeft vragen gesteld over de deelname aan het onderwijs in de eigen taal en cultuur. In het algemeen is die deelname groot, met uitzondering van Marokkaanse kinderen, vanwege een tekort aan leerkrachten. Voor deze doelgroep zijn dan ook speciale maatregelen genomen. Hiervoor verwijs ik naar de notitie over buitenlandse leerkrachten in het basisonderwijs.

De heer Dijkstal heeft de latere instroming van leerlingen aan de orde gesteld. Er moet op worden gewezen dat dit geen specifiek probleem voor het onderwijs in de eigen taal en cultuur is. Hierbij gaat het om de kwestie van de opvang. In dit kader zijn speciale maatregelen genomen.

De heer Dijkstal heeft een vraag gesteld over het proces-verbaal

'Marokko'. Dit zal aan de orde komen bij de behandeling van het cultureel akkoord met Marokko.

Mevrouw Andela-Baur heeft gevraagd naar de ervaringen in Zweden. De uitgangssituatie in dat land is geheel verschillend van die in ons land. In Zweden wordt het onderwijs in de eigen taal en cultuur volledig geïsoleerd van het overige, reguliere onderwijs gegeven, terwijl ik mij in mijn beleid juist richt op onderlinge afstemming.

□

De heer **Willems** (PSP): Mijnheer de Voorzitter! U dwingt mij – nu ik onmiddellijk moet reageren – me uitsluitend tot de hoofdlijnen van de zaak te beperken. Dat is op zichzelf niet zo'n ramp. Ik dank de staatssecretaris voor zijn antwoorden. Met name dank ik hem voor de toezegging van een notitie over de relatie tussen het onderwijs in de eigen taal en cultuur en het intercultureel onderwijs. Ik ben erg blij dat wij in juni of juli kennis van die notitie zullen kunnen nemen en dat wij er in het najaar over van gedachten zullen kunnen wisselen, met name omdat ik het belangrijk vind te bezien in hoeverre de Wet op het basisonderwijs waarmee wij binnenkort zullen gaan werken op onderdelen wijziging behoeft.

Mevrouw Andela heeft ook al melding gemaakt van een eventuele nadere discussie over de algemene maatregelen van bestuur die in dat verband van kracht zullen worden. Wij vinden het nodig, in het komend jaar zeer nauwkeurig te volgen hoe het ETC-onderwijs zich zal ontwikkelen, hoe het gesteld is met de scholing en bijscholing van buitenlandse leerkrachten en in hoeverre een beleidswijziging nodig is.

Wij hebben er niet voldoende vertrouwen in dat de doelstellingen van het beleid waarover wij het in grote lijnen eens zijn met de regering in voldoende mate kunnen worden gerealiseerd met het beleid dat de staatssecretaris nu, eigenlijk ten tweeden male, verdedigt. Ik moet toegeven dat hij wel consequent is. Hij heeft in feite niet veel meer gedaan dan datgene herhalen wat hij tijdens het mondeling overleg over het ETC-onderwijs in december 1983 al had gezegd en wat hij ook al had geschreven in zijn notitie.

Ik stel vast dat de staatssecretaris opnieuw heeft onderstreept dat zijn ETC-beleid moet passen bij het minderhedenbeleid van de regering. Ik constateer een tegenstrijdigheid in de opstelling van de regering wanneer

Willems

het gaat om Surinamers en Antillianen, die wel degelijk een doelgroep zijn in het minderhedenbeleid van de regering. De eis van de officiële landstaal – de andere eis van de regering – wordt nu gehanteerd om deze groep niet als doelgroep aan te merken. Ik vind dat een onjuist criterium, aangezien Nederlands de officiële landstaal is in Suriname en op de Nederlandse Antillen.

Bij landen als Turkije en Marokko valt nog te verdedigen dat het moeilijk is, een keuze te maken tussen talen als Berber en Arabisch, of tussen verschillende talen die in Turkije worden gesproken, ofschoon de staatssecretaris wat dat betreft heeft toegezegd, ook het Armeens in zijn doelgroepenbeleid te betrekken. Daarmee doorbreekt hij zijn oorspronkelijke beleid terecht enigszins, en stapt hij af van de officiële landstaal als absoluut criterium.

Ik meen dan ook dat er voldoende reden is om ten aanzien van Surinamers en Antillianen, waarvan de spreektaal geaccepteerd is en die door het koloniale verleden een relatie hebben met de Nederlandse taal en cultuur die juist zo emotioneel geladen is, een eigen taal- en cultuurprogramma mogelijk te maken in de landstaal die voor hen relevant is. Bovendien is hier de doelmatige inzet van eigen middelen niet ter zake doende, want de groep is groot genoeg om er verdeeld in groepjes van 10 leerlingen of meer, op verschillende scholen ETC-cursussen voor op te zetten. Dat blijkt ook uit de praktijk.

Ik heb het voorbeeld van het Hindi in Den Haag gegeven en er zijn ook andere voorbeelden aan te geven. Voor mij rest dan ook de conclusie dat alleen het budgettaire argument – het kost 11 miljoen zegt de staatssecretaris – de doorslag lijkt te geven om Surinamers en Antillianen niet in het doelgroepenbeleid van de regering op te nemen.

Een ander punt betreft de kwestie van de groepsgrootte. De staatssecretaris heeft er niet al te veel over gezegd. Hij heeft nog geen antwoord gegeven op mijn twee concrete vragen of hij toch niet bereid is om in voorkomende gevallen – ik denk aan scholen op het platteland – de norm van 10 leerlingen niet al te absoluut te hanteren.

Volgens de staatssecretaris kan men samenvoegen en leerlingen uit verschillende scholen bij elkaar zetten, zodat men toch aan het aantal komt. Ik heb echter gesteld dat dit

problemen kan veroorzaken daar waar groepen erg verspreid over scholen aanwezig zijn of daar waar de scholen erg verspreid zijn. Wil de staatssecretaris in die zin enige soepelheid betrachten? Ik vraag dit uiteraard niet voor de hele linie, maar voor de uitzonderingsgevallen: een hardheidsclausule.

Hetzelfde geldt voor mijn verzoek om een reiskostenvergoeding mogelijk te maken. Het is toch onjuist dat het regeringsbeleid vanwege de doelmatige inzet van middelen, leerkrachten enzovoorts, gericht is op die lespunt-scholen maar dat niet tegelijkertijd de extra lasten die de ouders van de betrokken kinderen moeten dragen, door de regering meegenomen worden in haar beleid?

Uiteraard betekent dit dat de doelmatige inzet weer enigszins verzwakt wordt door het feit dat je extra reiskostenvergoedingen moet betalen, maar uiteindelijk wordt er toch een zodanig budgettair positief resultaat voor de regering gecreëerd dat dit niet doorslaggevend mag zijn.

Ten slotte wil ik nog iets zeggen over de leerkrachten. De heer Ernsting zal hierop nog uitvoeriger ingaan, maar ik wil toch nog wijzen op een inconsistentie in de redenering van de staatssecretaris. De staatssecretaris wil geen soepelheid betrachten bij de instapmogelijkheid voor allochtonen op de pedagogische academie, voor met name Marokkaanse studenten. Ik spits het maar op deze groep toe omdat daar de nood het hoogst is.

Wij zijn het eens met elkaar, dat op den duur – dat kan een termijn van 5 of 10 jaar zijn – de eisen op PABO-niveau geformuleerd kunnen worden. De staatssecretaris heeft dit ook in zijn notitie over buitenlandse leerkrachten vastgesteld. De ontheffingsmogelijkheden die hij creëert en de wervingsmogelijkheden die hij omarmt – wij zijn daar op zich zelf al niet gelukkig mee – zullen echter absoluut onvoldoende blijken te zijn om op korte termijn aan de behoefte van ETC-onderwijs voor de Marokkaanse kinderen tegemoet te komen.

De allochtonen zijn ook onvoldoende in staat – zeker op korte termijn – te voldoen aan de criteria die hij stelt door het HAVO-5-niveau als toelatingscriterium voor de pedagogische academies, maar ook doordat de pedagogische academie als zodanig een veel te zware opleiding is van 4 jaar – voor de allochtonen waarschijnlijk nog langer – om uitsluitend les te mogen geven in eigen taal en cultuur-onderwijs. Ik heb dan ook gevraagd, voor dit ETC-onderwijs niet exact

dezelfde eisen te stellen, namelijk een afgestudeerd PABO-onderwijzer zijn, hoe wenselijk dit misschien op de lange termijn is.

Op korte termijn is dit een enorme barrière om het ETC-onderwijs serieus in te vullen. Ik kan dan ook niet anders dan constateren dat een dergelijke strategie van de staatssecretaris ertoe leidt dat wij met handen en voeten gebonden zullen blijven aan de medewerking van de Marokkaanse autoriteiten om op korte termijn een oplossing voor dit probleem te vinden.

Ik wens mij daar niet aan te binden. Ik vind het een slechte zaak dat wij afhankelijk zijn van werving in Marokko voor het vervullen van het ETC-onderwijs in Nederland, maar daar komen wij bij de bespreking van het cultureel verdrag uitvoerig op terug. Ik vind dat wij zelf een wat soepel beleid moeten hanteren om in Nederland de Marokkaanse studenten die hier zijn, toch in te schakelen – zij het dan met een niet volwaardige pedagogisch didactische opleiding – voor het ETC-onderwijs.

Er zijn genoeg mensen, ook met andere achtergronden dan onderwijsgevende, die in staat zouden zijn om met een applicatiecursus ETC-onderwijs, maar zonder volwaardige pedagogische bekwaamheid, aan de Marokkaanse kinderen zowel binnen als buiten school ETC-onderwijs te geven.

□

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor zijn antwoord. Bij de voorbereiding heeft hij reeds gezegd dat hij voor de knelpunten die zouden rijzen ten aanzien van de officiële dan wel de thuistaal, zou denken aan een oplossing. Hij heeft nu althans ten aanzien van één evident knelpunt, de Syrisch-orthodoxe christenen, toegezegd een oplossing te bieden door de huidige situatie te handhaven, waardoor het onderwijs in het Aramees kan blijven plaatsvinden. Ik denk dat dit een positieve toezegging is. Is de zaak echter opgelost door hierbij alleen het Aramees te noemen?

Er zijn vanuit de christen-Turkse groeperingen toch nog enkele andere talen die een rol spelen. Bovendien rijst bij mij de vraag of deze oplossing geboden kan worden zonder dat er een wetswijziging plaatsvindt.

De heer Van Ooijen is zo attent geweest om een amendement in te dienen dat een verdere strekking heeft dan alleen het punt dat de staatssecretaris heeft genoemd. Maar als wij

Schutte

zouden blijven bij de oplossing van het knelpunt waartoe de staatssecretaris nu bereid is, is dat dan wellicht mogelijk bij algemene maatregel van bestuur, zonder dat ervoor in de wet een basis wordt gelegd? Ik zou hier graag nog iets over horen.

De staatssecretaris zei: Ik kom nog even terug op het punt van de verdragen. Ik dacht: Dan krijgen nu een hele verdediging van het beleid dat hij tot nog toe zwart op wit heeft geformuleerd, en toen kregen wij slechts één zinnetje te horen uit een EG-richtlijn van 25 juli 1977, waarin dan staat dat Nederland verplicht is volgens het nationale recht en praktijk te zorgen voor OETC en dat het omgekeerde ook geldt voor Nederlanders in het buitenland.

Nou ja, dat is dan prachtig, maar ik begrijp niet helemaal wat voor belemmering daarin zou kunnen zitten om te denken aan de thuistaal in plaats van aan de officiële taal. Dus ik vind het prima dat die argumenten helemaal niet zo zwaar waren, maar ik krijg toch wel de indruk dat wij in de schriftelijke voorbereiding wat banger gemaakt zijn dan nodig was. Is dat zo, of is het misschien toch anders? Ik denk dat de verdragen helemaal niet zo grote problemen opleveren.

Dan de discussie of de leerkrachten rechtstreeks uit Marokko afkomstig moeten zijn, of Marokkanen moeten zijn die reeds geruime tijd in Nederland verblijven. Het is niet nodig om daar nu uitvoerig op door te gaan. In eerste termijn heb ik mijn uitgesproken voorkeur kenbaar gemaakt voor leerkrachten die al in Nederland zijn en die daardoor ook beter kunnen functioneren overeenkomstig de eisen die wij aan het Nederlandse onderwijs moeten stellen. Ik denk dat wij bij de behandeling van het verdrag met Marokko hierop nog wel concreet kunnen terugkomen. Dan is de aandacht ook meer op die speciale zaak gericht.

Ten slotte nog een opmerking over het interculturele onderwijs. Ook op die kwestie heeft de staatssecretaris heel summier gereageerd. Dit is op zich zelf ook acceptabel in verband met de notitie die hij hierover heeft aangekondigd. Ik zal deze notitie met kritische belangstelling afwachten, want ik denk dat nog heel wat aan deze kwestie vastzit, in ieder geval meer dan wij nu zo terloops kunnen bespreken.

Ik heb de vrijheid van onderwijs even als punt genoemd, een zin citerend uit de OETC-nota, waarin

gesignaleerd wordt dat om te beginnen de totale leerstof 'kritisch zou moeten – niet kunnen, maar moeten – worden nagelopen om te bezien in hoeverre de stof eenzijdig cultuurbepaald is'.

Welnu, als de staatssecretaris zegt dat de implementatie, de invulling, een zaak van het bevoegd gezag is, dan denk ik dat hij ook deze zin daaronder zal behoren te rangschikken. Dan is een term als 'moeten' in dat verband naar mijn oordeel toch wel wat moeizaam. Deze opmerking geldt even als illustratie voor de discussie die wij wellicht nog gaan voeren aan de hand van de notitie van de staatssecretaris.

□

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor de gegeven informatie en de reacties op onze bijdrage in eerste termijn.

De staatssecretaris heeft erop gewezen dat wijzigingen in dit wetsontwerp consequenties hebben voor de Wet op het basisonderwijs. Het klonk alsof hij zei: begin daar niet aan, want dat heeft alle mogelijke moeilijkheden tot gevolg.

Welnu, ik meen dat wij ervoor zijn om wetten te veranderen. Dus heb ik daarmee niet zoveel problemen. Wanneer de Kamer zou bewilligen in wijziging van dit wetsontwerp dan zullen wij straks wel zien welke consequenties dat heeft voor de Wet op het basisonderwijs. Bovendien is het niet zo moeilijk, als je weet hoe de Kamer over iets denkt, een wetsontwerp te maken dat past bij de wensen die de Kamer heeft.

Ik kan mij heel goed vinden in het voorstel van de staatssecretaris met betrekking tot het voorhangen van de algemene maatregelen van bestuur. Het lijkt mij zinvol dat wanneer wij de eerste keer daarover een algemene maatregel van bestuur uitvaardigen, waarintal van consequenties zitten die bij voorbeeld ook bij de Wet op het basisonderwijs onder ogen moeten worden gezien, wij daarover in de commissie van gedachten wisselen. Dat lijkt mij ook verrijkend voor de staatssecretaris.

Op een aantal punten wil ik nog een kritische kanttekening maken. Allereerst met betrekking tot de problematiek van de doelgroepen. Ik heb in mijn eerste termijn gevraagd om objectieve criteria: 10 leerlingen, een bekwame leerkracht en dan niet zozeer kijken naar culturele verdragen, officiële landstalen enzovoorts. Dat leidt namelijk tot vreemde dingen. Ik noem als voorbeeld de Chinezen.

De staatssecretaris heeft gezegd, dat deze groep niet behoort tot de minderheden zoals die in de Minderhedennota zijn omschreven. Dat is maar ten dele juist. Wij hebben in Nederland ongeveer 40.000 Chinezen. Dat wil zeggen mensen die Chinees spreken. Van nationaliteit zijn er misschien maar 30.000. Dat zijn dan de Chinezen die uit de Volksrepubliek China komen. Daarnaast zijn er Chinezen uit Hongkong. Die hebben een Brits paspoort. Die zijn zonder ooit in Groot-Brittannië geweest te zijn – misschien zijn zij daar niet toegelaten omdat zij geen Britten zijn, maar Brits onderdaan – naar Nederland gekomen. Hebben zich hier indertijd gevestigd als gastarbeider, zij het dan niet via een wervingsovereenkomst van de Staat maar via een wervingsovereenkomst van een plaatselijke restauranthouder en zijn hier te werk gesteld.

In het kader van de EG-richtlijn worden deze mensen als Brit beschouwd en hebben recht op onderwijs in eigen taal en cultuur, dus in het Engels. Dat is een taal die zij volstrekt niet verstaan, die zij niet spreken, die zij ook niet nodig hebben, want zij spreken onderling Chinees en in het restaurant, hopelijk, Nederlands.

Dan zijn er Chinezen afkomstig uit Suriname. Zij hebben de Nederlandse nationaliteit, maar spreken thuis wel Chinees. Wie iets van de Chinese bevolkingsgroep in Nederland kent, weet dat Chinezen een besloten gemeenschap vormen die zeer veel onder elkaar regelen. Zeer veel van hen kennen maar heel weinig Nederlands. Sommigen zelfs in het geheel niets hoewel zij hier soms al tientallen jaren wonen.

De opmerking dat zij niet als minderheid worden gezien, is dus maar ten dele waar. Zo kun je nog meer groepen noemen. De staatssecretaris zegt, als het Papiamento wordt verheven tot officiële taal van de Nederlandse Antillen in de toekomst, dan zal Papiamento ook voor onderwijs in eigen taal en cultuur in Nederland in aanmerking kunnen komen.

Waarom zouden wij wachten totdat het zover is? Waarom zouden wij ons afhankelijk maken van andere landen? Neem objectieve criteria: 10 leerlingen en een redelijk bekwame leerkracht. Ik geef toe dat daarmee niet alle problemen opgelost zijn, maar nu creëert de staatssecretaris ook problemen. Hij kan met zijn criteria niet steeds uit de voeten. Om te beginnen ten aanzien van de Molukkers staat hij toe, dat het Moluks-Maleis wordt toegepast, dus de thuistaal en niet de officiële landstaal van Indonesië. Dat doet hij ook ten aanzien van de Arameeërs.

Van Ooijen

Heel merkwaardig doet hij het niet ten aanzien van de Armeniërs. Het gaat hierbij om verworven rechten. Waarom zouden de Arameeërs hier wel de bedoelde faciliteit krijgen, en de Armeniërs niet?

Verhoudingsgewijs gaat het om een handjevol Arameeërs. Armeniërs zijn ook vaak Christenen en om die reden hierheen gekomen. Weliswaar hebben de Arameeërs sprekenden ons brieven gestuurd, maar dat betekent toch nog niet dat je de anderen niet serieus moet nemen. Men moet zich ook ten aanzien van de andere groep objectief opstellen.

Waarom geldt ook voor de Koerden deze faciliteit niet? Ik weet niet precies hoeveel het er zijn, maar ik heb de indruk dat zo'n 40.000 in Nederland aanwezige Turken met een Turks paspoort, Koerden zijn qua taal en cultuur. Waarom zouden wij hen geen perspectieven bieden als wij dat wel doen aan de Arameeërs sprekenden onder de Turken? Wij zijn dan toch inconsequent bezig!

Mijnheer de Voorzitter! Het is duidelijk dat ik insister op het handhaven van het begrip 'thuis gesproken taal'. Ik heb nu al even aangegeven waarom handhaving van dat begrip gewenst is. Het andere begrip – officiële landstaal – brengt ons namelijk in problemen. Ik verheer echter niet dat het hanteren van de 'thuisstaal' ook niet de oplossing is voor alle kwalen. Het is nu eenmaal een feit dat er gecodificeerde en niet gecodificeerde talen zijn. Er zijn ook talen die zich in een overgangssituatie bevinden. In dat verband kan men het Papiamentoe noemen.

Er zijn ook wel talen die men kan schrijven, maar waarvan de schrijfwijze nog niet voldoende algemeen is. Wellicht is men daarbij ook nog niet in staat geweest de dialecten te overbruggen. In alle talen komen namelijk dialecten voor. Zelfs het Chinees kent drie hoofdgroepen van dialecten. Met dat feit moeten wij ook rekening houden. Ook onder de Chinezen in Nederland zijn zowel Mandarijns sprekende als Kantonees sprekende Chinezen.

Ik heb in mijn eerste termijn nog een argument genoemd om voor de 'thuisstaal' te kiezen. Dat hield in dat wij een brug willen slaan tussen het milieu van thuis en het milieu van de school. Welnu, er kan een aanzienlijk verschil zijn tussen de thuis gesproken taal en de officiële landstaal. Dat is zeker het geval bij een daaraan vreemde taal, maar het kan ook het

geval zijn vanwege de dialecten in een taal.

Denkt u maar aan het Moluks, Maleis en de bahasa Indonesia. Dat probleem lost men ook niet op door te kiezen voor de officiële landstaal. Ik geloof dat het uit pedagogische en didactische overwegingen ook veel verstandiger is de kinderen te benadere in de taal die zij feitelijk spreken. Voorts ben ik van mening dat wanneer men wil uitgaan van de thuis gesproken taal en van de wil om een brug te slaan tussen het milieu thuis en de school het ook gewenst is dat in de eerste jaren van het onderwijs meer aandacht wordt besteed aan die eigen taal en cultuur dan in de latere jaren.

De staatssecretaris heeft veel bezwaren tegen het door mij voorgestelde amendement omdat de kans aanwezig is dat de kinderen te veel aan het andere onderwijs worden onttrokken wanneer zij de eerste tijd meer onderwijs in de eigen taal en cultuur krijgen. Ik heb in mijn eerste termijn al aangegeven dat naar mijn gevoel kinderen die uit een niet-Nederlands milieu komen waar een volstrekt andere taal wordt gesproken, nu eenmaal onaanspreekbaar zijn in de klas.

Zij lopen de kans zeer veel te missen van wat wordt gezegd, eenvoudig omdat zij niet verstaan wat er wordt gezegd. Welnu, het onderwijs in de eigen taal en cultuur kan ertoe bijdragen een brug te slaan tussen het 'thuismilieu' en het milieu van de school. In dat onderwijs kunnen zij bovendien ook wat leren. Ook in het onderwijs in eigen taal en cultuur leert men natuurlijk het een en ander. Op deze manier zou men hen kunnen introduceren in het onderwijs in de Nederlandse taal waar zij hun plaats moeten vinden.

Gisteren heb ik uitvoerig naar voren gebracht dat het uiteindelijke doel is dat die kinderen in het Nederlandse onderwijs hun plaats vinden en dat zij in de Nederlandse samenleving volwaardig kunnen meefunctioneren. Dat is het doel. Er is een verschil of men uit een Nederlands sprekend gezin in Nederlands sprekend onderwijs komt of dat men uit een Turks sprekend milieu in het Nederlands sprekend onderwijs komt. Daarom moeten de wegen verschillend zijn, wil men het zelfde doel bereiken.

Het doel blijft hetzelfde, maar de weg moet verschillend zijn. Ik bepleit dit voor de Turkse leerling die ook hetzelfde doel moet bereiken, namelijk een plaats vinden in het Nederlands onderwijs en daardoor in de Neder-

landse samenleving. Het lijkt mij dan beter om meer nadruk te leggen in de schakelperiode, om het zo maar eens te noemen, dan in de latere jaren

De heer **Dijkstal** (VVD): Ik kan het voor een groot gedeelte eens zijn met de heer Van Ooijen. Ik zie het probleem dat de heer Van Ooijen schetst bij een instroom op vierjarige leeftijd. Het betekent dat je het dan een aantal jaren moet doen. Moet je echter acht jaar doorgaan met die intensiteit? Is de heer Van Ooijen er dan niet bang voor, dat die kinderen dan te veel van het reguliere onderwijs missen? Ik doel dan met name op het onderwijs in de Nederlandse taal.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Op lange termijn is het best mogelijk dat men thuis het Nederlands gaat gebruiken. Ik zie dan geen reden meer voor het onderwijs in eigen taal en cultuur. Dat kan echter een generatie lang duren. Kan het onder de werking van de Wet op het basisonderwijs misschien korter duren dan acht jaar? In mijn voorstel is dat mogelijk.

Als men de eerste jaren heel veel aandacht besteedt aan de eigen taal en cultuur, is het mogelijk dat men besluit om er in de laatste jaren geheel geen aandacht meer aan te besteden. Dat is mogelijk als het schoolwerkplan daarin voorziet. Ik sluit dat althans niet uit. Ik weet niet of dit op korte termijn al te bereiken is. De weg die de heer Dijkstal schetst, is dus niet bij voorbaat af te wijzen.

Ik vind de formulering van de heer Dijkstal wel wat merkwaardig. Hij zegt: dan worden die kinderen niet aan het andere onderwijs onttrokken. Wij moeten dat relativeren. Ik heb al eens gezegd dat ik op een katholieke school heb gezeten, waar twee uur per week godsdienstonderwijs werd gegeven. Ik geloof echter niet dat de kinderen die op een katholieke school hebben gezeten, een grote achterstand hebben op andere kinderen met het Nederlands en rekenen.

Toch is het getal van twee uur zeer wel vergelijkbaar met het maximale aantal uren van 2,5 voor onderwijs in eigen taal en cultuur. Je leert bovendien in dit vak – OETC – ook iets. Dit vak kan niet gezien worden als verloren tijd. Het is volgens mij een veel kwalijker weg om kinderen van vier of zes jaar die absoluut het Nederlands nog niet verstaan, op de lagere school op te vangen zonder onderwijs in eigen taal en cultuur. Je praat dan namelijk voor de banken, althans de eerste tijd.

Van Ooijen

De heer **Dijkstal** (VVD): De heer Hermans en ik zijn nog eens uw voorbeeld van het katholieke godsdienstonderwijs nagegaan. Bij ons leidt dit inderdaad niet tot verschillen. Er is echter wel een verschil tussen godsdienstonderwijs in de Nederlandse taal en katholicisme in de Nederlandse cultuur en les in Arabisch over een totaal andere cultuur. Ik zie niet goed in, hoe de implementatie van reguliere vakken in het onderwijs daarin een plaats kan vinden.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Ik denk dat de heer Dijkstal nu hetzelfde zegt als gisteren. Toen probeerde ik het hem ook al uit te leggen. Het probleem is niet dat wij in het onderwijs iets anders willen aanbieden aan Nederlandse kinderen dan aan Turkse kinderen. Het probleem is wel dat er in Nederland Turkse kinderen zijn die op zesjarige leeftijd naar school gaan en nog geen woord Nederlands kennen. Dat is het probleem. Ik kan daar niets aan doen; het is een gegeven. Daarvan moeten wij uitgaan. Het is onjuist om dit probleem aan het onderwijs te wijten. Het ontstaat namelijk voordat de kinderen naar school gaan.

Uit de opvatting die de heer Dijkstal in eerste instantie bij de UCV over het minderhedenbeleid innam, concludeerde ik dat hij het volgende voorstond: verminder of schaf het onderwijs in eigen taal en cultuur af en besteed vooral aandacht aan het onderwijs in de Nederlandse taal. Dat is geen goede oplossing. Wij hebben elkaar inmiddels op verschillende punten overtuigd, dus ik kan deze uitspraak enigszins relativeren. Wij moeten ervan uitgaan dat die kinderen andere behoeften hebben, aangezien zij in andere omstandigheden verkeren. Derhalve zal de weg een andere moeten zijn.

Mevrouw **Andela-Baur** (CDA): Ik neem aan dat de heer Van Ooijen ook weleens in scholen komt. Hij zal daar ook de ervaring hebben opgedaan dat de vraag voornamelijk uitgaat naar de officiële landstaal. Dat komt dan wel van de ouders, want kinderen hebben daarvan nog geen besef. Ik kan dus best meevoelen met zijn pleidooi; dat is ook zijn goed recht. In bepaalde situaties wordt de thuistaal bij de opvang gehanteerd, maar de grote vraag gaat uit naar de officiële landstaal.

De heer **Van Ooijen** (PvdA): Ik erken dat, maar dat is, naar mijn mening, een restant van het oude denken,

waarbij het onderwijs in eigen taal en cultuur werd gezien in het kader van de terugkeer. Vele ouders hebben nog – vaak erkennen zij zelf dat het een illusie is – de hoop dat zij of hun kinderen ten minste weer naar het land van herkomst kunnen terugkeren, als de economie daar verbeterd of als de politieke situatie zich wijzigt.

Het officiële standpunt van de regering is echter – wij zijn het daarmee eens – dat het een illusie is dat dat op korte termijn gerealiseerd kan worden. Daarom gaan wij er in het beleid van uit dat die mensen hier zullen blijven, dat de jongeren worden opgeleid om in Nederland te blijven en dat het onderwijs derhalve niet gericht is op terugkeer. Als wij daarvan uitgaan dan heeft het geen enkele zin om, zoals nu gebeurt, Vietnamese vluchtelingen, die in het algemeen Chinees sprekende Vietnamezen zijn, Vietnamese taalcurcussen aan te bieden. Het enige land waar die mensen nooit meer heen willen is Vietnam. Vietnamees is dan toch zinloos?

Ik heb nog een enkele opmerking te maken over de opleiding van leerkrachten. Dat doe ik niet omdat ik er in mijn eerste termijn al uitvoerig op zou zijn ingegaan, want toen heb ik alleen verwezen naar twee moties die ik bij een andere gelegenheid heb ingediend. Ik geloof dat de staatssecretaris niet voldoende onderkent hoe inconsequent hij de groep in het buitenland geworven of te werven leerkrachten behandelt in vergelijking met in Nederland aanwezige mensen die hun opleiding nog niet voltooid hebben.

De eerste groep wordt in het land van herkomst bevoegd geacht als leerkracht, maar heeft in beginsel geen woord Nederlands te kennen. Dat geldt ook voor de leerkrachten die nog steeds langs informele weg in Turkije worden aangetrokken. Zij behoeven geen enkele kennis van het Nederlands of van het Nederlandse onderwijssysteem te hebben. Er komt wel een applicatiecursus voor in Marokko te werven leerkrachten. Daar zullen wij nog over praten bij de behandeling van het cultureel verdrag. Die cursus is er overigens nog niet.

Daarnaast zijn er de in Nederland aanwezige Turken en Marokkanen. Vaak zijn die al heel lang hier en spreken zij redelijk Nederlands, veel beter dan de leerkrachten. Ik heb er in het verleden al eens op gewezen dat ik op een bijeenkomst in Utrecht met ruim honderd buitenlandse leerkrachten van het eigen taal- en cultuuron-

derwijs heb gesproken met behulp van een tolk. Daaruit blijkt wel hoe weinig het onderwijs is geïntegreerd in het geheel van het Nederlands onderwijs.

De reeds in Nederland aanwezige mensen kennen dus wel Nederlands, alleen niet op HAVO-niveau en dat wordt nu zo ongeveer vereist. Dat vind ik inconsequent. De een hoeft niets te kennen van het Nederlands en de ander moet HAVO-niveau hebben. Wij moeten dit toch wat meer genuanceerd zien. Ik ben het er overigens mee eens dat het eindniveau hoog moet zijn. De weg kan per persoon variëren, maar dan moet het ingangsniveau ook variabel zijn.

Dit lijkt mij ook voor het onderwijs veel beter. Wij krijgen dan mensen die Nederland kennen, die het Nederlandse onderwijs kennen en die bovendien Nederlands kennen, zich hier thuis voelen en daardoor veel beter in staat zijn hier onderwijs te geven dan de mensen die voor een enkel jaar, of voor enkele jaren naar Nederland komen en die wellicht niet de behoefte hebben hier echt te integreren.

Mijnheer de Voorzitter! De taal is het voertuig der cultuur. Daarom kan cultuuroverdracht niet zonder verstaan. Ik pleit er nogmaals voor het onderwijs in de eigen taal en cultuur te zien in het kader van het verstaan. Verstaan: eerst wellicht met behulp van de taal die thuis wordt gesproken, maar ten slotte toch – dat is het doel – in het Nederlands.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mijnheer de Voorzitter! Ik zeg de staatssecretaris graag dank voor zijn beantwoording. Op diverse onderdelen van zijn betoog kan ik instemmend reageren. Hij heeft beklemtoond dat de ratio van wat voorligt is het bieden van een wettelijke basis aan wat nu al gebeurt. De huidige praktijk moet worden geregeld. Daarbij moeten wij, ook voor zover er nieuwe componenten zijn, zo dicht mogelijk aansluiten.

Feit is dat de kinderen zich in twee werelden bevinden of dat althans in de aanvang als zodanig aanvaarden: de thuissituatie en de schoolsituatie. Uiteraard binnen grenzen vind ik het wat onwettelijk, te discussiëren over twee uur, een uur, nul uur binnen schooltijd en het resterende aantal uren erbuiten. Er is flexibiliteit ingebouwd. De scholen kunnen kiezen.

Spreken wij over het mogelijke spanningsveld tussen het reguliere lessenspakket en het aanvullende deel,

Van der Vlies

dan gaat het er wel om in hoeverre wij erin kunnen slagen, de kinderen een leefmilieu aan te bieden waarin zij zich wel kunnen bevinden. Ik acht dat essentieel. De mate van acceptatie en de mate van beklijving van het onderwijs- en vormingsproces hangt, zoals wij allen weten, in hoge mate samen met de mate waarin de kinderen zich kunnen en zullen welbevinden. Ik wil de problemen in dat licht benaderen.

Er zijn natuurlijk grenzen, maar ik meen dat wij ons niet al te druk behoeven te maken over de reductie via de besteding van uren binnen schooltijd aan het ETC-onderwijs op al die andere lessen, die toch ook gegeven moeten worden. Als het een goed functioneert, kom het andere vanzelf terecht. Ik meen dat de heer Van Ooijen dat ook vanuit zijn eigen ervaring heeft willen aangeven. Zijn ervaring zou kunnen worden aangevuld met de mijne. Ik meen dat wij ons daarover toch niet zoveel zorgen behoeven te maken als in de woorden van sommige collega's, bedoeld of onbedoeld, wel doorklonk.

Ik zou een precisering willen vragen over de procedure vanaf nu. De wetswijziging die wij bespreken moet nog naar de Eerste Kamer en zal daarna in het Staatsblad komen. Er moet een algemene maatregel van bestuur komen, die in concept naar de adviesorganen moet en tegelijk naar de Kamer, om tijdverlies zoveel mogelijk te voorkomen.

Welk tijdschema staat de staatssecretaris daarbij concreet voor ogen? Ik vraag dit in verband met de tijd die nog resteert tot de invoering van de Wet op het basisonderwijs. Misschien is het niet alleen voor ons, maar ook voor het veld goed dat op dit punt verduidelijking wordt aangebracht.

Wat de doelgroepen betreft, zei de staatssecretaris dat als het Papiamentoe de officiële taal wordt voor kinderen uit Suriname en de Nederlandse Antillen de situatie anders wordt. Hij zal zich daarop dan beraden. Anderen bepleiten, daaraan nu al te werken. Ik kan mij toch de prioriteitsstelling, als het zo is bedoeld, van de staatssecretaris wel voorstellen. Het gaat uiteindelijk om het wegwerken van achterstandssituaties van kinderen hier en om het kleiner maken van kloven. Zo'n benadering valt dan te verdedigen.

Ik ben de staatssecretaris erkentelijk voor de concrete uitspraak dat hij het onderwijs in het Aramees voor bij voorbeeld Syrisch-orthodoxe christe-

nen zal continueren. Ik vind dat verstandig. In het kielzog van de heer Schutte wijs ik op de verbreding van de vraagstelling die bij voorbeeld spreekt uit amendement nr. 9. Misschien kan de staatssecretaris zich daarover nog wat uitvoeriger uitlaten.

Uiteraard ben ik de staatssecretaris bijzonder erkentelijk voor zijn uitspraak dat de vrijheid van onderwijs onverlet zal worden gelaten. Ik had overigens niet anders verwacht. De ontwikkeling van het intercultureel onderwijs en ook van begeleidende leer- en leerhulpmiddelen zal worden uiteengezet in een notitie die de Kamer in juni aanstaande zal bereiken, althans dat is het voornemen.

Evenals de heer Schutte zie ik die notitie met kritische belangstelling tegemoet. Overigens, het bevoegde gezag kiest en vult in en zo moet het blijven.

De staatssecretaris heeft meegedeeld dat er overeenstemming is met de minister van Financiën over de exogene financiering van deze activiteiten. Eerder heeft hij herinnerd aan zijn beleidsdaad van enkele jaren terug in een andere functie waarbij hij f 15 mln. beschikbaar heeft gesteld aan de volwasseneneducatie voor allochtonen. Hij heeft de Kamer vriendelijk doch dringend verzocht, erop te blijven letten dat die geldstroom niet afbuigt. Nu is er een inspanning gericht op de volwassenen en een inspanning op kinderen van die volwassenen. In eerste termijn heb ik een onderlinge afstemming tussen beide inspanningen bepleit. Wil de staatssecretaris nog eens ingaan op de verhouding tussen die inspanningen?

Mijnheer de Voorzitter! Het pleidooi van de heer Willems om een lichte differentiatie van de getalsnorm in te voeren sprak mij wel aan. Immers, in de stedelijke gebieden en in sommige provinciestadjes is sprake van een concentratie, terwijl in grote plattelandsgebieden het omgekeerde het geval is. In het laatste geval wordt het erg moeilijk om te voldoen aan de getalsnorm, vooral als je daarbij in ogenschouw neemt het regeeringsstandpunt over de reiskostenvergoeding. Ontstaan hier niet ongelijke mogelijkheden tot deelneming, die wij geen van allen willen?

Is enige versoepeling voor de plattelandsgebieden niet te overwegen? Dat zou dan van geval tot geval zijn te bekijken. Uiteraard erken ik de randvoorwaarden die de staatssecretaris heeft genoemd. Het is duidelijk en goed dat hij streeft naar een zo

doelmatig mogelijke inzet van de beschikbare middelen.

Met het oog op de toetsing en evaluatie zullen nog dit jaar speciale inspecteurs worden aangesteld. Ik heb daar met voldoende kennis van genomen. Ik veronderstel dat die inspecteurs ook worden ingezet ter bewaking van de doorstroming vanuit het lager onderwijs naar het voortgezet onderwijs. Ons heeft een persbericht van het departement d.d. 27 februari 1984 bereikt waaruit blijkt dat het kabinet een beslissing heeft genomen over een wetswijziging terzake van het onderwijs in een taal in het voortgezet onderwijs.

Ik zou het echter zoveel mogelijk mogelijk als een functionele eenheid willen zien. Misschien kan dat via die inspecteurs worden gerealiseerd. Graag verneem ik hierop het commentaar van de staatssecretaris.

□

De heer **Dijkman** (groep Scholten/Dijkman): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor de gegeven antwoorden. Hij zei, dat taal en cultuur onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Ik onderstreep dat graag. Je zou kunnen zeggen dat de taal de drager is van de cultuur. Wat betreft de Surinamers zou de nadruk kunnen liggen op het onderwijs in de eigen cultuur.

Wat betreft de Antillianen heeft de staatssecretaris gesteld dat hij gevoelig is voor het feit dat het Papiamentoe binnen afzienbare tijd officiële landstaal zal worden. Dat zal leiden tot een beleidswijziging. Dan vraag ik mij af, of het niet verstandig is, waar wij zoveel Antillianen in onze Nederlandse samenleving hebben, daar nu al op vooruit te lopen.

De staatssecretaris heeft, daarover sprekende, enkele malen de financiën genoemd. Ik begrijp daaruit dat dit wellicht zijn grootste probleem is. Je zou ook kunnen zeggen dat dit een zeker perspectief schept; als hij de financiën kennelijk wel heeft, is hij wellicht ten principale bereid toch iets meer te doen aan onderwijs in eigen taal en cultuur voor deze specifieke groepen. Ik zie het dus ook wel een beetje positief op dit punt.

Ik dank de staatssecretaris voor zijn toezegging om het onderwijs in het Aramees toe te staan. De Kamer heeft daaraan veel aandacht besteed en ik ben erg blij dat hij deze soepele houding wil innemen. Ook op dit punt zeg ik: daaruit blijkt dat in de praktijk voor specifieke groepen wellicht een soepele houding kan worden ingenomen. Andere sprekers hebben daar

Dijkman

ook al op gewezen en ik sluit mij graag aan bij hetgeen de heer Van Ooijen daarover heeft gezegd.

De staatssecretaris dacht van mijn kant een warme ondersteuning van zijn beleid waar te kunnen nemen als het gaat om de minimumverblijfsduur. Ik wil dit even in zijn juiste proporties plaatsen. Ik heb gezegd dat ik het een goede zaak vond om die minimumverblijfsduur niet in alle gevallen als eis te stellen. Je zou kunnen zeggen dat ik de regering ook op dit punt heb willen ondersteunen als het gaat om soepelheid in dezen.

Mijn uitgangspunt bij de bespreking van de Minderhedennota geldt ook hier, nl. de vraag: wat is het belang van de groepen waarom het hier gaat? De emancipatie van die groepen moet voorop staan. Een niet al te strenge eis op het punt van de verblijfsduur kan daardoor gerechtvaardigd zijn. Ik sluit mij ook aan bij de pleidooien die hier zijn gehouden – de heer Willems is daarmee begonnen – op het punt van het opleidingsniveau.

Als je uitgaat van het belang van de kinderen waarom het hier gaat, dan rechtvaardigt dat wellicht dat je ook een zekere soepelheid in acht neemt op het punt van het opleidingsniveau van de onderwijsgeevenden. Het gaat toch om het leveren van een bijdrage aan het zelfrespect, het zelfbewustzijn van de kinderen in het onderwijs waar wij het vandaag en gisteren over hebben (gehad).

□

De heer **Dijkstal** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor zijn beantwoording.

Hij begon te zeggen dat wijziging van de Lager-onderwijswet, waar wij nu mee bezig zijn, verder niet veel relaties zou hebben met de wijziging van de Wet op het basisonderwijs. Op zich is dat wel juist, maar toch denk ik dat wij ook daarover duidelijkheid moeten krijgen. Ik ben ervan overtuigd dat wij de Wet op het basisonderwijs minstens nog één keer hier krijgen, omdat zij gewijzigd moet worden, al was het alleen maar vanwege het bekende punt.

Als ze dan toch nog eens hier komt, wil ik suggereren om dan in ieder geval mee te nemen de formulering van de wettekst zoals die nu in de Lager-onderwijswet is opgenomen. Ik ben eraan voorbijgegaan om die nu te amenderen, ook omdat er nog zoveel onduidelijkheid bestaat. Ik denk dat wij op zijn minst nog eens moeten

bekijken hoe nauwkeurig de tekst van de artikelen is.

Daar komt dan nog iets veel belangrijkers bij. We hebben vandaag weer gemerkt dat je eigenlijk niet goed over het onderwijs in eigen taal en cultuur kunt praten als je geen goed zicht hebt op het intercultureel onderwijs. Ik ben de staatssecretaris er erkentelijk voor, dat hij nog in juni een notitie daarover aan de Kamer zal voorleggen. Ik stel me voor dat de Kamer daarover zal discussiëren, naar aanleiding waarvan doelstelling en inhoud van zowel het ETC-onderwijs als het intercultureel onderwijs nog duidelijker kan worden. En die bespreking zou wellicht nog tot wetswijziging kunnen leiden. En dan bedoel ik niet de Lager-onderwijswet, maar wel de Wet op het basisonderwijs.

Ik dank de staatssecretaris ook voor zijn aanbod om de concept-algemene maatregelen van bestuur tegelijkertijd aan de adviesorganen en aan de Kamer te verzenden. Ik hoop alleen dat hij er begrip voor heeft als ik zeg dat ik op dit moment nog niet geheel kan overzien of dit voldoende is. Ik wil me daar nog op beraden, omdat ik nog niet precies weet, hoe een en ander zal uitpakken als er straks wensen van de Kamer zullen zijn naar aanleiding van discussies over die concept-algemene maatregelen van bestuur, terwijl er ook adviezen van de adviesorganen zullen zijn. Ik heb het gevoelen dat wij dan onze greep op het geheel een beetje kwijtraken, maar ik zeg de staatssecretaris toe dat ik zijn aanbod in ieder geval zeer serieus in overweging zal nemen.

De kern van de zaak is de vraag, in hoeverre het onderwijs in eigen taal en cultuur concurrerend is met het reguliere onderwijs, en dan met name het onderwijs in de Nederlandse taal. In het interruptiedebat met de heer Van Ooijen is daarover al even gesproken. De staatssecretaris sprak van 'concurrentie'; dat vond ik een aardig woord. Ik moet zeggen dat ik er nog steeds twijfels over heb. Met andere woorden: ik vrees dat er wel sprake zal zijn van concurrentie.

Gelet op een aantal argumenten van de staatssecretaris denk ik dat hij die vrees enigszins deelt. Hij heeft nu voor het eerst met zoveel nadruk gezegd dat er weliswaar in de wet een aantal van maximaal tweeënehalf uur wordt aangegeven, maar dat dat heel flexibel is. Het bevoegd gezag is vrij om daar een uur, anderhalf uur of twee uur van te maken, binnen de normale schooltijd.

In de tweede plaats heeft hij nog eens de nadruk gelegd op het vrijwillige karakter. Ten slotte heeft hij, naar mijn mening zeer terecht, gewezen op de wenselijkheid om een goede evaluatie te maken. Hij noemde in dit verband de inspectie. Uit die woorden kan ik alleen maar afleiden dat ook de staatssecretaris nog twijfels heeft, tenzij hij straks zegt, dat ik dit helemaal verkeerd zie omdat het bevoegd gezag dit geheel bepaalt. Maar dan rijst de vraag, wat dan nog de taak is van regering en Kamer.

Waarom komt er dan nog een notitie? Waarom putten wij ons dan zo uit om te trachten, richting te geven aan het beleid? Dan wordt ook een vraag van de heer Willems – ik meen dat hij die in het mondeling overleg stelde – interessant. De heer Willems sprak van een dilemma. Als je iets belangrijk en nodig vindt, dan zou je het verplicht moeten stellen, maar dan is de basis van vrijwilligheid verdwenen.

Zo kunnen we voortdurend tussen die twee dingen heen en weer blijven fietsen. Ik ga ervan uit, dat Kamer en regering vandaag duidelijk moeten aangeven, waarom zij OETC willen en hoe zij het willen regelen. Ik geef wel toe dat het daarna aan het onderwijs is, of men aan onze verzoeken of uitnodigingen gevolg geeft.

Ik voeg er nog een paar argumenten aan toe. Wij hebben gesproken over het probleem met de leerkrachten. In een aantal situaties is dat redelijk opgelost, in een aantal andere situaties nog niet. We hebben verder gesproken over het ontbreken van leerplannen en leermiddelen. Dat is een ernstige zaak. Dat vind ook de staatssecretaris, en hij is van plan om daar het zijne aan te doen. Dan lijkt het me verstandiger, toch maar voorzichtig te beginnen en het OETC te richten op de eerste vier leerjaren van de basisschool, en de zaak daarna vooralsnog maar te laten 'aflopen' ten faveure van het onderwijs in het Nederlands.

Ik heb begrepen dat de heer Van Ooijen die mogelijkheid op z'n minst wil openlaten en dat hij die wenselijkheid zelfs niet bij voorbaat geheel wil ontkennen. Laten we dan maar voorzichtig beginnen; dan kunnen we altijd nog uitbreiden als we er meer over weten. Dat lijkt me beter dan andersom. Ik houd dus voorlopig nog maar vast aan mijn voorstel ter zake.

De staatssecretaris zegt verder dat hij de criteria inzake de doelgroepen die de VVD-fractie naar voren heeft gebracht, heeft toegepast. Daar ben ik

Dijkstal

blij om, maar het probleem is dat die criteria in de notitie ontbraken. Er werden wel vier groepen genoemd, maar er was geen kader voor aangegeven. Ook de heer Van Ooijen doelde daarop. Het lijkt mij gewenst dat de criteria duidelijk genoemd worden en ik heb er geen bezwaar tegen als de staatssecretaris daarvoor de onze gaat gebruiken.

Ik sluit mij aan bij de opmerkingen van de heer Schutte over de verdragen. Ik ben namelijk ook een beetje verbaasd. Tijdens de UCV over de minderheden dacht ik dat er een hele reeks verdragen was met allemaal zware verplichtingen. Ik begrijp nu dat er geen enkel verdrag met een verplichting is, met uitzondering van de EEG-richtlijn. Daarbij doet zich evenwel het probleem voor, dat volgens deze richtlijn OETC moet worden gegeven, gericht op migratie. Dat past niet meer in ons beleid, dat op integratie is gericht.

De staatssecretaris handhaaft terecht zijn standpunt aangaande de eisen van bekwaamheid. Aan de hand van de ontsnappingsclausule, die er in bijzondere gevallen voor de staatssecretaris is, kunnen wellicht oplossingen worden gevonden in kennelijk redelijke situaties.

Uit de beantwoording door de staatssecretaris is hij nog niet helemaal duidelijk geworden wat ik precies onder 'opvang', 'aansluiting' en 'schakelklassen' moet verstaan. Hoe verhouden bovendien deze begrippen zich tot elkaar?

Ik meen dat de heer Van der Vlies ook heeft gewezen op het geld dat uit het minderhedenpotje van Binnenlandse Zaken naar Onderwijs en Wetenschappen is gegaan voor onderwijs in de Nederlandse taal. Dat is volgens mij hierbij niet relevant, omdat dit op de volwasseneneducatie sloeg.

Ten einde het standpunt van de fractie van de VVD te kunnen bepalen over de moties van de heer Van Ooijen, ingediend bij de behandeling van de ontwerp-overgangswet op het basisonderwijs, ben ik ook benieuwd naar het advies van de staatssecretaris over die twee moties.

Mevrouw Andela heeft in eerste termijn iets over het voortgezet onderwijs gezegd. Voor mij is er een onduidelijkheid gerezen. Ik heb begrepen dat er een wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs komt, waarin ook het OETC geregeld wordt. Ik dacht echter dat de staatssecretaris hierover een notitie had

toegezegd. Gebeurt dit gelijktijdig met de wijziging van de desbetreffende wet of wordt eerst de wet veranderd en verschijnt daarna de notitie?

Ik zou het op prijs stellen, als de staatssecretaris nog iets kon zeggen over het probleem inzake de extra belasting van kinderen die OETC volgen buiten schooltijd, in relatie tot het Koran-onderwijs. Kan hij daarbij ook ingaan op wat ik in dit verband in eerste termijn heb gezegd over de grote steden? Uit de brieven van deze grote steden heb ik begrepen dat zij het volgende van mening zijn: het is allemaal mooi en wel, maar wij kunnen dat niet organiseren; met andere woorden: daarvan komt niets terecht.

Terecht wijst de staatssecretaris op de inspectie. Ik ben blij, dat er in de loop van dit jaar speciaal uitgeruste inspecteurs komen. Hoe het ook zal uitpakken, wat ons betreft, dienen zowel het OETC als het intercultureel onderwijs evenals het reguliere onderwijs te voldoen aan kwaliteitseisen. Die zijn niet alleen in het belang van de Nederlandse kinderen, maar zeker ook in dat van de andere kinderen.

□

Mevrouw Andela-Baur (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik bedank de staatssecretaris graag voor de beantwoording van de vragen die ik in eerste termijn heb gesteld. Dit geldt ook voor zijn reacties op mijn inbreng. Hiermee gaf de staatssecretaris duidelijk aan met welke zorg deze materie wordt behandeld door niet alleen hem, maar ook op het departement. Daarvoor spreek ik mijn waardering uit.

De algemene maatregelen van bestuur worden dus ter kennisneming aan de Kamer aangeboden. Tevens worden de daarover uitgebrachte adviezen bekend gemaakt. De Kamer kan daarop desgewenst reageren. Ik denk dat wij daarop wel willen reageren.

Het is van uitermate groot belang dat de Wet op het basisonderwijs goed wordt bekeken. Daarop was mijn bijdrage in eerste termijn ook gericht. Immers, de onderhavige wet kan slechts een jaar bestaan. Daarna moet deze in de WBO worden ingevoegd. Met andere woorden: er moet goed worden nagegaan, of in de WBO dan een en ander met elkaar spoort.

De staatssecretaris zei in zijn antwoord dat het begrip officiële taal niet in de wet en zelfs niet in de algemene maatregel van bestuur

wordt opgenomen. Hiermee behoudt de staatssecretaris inderdaad mogelijkheden voor nog niet voorziene ontwikkelingen. Ik ben blij met de ruimte die erin blijft zitten. Dan kunnen wij altijd nog een deurtje openbreken, zo wij dit nodig vinden.

Ik ben blij met de toezegging van de staatssecretaris over de Syrisch-orthodoxe groep. Ik neem aan dat de volledige groep is bedoeld. Ik ga althans hiervan uit, zo lang het niet wordt tegengesproken. Ik zeg de staatssecretaris hiervoor dank.

Ik ben blij met de flexibele mogelijkheden m.b.t. de 2,5 uur binnen schooltijd en 2,5 uur buiten schooltijd onderwijs in de eigen taal en cultuur. Het verbaasde mij dat de heer Dijkstal hiermee moeite had. Het komt mooi in zijn eigen richting, want hij zegt dat bepaalde scholen meer Nederlands moeten geven. Hiermee ontstaat zo'n mogelijkheid, zo de scholen het willen.

De heer Dijkstal (VVD): Hoe ziet u het probleem van de extra belasting van de kinderen bij een uur onder schooltijd en vier uur buiten schooltijd?

Mevrouw Andela-Baur (CDA): U heeft indertijd gevraagd om meer tijd en ruimte te bieden voor onderwijs in de Nederlandse taal. Ik neem niet aan dat u hiermee hebt bedoeld dat het onderwijs in de eigen taal en cultuur moet worden verminderd. Dit zou mij nog meer verbazen. Ik begreep dat u bedoelde dat het onderwijs in de eigen taal en cultuur met bekostiging door de overheid moest blijven bestaan, maar dan wel meer buiten de schooltijd, waardoor meer Nederlands binnen de schooltijd kan worden gegeven.

De heer Dijkstal (VVD): Ik moet u teleurstellen, want zo heb ik het wel degelijk bedoeld. Ik heb het ook concreet aangegeven.

Mevrouw Andela-Baur (CDA): Dat is heel jammer. Ik ben in ieder geval blij met de verdeling van 2,5 uur binnen en 2,5 uur buiten schooltijd.

Verder ben ik blij met de toezegging van de staatssecretaris dat er een aparte notitie komt over het interculturele onderwijs. Dit is een belangrijke zaak. Wij hebben hiervoor niet voor niets sterk gepleit tijdens de behandeling van de Minderhedennota. Het is een goed onderdeel van een deugdelijke voorbereiding op de invoering van de Wet op het basisonderwijs. Intercultureel onderwijs is meer dan onderwijs in eigen taal en cultuur. Hierover verschillen wij niet van mening met de staatssecretaris.

Andela-Baur

Intercultureel onderwijs heeft mijns inziens te maken met een houding, misschien mooier: een levenshouding, een soort attitude van de gehele samenleving tegenover het leven van groepen in dit land, komend en levend vanuit en met een andere cultuur. Het lijkt mij goed dat wij hiervoor binnen het onderwijs, natuurlijk met behoud van vrijheid van inrichting en vrijheid van richting, een basis bieden om het met elkaar te beleven.

Wij zijn inderdaad bezig met structurele regelgeving, waarbij een structurele financiering behoort. Ik ben daarom blij met de geruststellende mededeling over de exogeniteit van de financiering. Direct hierna zei de staatssecretaris dat geen rekening is gehouden met de komst van kleuters in het onderwijs in de eigen taal en cultuur. Ik ga vooralsnog ervan uit dat de eerste mededeling, over de exogene financiering, de hoofdlijn is en dat ik hierop kan rekenen. Hierbinnen is een heleboel mogelijk voor onderwijs in eigen taal en cultuur aan kleuters.

Over het speciale onderwijs heb ik in eerste termijn niet gesproken, maar wel tijdens de bespreking van de beide nota's over het onderwijs in de eigen taal en cultuur. Ik breng het speciale onderwijs onder de aandacht van de staatssecretaris. Het is voor deze kinderen uitermate belangrijk dat zij ten minste een opvang hebben in de taal die zij thuis spreken.

Ik heb een rekenvoorbeeld gegeven. De staatssecretaris zei dat men veel zelf moet invullen. Een nieuw voorbeeld: stel dat er op een school drie ouders met in totaal acht kinderen vragen om onderwijs in de eigen taal en cultuur. Is hiermee het bevoegde gezag van de school min of meer ertoe verplicht, samenwerking met andere scholen te zoeken? 'Verplicht' is misschien wat sterk.

Er moet toch een zekere stimulans zijn. Wanneer deze kinderen op een bepaalde school niet het benodigde aantal hebben, moet het bevoegde gezag van die school ook contact zoeken met andere scholen. Graag hoor ik het oordeel hierover van de staatssecretaris.

De heer Dijkstal heeft gesproken over het voortgezet onderwijs. In mijn eerste termijn heb ik gezegd dat de ministerraad de voorbereiding van de herziening van de Wet op het voortgezet onderwijs en van een besluit voor het HAVO en het VWO ten aanzien van de invoering het onderwijs in

de eigen taal en cultuur heeft goedgekeurd. Daarbij ben ik niet ingegaan op de motie die ik heb ingediend bij de behandeling van de Minderhedennota. Die motie blijft gewoon van kracht.

De heer **Dijkstal** (VVD): Ik neem aan dat u het ook wenselijk vindt dat wij de toegezegde notitie eerst bespreken.

Mevrouw **Andela-Baur** (CDA): Inderdaad.

□

De heer **Ernsting** (CPN): Mijnheer de Voorzitter! Ook ik dank de staatssecretaris voor zijn antwoord in eerste termijn. Mijn dank is geen plichtpleging. Wij zijn het van harte eens met de uitgangspunten de staatssecretaris in eerste termijn nog eens helder naar voren heeft gebracht. Daarbij schetste hij het bredere kader voor het onderwijs in de eigen taal en cultuur, en onderstreepte hij de noodzaak, op te roeien tegen groeiende onverdraagzaamheid en tegen verschijnselen van racisme.

Een aantal concrete punten uit onze eerste termijn hebben wij niet kunnen terugvinden in de bijdrage van de staatssecretaris. Hij heeft toegelicht waarom het kleuteronderwijs op dit moment niet onder de tijdelijke maatregel zal vallen, namelijk met het oog op de inwerkingtreding per 1 augustus 1985 van de Wet op het basisonderwijs. Om die reden lijkt het hem niet opportuun. Ik had gevraagd welke activiteiten nu al worden ondernomen om het kleuteronderwijs daarop nu al voor te bereiden.

Een tweede punt is de positie van Amsterdam en Rotterdam, wat de 2,5 uur aan onderwijs in de eigen taal en cultuur betreft. Het is ons bekend dat men daaraan in Amsterdam en Rotterdam binnen schooltijd meer uren besteedt. Wat zal daarmee gebeuren?

Hetzelfde geldt voor de besteding binnen het aantal uren van 2,5 aan respectievelijk taal en cultuur. Voor zover wij weten, heeft men in beide steden gekozen voor een sterke nadruk op de taal. Hoe verhoudt dit zich tot de wetswijziging waarover wij nu spreken?

Ter zijde zij nog opgemerkt dat de heer Van Ooijen memoreerde dat 2 uur godsdienstonderwijs in het katholieke onderwijs absoluut niet leidde tot een achterstand bij het rekenen, de taalvaardigheid of iets dergelijks. Ik voeg daaraan nog toe dat dit naar mijn waarneming evenmin vanzelfsprekend leidt tot een voor-sprong in de bijbelkennis.

Het kan zijn dat een opmerking over de betrokkenheid van organisaties van culturele minderheden bij het leerplatform mij is ontgaan. De staatssecretaris heeft aangestipt wie daarbij zijn betrokken. Graag hoor ik nog van hem op welke wijze de mensen om wie het gaat bij de ontwikkeling van noodzakelijke leermiddelen zullen worden betrokken.

De benadering van de staatssecretaris van de diverse doelgroepen, met name van Surinamers en Antillianen, vind ik nogal formeel. Eigenlijk gaat het om twee uitgangspunten, namelijk of er sprake is van een officiële minderheid volgens de Minderhedennota en wat de officiële landstaal is. Dat blijken de criteria te zijn.

Die stelling wordt bevestigd door de staatssecretaris als hij zegt dat zodra het Papiamentoe een officiële landstaal wordt op de Antillen, de situatie verandert. Dan kunnen wij het nogmaals gaan bekijken. Wij hebben er de nadruk op willen leggen, dat je naar de feitelijke ontwikkelingen moet kijken niet alleen bij het Papiamentoe maar ook bij het Hindi en het Oerdoe waarvoor toenemende belangstelling is. Het zijn talen die terrein winnen en die samenhangen met een proces van herontdekking van eigen cultuur. Hiervoor zijn ook daadwerkelijk in de afgelopen tijd initiatieven ontwikkeld.

De staatssecretaris zegt dat het een probleem is dat daarover weinig leermiddelen bekend zijn. Dat lijkt mij een 'kip en ei' probleem. Als je er niets aan doet, komen er ook geen leermiddelen beschikbaar. Die moeten ontwikkeld worden omdat je bezig bent met een dergelijke activiteit. Als je het achterwege laat, dreigt het weinige dat er op dit moment is, verloren te gaan. Het bedrag van 11 miljoen aan kosten, lijkt ons op dit moment nogal speculatief. Graag krijgen wij hierover een meer concrete uitwerking. Dat kan ook schriftelijk gebeuren.

Vervolgens wil ik iets zeggen over de bevoegdheid in samenhang met de motie die wij daarover hebben ingediend. Wij pleiten voor een speciale cursus die opleidt tot bevoegdheid in ETC-onderwijs om twee redenen. Ten eerste betreft dit het ingangsniveau voor het verkrijgen van een volledige bevoegdheid. De HAVO-5-eis blijkt daadwerkelijk een grote drempel te zijn. Ten tweede om de mogelijkheid te scheppen voor hier verblijvende leden van culturele minderheden om deze bevoegdheid te verwerven. De staatssecretaris zegt dat hij soepel wil zijn voor de lengte

Ernsting

van de studie. Dat lost echter het probleem van het ingangsniveau niet op.

Eigenlijk zijn er, volgens hem, niet zoveel problemen; er zijn alleen problemen ten aanzien van Marokko. Verder kunnen we genoeg geschikte mensen uit de betreffende landen krijgen. Behalve om het concrete probleem ten aanzien van het tekort in Marokko, gaat het ons echter ook om het feit dat het inschakelen van leden van culturele minderheden die hier verblijven, op zich zelf belangrijk en positief is. Immers zij kennen de maatschappelijke omstandigheden waaronder migrantengroepen hier verblijven en in de toekomst zullen verblijven.

Hoezeer wij ook positief staan tegenover het bevorderen van eigen taal en cultuur, het kan toch nooit los staan van de maatschappelijke verhoudingen en omstandigheden waaronder dit moet worden uitgeoefend. En dat is hier, Voorzitter! Daarom menen wij dat het openen van de mogelijkheid voor mensen die hier verblijven, om bevoegdheid te krijgen in het geven van onderwijs in eigen taal en cultuur, belangrijk is.

□

De heer **Tommel** (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij aan bij de dank van vorige sprekers aan de staatssecretaris voor zijn antwoord. Op een aantal punten van mijn inbreng is dat antwoord wat summier uitgevallen, maar ik kan mij, vanuit zijn uitgangspunt, heel goed voorstellen dat hij van mening is dat wij op dit moment niet meer doen dan het legaliseren van een bestaande regeling.

Ik vraag mij overigens af, of dit geheel recht doet aan het belang van het onderwerp en aan de mogelijkheden en misschien zelfs wel de plicht van de Kamer om als medewetgever op te treden. Ook op dit moment moeten inhoudelijke wijzigingen van de regeling mogelijk zijn, die uiteraard moeten resulteren in een verbetering van de regeling. De staatssecretaris heeft op dit punt één duidelijke verbetering aangegeven, waarop ik straks terug zal komen.

Over het doelgroepenbeleid is de staatssecretaris wat onduidelijk en wat formeel gebleven. Antilliaanse en Surinaamse kinderen vallen buiten de boot, zo zei hij, evenals de Chinezen. Maar als het Papiamentoe een officiële taal wordt, valt er opnieuw over te praten. Dat is toch wel een heel erg formeel standpunt, want er

verandert op dat moment absoluut niets. Er verandert alleen iets, formeel, op de Antillen.

Maar voor de kinderen die hier wonen, blijft de situatie echter absoluut hetzelfde, voor geen enkel kind verandert er ook maar iets. Maar dan ineens krijgen zij recht op ETC-onderwijs. Het lijkt mij dat dat toch niet het criterium zou moeten zijn. In mijn ogen zou het criterium moeten zijn, of er voldoende vraag naar dit onderwijs is. En daar is een criterium voor: als zich tien kinderen melden, dan is dat het criterium en als aan dat criterium wordt voldaan, dan zouden ook Antilliaanse kinderen voor ETC-onderwijs in aanmerking moeten komen. Of het Papiamentoe al dan niet officiële taal is, vind ik daarbij volstrekt secundair.

Op de achtergrond blijft dan toch het bedrag van die 11 miljoen over. Als dat het werkelijke criterium is – maar de staatssecretaris heeft dat niet als het criterium aangevoerd, maar het feit dat op de Antillen en in Suriname het Nederlands de officiële landstaal is – dan vraag ik de staatssecretaris waar dan zijn grens ligt. Bij 11 miljoen, 10 miljoen, 9 miljoen, 8 miljoen?

Laat hij maar aftellen, ik tel graag met hem mee. Ik hoor dit nog wel. Ik blijf toch moeite hebben met de beperking van die doelgroepen, bij voorbeeld met het feit dat Chinese kinderen buiten de boot blijven vallen.

Een tweede punt is of dat ETC-onderwijs in de officiële taal, dan ook in andere talen mag worden gegeven. Ik ben blij met de toezegging van de staatssecretaris, dat onderwijs in het Aramees gegeven mag blijven worden. Maar dat roept natuurlijk wel onmiddellijk de vraag op: waarom wel in het Aramees en waarom niet in al die andere talen?

Op welk punt heeft de staatssecretaris de selectie gemaakt? Op die manier wordt toch de schijn gewekt dat voor bepaalde groepen wel wat wordt gedaan en voor andere groepen niet. Die schijn zou ik in ieder geval willen vermijden, en ik neem aan, de staatssecretaris ook. Wil hij daar in zijn tweede termijn nog eens uitvoerig op terugkomen? Ik blijf bepleiten dat ook onderwijs in de niet-officiële landstaal – mits voldoende gecodificeerd, zoals door de heer Van Ooijen uitvoerig is aangegeven – mogelijk moet blijven.

In mijn eerste termijn heb ik over deze kwestie overigens een aantal concrete vragen gesteld (welke dialecten en andere talen zijn van

belang, om hoeveel kinderen gaat het daarbij, hoe zijn zij gespreid?) waarop de staatssecretaris niet is ingegaan. Hij heeft zich beperkt tot de algemene opmerking dat het zoveel praktische problemen geeft op het punt van leermiddelen, leerkrachten enzovoorts.

Ik kan dit argument niet beoordelen als dat niet wat te kwantificeren is. Ik neem aan dat de staatssecretaris, gezien zijn stellige uitspraak over die problemen, het ook nog wel kan en ook dus wel zal kwantificeren.

Een derde punt is de kwestie van de flexibiliteit van het aantal uren ETC-onderwijs binnen schooltijd. De heer Van Ooijen heeft hiervoor nog eens een uitvoerig pleidooi gehouden, waarbij ik mij al in eerste termijn heb aangesloten. Ik vraag mij af of de hierbij genoemde concurrentie tussen ETC-onderwijs binnen schooltijd en ander onderwijs – waarover zojuist een discussie plaatsvond – werkelijk een rol speelt.

In mijn ogen is dat namelijk niet het geval, als ik ten minste ook het amendement van de heer Van Ooijen goed heb gelezen. Hij bepleit immers niet het geven van meer uren onderwijs over de gehele periode binnen schooltijd, maar hij bepleit, de mogelijkheid te bieden het aantal uren anders te verdelen. Ik heb zelf in mijn eerste termijn al gewezen op het belang van het geven van meer uren ETC-onderwijs, juist in die eerste jaren. En ik blijf dat belang onderstrepen. Ik zou de staatssecretaris dus willen vragen om daarvoor meer ruimte te bieden.

Dan wil ik het nog even hebben over de norm van de tien leerlingen, met daaraan gekoppeld het feit dat de staatssecretaris niet bereid is om leerlingen die aan ETC-onderwijs deelnemen, een reiskostenvergoeding te geven. Dat betekent voor provincies als die waar mevrouw Andela woont of waar ik woon, dat er bijna geen enkel kind in aanmerking komt voor het ETC-onderwijs. Daar woont men immers zeer verspreid en daar gaat de bus op veel trajecten maar eens in de twee uur, of als het meezit maar eens per uur.

Bovendien moeten wij maar hopen dat mevrouw Smit de tarieven niet al te zeer verhoogt. Dit betekent dat voor veel kinderen dit onderwijs de facto onbereikbaar zal zijn. Daarom sluit ik mij nogeens heel nadrukkelijk aan bij de pleidooien van de heren Willems en Van der Vlies, die hebben gezegd: staatssecretaris, weest u of soepel met die norm of geef een reiskostenvergoeding.

Tommel

Ik laat de keuze graag aan de staatssecretaris over. Ik kan niet beoordelen wat de beste keuze is, maar een van beiden moet. Kinderen die niet dichtbij elkaar wonen en die daardoor extra problemen hebben, krijgen op die manier de mogelijkheid aan dat ETC-onderwijs deel te nemen.

Ik heb de staatssecretaris gisteren gevraagd of hij bereid zou zijn de ouderparticipatie maximale mogelijkheden te bieden, met name de mogelijkheid dat de moeders de lessen bijwonen. Uit het feit dat de staatssecretaris daarvoor een nachtje geslapen heeft en vervolgens heeft gezwegen trek ik de conclusie – gezien het gezegde 'wie zwijgt, stemt toe' – dat hij van harte daarmee instemt. Ik dank hem daarvoor uiteraard zeer hartelijk.

De vergadering wordt van 17.12 uur tot 18.45 uur geschorst.

□

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Mijnheer de Voorzitter! Van de zijde van de Kamer is opnieuw uitgebreid gesproken over de doelgroepen. Welke kinderen van de onderscheiden etnische groepen komen wel en welke komen niet in aanmerking voor onderwijs in de eigen taal en cultuur? Ik aanvaard graag de dank van de Kamer voor het feit dat ik het onderwijs in eigen taal en cultuur ten aanzien van het Aramees wil blijven bekostigen.

Ik ben daar erkentelijk voor. Het criterium hierbij is: de groepen die thans dit onderwijs ontvangen, kunnen dat blijven ontvangen. Waar Armeniërs – de heer Van Ooijen heeft daarover gesproken – nu onderwijs in de eigen taal en cultuur ontvangen, zal dit worden bestemd. Daar ligt de grens.

De heer **Schutte** (GPV): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil op dit punt wat meer duidelijkheid. De staatssecretaris zegt dat wat er is, zal worden bestemd. Daarbij heeft hij het over het Aramees. Daaropvolgend zegt hij, dat voor Armeniërs de situatie wordt bestemd. Wat is nu precies de bedoeling? Wordt alles wat er is met betrekking tot het Aramees dan wel het Armeens bestemd?

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Jawel, dat is het geval.

De heer **Schutte** (GPV): Dat is dan een ruimere formulering dan die u in eerste termijn gaf.

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Mijnheer de Voorzitter! Voor alle duidelijkheid merk ik nog het volgende op. Op die scholen waar nu onderwijs in de eigen taal en cultuur wordt gegeven en waar dat tot nu toe door de overheid is bekostigd, zal dat worden begrepen onder de uitzonderingsbepaling.

Mijnheer de Voorzitter! Er is gevraagd waarom bedoelde faciliteit niet kan gelden voor Surinaamse, Antilliaanse en Chinese kinderen. Bij Chinezen zou nog onderscheid gemaakt kunnen worden tussen Kantonnezen, Mandarijnen, Hong-Kong-Chinezen en Suriname-Chinezen. En waarom kan de faciliteit niet gelden voor kinderen van Koerden en voor die welke Oerdoe, Hindi enzovoorts spreken?

De heer Van Ooijen en ook anderen hebben feitelijk al aangegeven hoe gecompliceerd men het voor de scholen zou kunnen maken. In Suriname worden, als ik goed ben ingelicht, ongeveer 20 talen gesproken. Waar moet de grens worden getrokken? Daarbij merk ik nog op dat in Suriname Nederlands de landstaal is.

Wanneer wij het over Chinezen hebben, kunnen wij ons afvragen op welke Chinezen wij het oog hebben. Hierbij past ook de opmerking die is gemaakt in de uitgebreide commissievergadering over de minderhedennota, dat een en ander ingebed zal

moeten zijn in een integraal minderhedenbeleid. Daarover heeft de heer Rietkerk, de coördinerend minister voor het minderhedenbeleid, een uitspraak gedaan.

Mijnheer de Voorzitter! De Kamer heeft niet of nauwelijks stilgestaan bij de impact van deze uitbreiding op het 'schoolgebeuren'. Ik vind dat wij de zaak wel overzichtelijk moeten houden. Hierop heb ik in de schriftelijke stukken ook gewezen. Wij moeten ervoor oppassen dat er geen onhanterbare situaties ontstaan. In de nota naar aanleiding van het eindverslag heb ik gewezen op de versplintering van het aanbod van het ETC-onderwijs. Ik heb gewezen op het ontbreken van leermiddelen en leerplannen. Vervolgens heb ik erop gewezen dat bevoegde leerkrachten nodig zijn. Welke bevoegdheidseisen zullen er moeten worden gesteld?

Mijnheer de Voorzitter! Mijn opvatting is dat het goed is om aan te sluiten bij de situatie zoals die nu geldt. Ik zeg dit ook met het oog op het inspectierapport. Ik verwijs naar mijn inleiding terzake in eerste termijn.

Hierbij spelen ook de budgettaire randvoorwaarden een rol. Dit punt mag inderdaad genoemd worden. Om dit complex van redenen blijf ik bij mijn standpunt, zoals eerder verwoord.

Mijnheer de Voorzitter! Er is ook uitvoerig gesproken over de opleiding van de leerkrachten.

Staatssecretaris Van Leijenhorst van Onderwijs en Wetenschappen

Van Leijenhorst

Ik heb een- en andermaal gezegd dat het gaat om goed gekwalificeerde leerkrachten. Nu wij overgaan tot regelgeving op het gebied van onderwijs in eigen taal en cultuur, moeten die leerkrachten vooral in de nieuwe basisschool zodanig functioneren dat zij in het team hun mannetje kunnen staan. Zij moeten een zodanige rechtspositie hebben dat deze overeenkomt met die van andere leerkrachten in het basisonderwijs. Door de inspectie en door de ouders is erop aangedrongen dat het onderwijs in eigen taal en cultuur wordt gegeven door gekwalificeerde leerkrachten. Dit is dan ook de basis geweest van mijn voorstel in de notitie over buitenlandse leerkrachten. Ik wil daaraan vasthouden.

Als men een lager niveau wil aanvaarden, dan moet in elk geval het vooruitzicht geboden worden dat het kwalificatieniveau waarvan ik sprak, gehaald wordt. Ik zeg dit met name tegen de heer Ernsting. Ik heb gezegd dat inzake de cursusduur soepelheid kan worden betracht voor individuele gevallen. Ik heb mij daarbij speciaal gericht op de Marokkaanse leerkrachten. De mogelijkheden die zijn geboden zijn enerzijds voldoende om het benodigde kwalificatieniveau te halen en anderzijds om tegemoet te komen aan individuele problemen die zich ter zake kunnen voordoen.

De heer **Ernsting** (CPN): De staatssecretaris wil de nodige soepelheid hanteren ten aanzien van de termijn, maar niet ten aanzien van het ingangsniveau. Ik kan mij daarvan op zichzelf wel iets voorstellen, als het bij voorbeeld gaat om de volwaardige PABO-bevoegdheid. Betekent het nu dat de staatssecretaris alleen de motie kan aanvaarden als zij een stap op weg is naar het uiteindelijk verkrijgen van de volwaardige bevoegdheid?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Ik zou hierbij te veel in de huid van de heer Ernsting kunnen kruipen. Ik wil aansluiten bij hetgeen in de notitie heel duidelijk is gesteld. Ik heb daarin ook soepelheid toegezegd – ik zei het al – voor de problemen van individuele gevallen. Ik ben echter niet bereid om een zodanig niveau te hanteren dat heel duidelijk is dat de pedagogisch-didactische kwaliteit die noodzakelijk is, niet wordt gehaald. Ik heb daarom inzake Marokkaanse leerkrachten gezegd dat het gaat om een niveau dat vergelijkbaar is met HAVO of VWO.

De heer **Ernsting** (CPN): U heeft de soepelheid die u zult betrachten nu iets ruimer omschreven dan zoëven. Zoëven koppelde u die soepelheid duidelijk aan de termijn die nodig is om een dergelijke opleiding te doen. Nu zegt u dat u hoe dan ook soepelheid wilt betrachten ten aanzien van individuele problemen. Geldt dat bij voorbeeld ook voor het ingangsniveau?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: U moet wel beseffen dat ik sprak van leerkrachten die op de een of andere wijze werkzaam zijn in het onderwijs. Ten aanzien van nieuw op te leiden leerkrachten wil ik het kwalificatieniveau als zodanig zoveel mogelijk honoreren. Dat lijkt mij ten behoeve van de kinderen waarom het gaat, strikt noodzakelijk.

De heer **Ernsting** (CPN): Gaat het om een HAVO-5-niveau?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Zo ongeveer.

De heer **Ernsting** (CPN): Ik ben bang dat onze motie dan toch nodig is.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Mijnheer de Voorzitter! Ik ga nu in op de meer specifiek gestelde vragen. De heer Schutte heeft met betrekking tot Marokkaanse leerkrachten de voorkeur uitgesproken voor leerkrachten van hier. Ik kan die voorkeur onderschrijven. Mijn beleid is erop gericht, vooral leerkrachten hier op te leiden. Na alle pogingen die zijn aangewend moet ik echter vaststellen dat het toch nodig blijft om leerkrachten te werven uit het land Marokko.

De heer Schutte heeft voorts gesproken over het intercultureel onderwijs en over de notitie die ik heb toegezegd. Hij heeft zijn zorgen geuit ten aanzien van de vrijheid van onderwijs.

Ik zie dat de overheid zich ten aanzien van de inhoud van het onderwijs grenzen in acht moet nemen. Ik zie ook risico's. Aan de andere kant blijkt er onvoldoende duidelijkheid te bestaan over de bedoeling van artikel 11 van de Wet op het Basisonderwijs. Als in een wet wordt gezegd dat er mede vanuit moet worden gegaan dat wij leven in een multiculturele samenleving, dan is de vraag relevant wat de consequenties zijn van een dergelijke bepaling in de wet. Daarom vind ik dat wij, met inachtneming van de vrijheid van onderwijs, in een notitie moeten trachten na te gaan wat de bedoeling is van de wetgever met intercultureel onderwijs.

De heer Van der Vlies heeft gevraagd hoe de procedure van dit wetsontwerp vanaf dit moment is. Ik geef toe dat de tijd krap is. Ik hoop dat dit wetsontwerp voor de zomervakantie in de Eerste Kamer na worden behandeld. Spoedig na de zomer hoop ik het concept-AmvB naar de Kamer te zenden.

De heer Van der Vlies heeft ook gesproken over het intercultureel onderwijs. Met de heer Schutte zal hij de notitie kritisch tegemoet zien. Ik zal er kritisch op letten dat de inhoud zodanig is dat ook de heer Van der Vlies deze kan onderschrijven.

Hij heeft ook nog gesproken over de financiering en over die 15 miljoen. Ik merk nog op dat niet het volledige bedrag van 15 miljoen bestemd was en is voor volwasseneneducatie. Het overgrote deel is echter inderdaad bestemd voor onderwijs aan volwassenen uit de etnische groepen.

Die samenhang waarover hij sprak is inderdaad belangrijk. Bij het onderwijsvoorrangsbeleid moeten wij vooral de coördinatie van het onderwijs voor ouders en kinderen in de gaten houden.

De heer Van der Vlies en anderen hebben ook nog gesproken over de versoepeling van de getalsnorm. Die soepelheid zit er al in. Tien is een laag getal. Er zijn eerst andere aantallen overwogen, maar wij zijn uitgekomen op een minimumaantal van tien. Mevrouw Andela heeft er al op gewezen dat kinderen van onderscheidene scholen bij elkaar kunnen worden opgeteld. Zij heeft gevraagd hoe dat dan moet met de verschillende besturen. In een voorlichtingsnotitie zal aan de ouders duidelijk worden gemaakt op welke wijze men gemakkelijk dit onderwijs in eigen taal en cultuur kan realiseren, ook bij de schoolbesturen.

De heer Van der Vlies heeft ook een vraag gesteld over de inspectie en over de doorstroming van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs. Het profiel terzake moet nog worden opgesteld, maar ik neem graag zijn suggestie mee.

De heer **Willems** (PSP): De staatssecretaris gaat niet meer in op de kwestie van die groepsgrootte van tien? Door meerdere fracties zijn twee specifieke vragen gesteld. In hoeverre is dat aantal van tien absoluut? Is er geen hardheidsclausule voor die gebieden waarin het, vanwege de afstanden, vrijwel onmogelijk is om tot een groep van tien te komen, maar acht, negen of zeven wel realiseerbaar is?

Van Leijenhorst

En in hoeverre is het door ouders af te dwingen dat schoolbesturen ook meewerken aan zo'n samenwerking? De staatssecretaris zegt nu niets over de inhoud van die voorlichtingsbrochure en ook niets over de wijze waarop hij wil bevorderen dat schoolbesturen, bij zo'n verzoek van ouders, gedwongen zullen worden om samen te werken.

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Ik heb ook nog niet uitgesloten dat ik hierop terugkom.

De heer Van Ooijen heeft toch nog geïnsisteerd in de beginjaren van de schoolperiode meer onderwijs in de eigen taal en cultuur te geven en dus wat meer vrijheid te laten aan de scholen zelf.

Op zichzelf spreekt mij de gedachte aan, de relatief autonome scholen binnen bepaalde grenzen vrijheid te laten. Ik wijs echter op hetgeen ik heb bespeurd in het inspectierapport ter zake. Het voorstel dat ik heb gedaan biedt een duidelijker lijn. Het is beter hanteerbaar binnen de scholen en voor de inspectie. Op een of andere wijze zal er ook een controle moeten zijn met betrekking tot het aantal uren dat men binnen de schooltijd besteedt aan onderwijs in eigen taal en cultuur. Stel dat de inspecteur, populair gezegd, moet gaan turven, omdat er in een bepaald jaar vijf uur buiten de school of vijf uur binnen de school moet worden gegeven. Ik vind een heldere lijn ter zake aan te bevelen.

Ik ben bereid de heer Van Ooijen een evaluatie toe te zeggen. Het hoeft voor mij niet altijd zo te blijven. In de discussie in het kader van het onderwijsvoorplan, waarin deze zaken telkens aan de orde worden gesteld, kan erop worden teruggekomen.

De heer Van Ooijen (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wijs de staatssecretaris erop, dat in het amendement is vermeld dat het leerplan erin moet voorzien. Straks zal dat wellicht het schoolwerkplan zijn. Dan is dan toch het houvast dat de inspecteur ook heeft. Wat is er dan ten principale voor verschil tussen hetgeen de staatssecretaris voorstaat en wat ik voorsta, behalve dan dat de tijd anders wordt ingedeeld?

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb aan het adres van de heer Van Ooijen gezegd dat een heldere regel, waarbij iedere school direct weet waaraan men zich heeft te houden, en die ook leidt tot een grotere vergelijkbaarheid binnen het land, mijn voorkeur heeft. Het is

de heer Van Ooijen bekend, dat het schoolwerkplan een keer in de twee jaar zal moeten worden vastgesteld en zal moeten worden beoordeeld door de inspecteur. De inspecteur zou zich dan op een andere wijze moeten weten te herinneren hoe het in voorgaande jaren is geweest, om niet de grenzen te overschrijden die in de wet zijn neergelegd.

De heer Van Ooijen (PvdA): Zo hoeft het niet, want het schoolwerkplan geldt voor alle leerjaren. Je kunt je voorstellen dat een kind wellicht in de eerste jaren veel heeft gekregen, maar bij verandering van systematiek de volgende jaren minder krijgt dan verantwoord zou zijn, gelet op 10% van de totale lestijd in zijn schoolcarrière. Het gaat erom hoe het leerplan in elkaar zit. Als dat leerplan erin voorziet dat het onderwijs in eigen taal en cultuur in het eerste jaar bij voorbeeld 150 uur is en in het laatste jaar 50 uur minder, kan dat toch geen probleem zijn?

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Stelt de heer Van Ooijen zijn vraag met het oog op problemen die in bepaalde gemeenten een rol spelen, doordat men niet wil afstappen van de huidige methode?

De heer Van Ooijen (PvdA): Als de staatssecretaris bedoelt dat hij denkt, dat ik met mijn amendement tegemoet wil komen aan de praktijk van gemeenten of scholen in Nederland, die thans al in de eerste schooljaren meer dan tweeëneenhalf uur besteden aan eigen taal- en cultuuronderwijs en in de latere jaren minder, heeft hij gelijk.

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Ik heb de heer Van Ooijen nu beter begrepen. Ik ben ook iets meer in de richting van zijn amendement opgeschoven, maar toch onvoldoende om de voordelen van mijn voorstel niet te willen handhaven.

De heer Tommel (D'66): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de staatssecretaris een aanvullende vraag stellen, die hem misschien helpt om nog wat op te schuiven. De staatssecretaris sprak over de bereidheid tot een evaluatie. Een goede evaluatie houdt in dat ook de nieuwe situatie, een situatie met meer vrijheden, op een royale wijze in de evaluatie wordt betrokken. Hoe ziet de staatssecretaris dat als de wettelijke mogelijkheden zo stringent zijn, dat zij in feite niet tot een echte evaluatie van beide alternatieven kunnen leiden? Betekent het dat de staatssecretaris een royale ruimte wil geven voor de evaluatie van andere alternatieven?

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Dan zouden wij nog veel meer modaliteiten moeten invoeren, waaruit wij dan een keuze zouden moeten doen. Mijn voorstel is, nu een duidelijke lijn aan te brengen in de regelgeving. Tijdens een bespreking van het onderwijsvoorplan kan dan naderhand worden gezien waar de knelpunten liggen en of de gedachten van de heer Van Ooijen juist blijken te zijn. Het is niet onmogelijk dat hij gelijk heeft, maar ik zou wat dat betreft eerst een goede evaluatie willen afwachten.

De heer Tommel (D'66): Ik vind een goede evaluatie uitstekend. De staatssecretaris spreekt nu over knelpunten, maar ik denk dat er een andere afweging aan de orde is die gericht is op het bereiken van een optimale situatie. Een dergelijke afweging is alleen maar te maken als men de verschillende situaties in de evaluatie naast elkaar in ogenschouw kan nemen.

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Ik heb niets aan mijn woorden toe te voegen. De voordelen van een duidelijke lijn blijven bestaan: maximaal 2,5 uur voor alle leeftijden binnen de school, een x aantal uren buiten de school en een bekostiging voor vijf uur in totaal. Voor die duidelijkheid blijf ik kiezen.

De heer Van Ooijen (PvdA): Is het in de opvatting van de staatssecretaris mogelijk dat de 100 uur in de eerste helft van het jaar worden gegeven en in het tweede halfjaar niets?

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Dat is dan misschien ook een goed evaluatiepunt! Ik meen overigens dat het voor het schoolgebeuren een aan te bevelen zaak is dat men zoveel mogelijk duidelijkheid brengt in het onderwijs in eigen taal en cultuur. Dat brengt een zekere gelijkmatige verdeling over het hele schooljaar met zich mee.

De heer Dijkstal heeft vragen gesteld over de richtlijn van 25 juli 1977. De 'opvang' is het onderwijs aan culturele minderheden die nog geen twee jaar Nederlands onderwijs hebben genoten. 'Aansluiting bij' wil zeggen, dat inpassing in het regulier onderwijs wordt bevorderd. Schakelklassen bestaan formeel niet in het basisonderwijs. Wel zijn verschillende opvangmodellen met betrekking tot het onderwijs aan culturele minderheden denkbaar, waarbij de mate van ETC-onderwijs kan variëren.

De heer Dijkstal heeft naar aanleiding van de EEG-richtlijn een opmerking gemaakt over het terugkeer-onderwijs.

Van Leijenhorst

De considerans spreekt over passende maatregelen om het onderwijs in de moedertaal en in de cultuur van het land van oorsprong te bevorderen, met name om hun eventuele wederopnemings in de lid-staat van oorsprong te vergemakkelijken.

Het woord 'eventuele' houdt in, dat ook andere doelstellingen mogelijk zijn, namelijk die welke met het onderhavige wetsontwerp worden beoogd. Ik doel dan met name op de gedachte dat het ETC-onderwijs erop is gericht de kinderen zo spoedig mogelijk in de Nederlandse samenleving te laten opnemen. Met andere woorden: De EEG-richtlijn grendelt niet zo sterk af als de heer Dijkstal vermoedt.

De heer Dijkstal heeft ook een vraag gesteld over de OETC-notitie voor het voortgezet onderwijs. Deze notitie komt nog voor de zomer in de Centrale commissie voor het onderwijsoverleg. De wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs is in voorbereiding en zal na de zomervakantie bij de Kamer kunnen worden ingediend.

Mevrouw Andela heeft een vraag gesteld over OETC in het buitengewoon onderwijs. Een onderzoek naar de ETC-mogelijkheid in het buitengewoon onderwijs is aanbestedingsgereed. Er vindt thans overleg met de Stichting voor onderzoek van het onderwijs, de SVO, plaats.

Mevrouw Andela heeft ook een vraag gesteld over de verplichting van het bevoegd gezag. Een bestuur is niet verplicht bij acht of meer aanvragen voor ETC die aanvragen in te willigen. Als ouders toch ETC willen, kunnen ze eventueel een andere school uitzoeken.

De heer Willems heeft met anderen een vraag gesteld over dat aantal van tien. Ik heb niet uitgesloten dat ik hierop terug zou komen. Ik herhaal dat het aantal van tien leerlingen een minimumgrens is. Ik zie de problemen die daardoor kunnen ontstaan in dunbevolkte gebieden. De minimumgrens is zodanig dat voor een goede gang van zaken in het onderwijs er niet onder moet worden gegaan. Daarom denk ik dat wij op dit punt niet een te grote onduidelijkheid moeten laten bestaan, d.w.z. te soepel moeten optreden. Ik voeg hier nog aan toe dat ook budgettaire redenen een rol spelen. Ik kan de heer Willems wel toezeggen dat, wanneer ook dit onderdeel van de activiteiten van het onderwijs besproken wordt in het

onderwijsvoorrangsplan, de problemen ter zake mede zullen worden gewogen in de beoordeling.

De heer **Tommel** (D'66): Voorzitter! Het alternatief was het geven van een reiskostenvergoeding. De staatssecretaris noemt nu bewust en duidelijk budgettaire overwegingen. Op welk bedrag raamt hij de kosten van een reiskostenvergoeding, zo die gegeven zou worden?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Daarover kan ik geen uitspraak doen!

De heer **Tommel** (D'66): Maar vervallen dan ook niet grotendeels de budgettaire bezwaren van de staatssecretaris als hij niet kan kwantificeren hoe groot die aanslag op zijn portemonnee zal zijn? Het kon wel eens reuze meevallen!

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Als dat de vooronderstelling is, mijnheer de Voorzitter, zou de zaak wellicht wat gunstiger liggen. Ik denk dat het een aanzienlijke uitbreiding zal betekenen van de kosten voor vervoer. Gezien de problemen die op dit punt bestaan – ik behoef daar in deze Kamer niet over uit te weiden – vind ik dat wij op dit punt terughoudend moeten zijn.

De heer **Tommel** (D'66): Ook ik vind dat wij terughoudend moeten zijn, maar de staatssecretaris gaat nu van een ander uitgangspunt uit, nl. dat het heel duur zal zijn. Het lijkt mij toch dat hij het moet kwantificeren; wat denkt hij dat het zal gaan of moeten kosten, eventueel mogen kosten?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Ik ben bereid, binnen de mogelijkheden die er zijn, te onderzoeken wat de waarschijnlijke kosten ervan zullen zijn en de Kamer daarover schriftelijk te berichten.

De heer **Schutte** (GPV): Voorzitter! Vreest de staatssecretaris misschien een precedentwerking in de richting van vervoerskosten verbonden aan schoolzwemmen of andere vormen van vakonderwijs?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: De heer Schutte heeft het goed begrepen dat je hiermee op een hellend vlak komt. Ik begrijp de samenhang die er bestaat tussen het minimumaantal leerlingen waaraan moet worden voldaan om voor bekostiging in aanmerking te komen van onderwijs in eigen taal en cultuur en de vervoerskosten die hierbij een rol spelen. Daarom vind ik dat er in ieder geval meer duidelijkheid moet komen op het punt van de behoeften en de

problemen die zich in het veld voordoen. Ik acht het bespreken van het Onderwijsvoorrangsplan een goede gelegenheid om deze zaak aan de orde te stellen.

De heer **Dijkstal** (VVD): Is het mogelijk dat tussen die tien leerlingen, die straks zo'n groep zullen kunnen vormen, leerlingen zitten van vier tot en met twaalf jaar?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Inderdaad, dat is het geval.

De heer **Dijkstal** (VVD): Dat acht u ook pedagogisch-didactisch wenselijk en nuttig?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Ik geloof dat we elkaar verkeerd begrepen hebben. Ik dacht dat u vroeg of het aantal van tien leerlingen ook voor de nieuwe basisschool voldoende zou zijn. Die vraag antwoord ik bevestigend, maar u bedoelde iets anders, begrijp ik.

De heer **Dijkstal** (VVD): Ik bedoelde het volgende. Stel dat er straks in een bepaald gebied tien Marokkaanse leerlingen zijn, die dan recht hebben op Marokkaans ETC-onderwijs. Straks, op de basisschool, is het mogelijk dat die leerlingen in leeftijd variëren van vier tot twaalf jaar. Kunnen die dan te zamen die ene groep vormen om voor bekostiging in aanmerking te komen?

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Daarbij voorzie ik inderdaad pedagogisch-didactische problemen: kun je kinderen in de leeftijd van vier tot twaalf jaar desgewenst in één groep onderwijs in de eigen taal en cultuur les laten geven? Ik begrijp het probleem, maar ik kan de minimale groeps grootte niet op de een of andere wijze kunstmatig verlagen om dit probleem op te lossen.

De heer **Dijkstal** (VVD): Dat begrijp ik, maar u zou eens kunnen nadenken over mogelijkheden om die pedagogisch-didactische kant van de zaak goed in de gaten te houden, opdat nadere eisen aan die groepen gesteld kunnen worden.

Staatssecretaris **Van Leijenhorst**: Ik zal daarover mijn gedachten laten gaan.

De heer **Willems** (PSP): De staatssecretaris heeft gezegd, dat hij geen al te grote soepelheid bij het hanteren van de minimumnorm wil hanteren. Daaruit zou je met wat goede wil kunnen afleiden dat hij wel bereid is om enige soepelheid te betrachten en dat hij mijn suggestie om een hard-

Van Leijenhorst

heidsclausule toe te passen niet helemaal verwerpt. Mag ik zijn woorden zo uitleggen?

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Het vriendelijke gezicht van de heer Willems zou me daar bijna toe verleiden, maar ik kan hem dit niet toezeggen.

De heer **Willems (PSP):** Daar was ik al bang voor, vandaar dat ik nog maar even vroeg, wat de staatssecretaris bedoelde met die niet al te grote soepelheid. Maar laat ik het dan van een andere kant proberen. Het is ook mogelijk dat schoolbesturen in een bepaald gebied niet bereid zijn om gezamenlijk het recht op ETC-onderwijs van verspreid wonende leerlingen – dergelijke situaties zijn op het platteland denkbaar – niet willen effectueren, omdat het te ingewikkeld zou zijn of omdat men geen oplossing vindt voor de reiskosten etc. Wordt in zo'n geval regelend opgetreden door de inspectie of door de rijksoverheid, om die scholen wel groepen van tien te laten vormen? Anders zijn die leerlingen toch wel dubbel de dupe.

Staatssecretaris Van Leijenhorst: De voorlichting van de doelgroepen zal zodanig zijn dat op dit punt de nodige informatie zal worden verstrekt. Mochten zich knelpunten voordoen, dan zal ik actie ondernemen om die zoveel mogelijk weg te nemen.

De heer Dijkman heeft opnieuw gesproken over de minimale verblijfsduur. Ik ben blij dat wij elkaar in dit opzicht goed hebben begrepen.

Mevrouw Andela heeft opnieuw over de financiering gesproken, ook met betrekking tot het exogene karakter. In de nieuwe formatieregeling wordt de exogeniteit binnen bepaalde grenzen gewaarborgd. Een explosieve stijging van het aantal kinderen over wie het hierbij gaat, door welke omstandigheden ook veroorzaakt, zou een nieuw regeringsstandpunt, ook inzake de opvang, rechtvaardigen. Ik kan mevrouw Andela mededelen dat dit probleem, dat jarenlang haar grote zorg is geweest, opgelost is.

Wat de kleuters betreft zijn er al voorbereidingen getroffen. Ik denk dat zich geen problemen zullen voordoen bij de invoering van de Wet op het basisonderwijs, omdat die zaak binnen de formatieregeling moet worden opgevangen. Daarin is dus ook voor de financiering zorg gedragen.

Mij staan verder op dit moment niet genoeg gegevens ter beschikking om

antwoord te kunnen geven op de vraag naar de voorbereiding van de scholen op dit alles. De kwestie van de hulpmiddelen die nodig zijn voor goed onderwijs in eigen taal en cultuur heeft mijn belangstelling. Er zal op gelet worden dat dit goed geregeld wordt en dat de kinderen van de basisschool ook wat dit betreft niet worden vergeten.

De heer **Ernsting (CPN):** Mijn intentie ging iets verder. Het gaat dit moment heel concreet om het voorbereiden van een belangrijk deel van het aantal buitenlandse leerkrachten op het omgaan met kinderen van vier tot zes jaar, over ruim een jaar. Dit stelt specifieke eisen aan die krachten en die zijn anders dan op een lagere school. Kunnen er nu dus al daadwerkelijk initiatieven genomen worden voor bijscholing op dat punt?

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Afhankelijk van de te verwachten behoefte zal ik navenant van mijn inspanningen doen blijken.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Tommel zal begrijpen dat artikel 28 van de Wet op het basisonderwijs de basis legt voor de ouderparticipatie. De invulling is een taak van het bevoegd gezag. Ik wijs in dit verband op de mogelijkheden van de medezeggenschapsraad. Een prachtig voorbeeld van wat de heer Tommel beoogt, is hetgeen geschiedt in het kader van het onderwijsvoorrangsbeleid. Er zijn verschillende voorlopige onderwijsvoorrangsgebieden waarin de aandacht, waarom de heer Tommel vraagt, zeer groot is, ook voor de nodige samenhang tussen volwasseneducatie en het onderwijs aan leerplichtige kinderen.

De heer Van der Vlies heeft ook hierover gesproken. Die aandacht vind ik van groot belang. Indertijd is er van het departement een circulaire uitgegaan ter stimulering van de betrokkenheid van de ouders uit etnische groepen met de scholen. Ik overweeg om nogmaals zo'n circulaire te versturen, aangezien de vorige een tijd geleden is verschenen. Overigens moeten wij sober worden wat het aantal circulaires betreft. Voor goede zaken kan dit echter nooit kwaad.

De heer **Dijkstal (VVD):** Ik vermoed dat de staatssecretaris zijn antwoord heeft afgerond. Hij heeft evenwel nog niet gereageerd op een aantal opmerkingen van mij. Een reactie vind ik toch wel belangrijk. Ik heb gesproken over de extra belasting buiten schooltijd en over enkele grote steden die

ter zake niet meewerken. Bovendien ben ik zeer benieuwd naar het standpunt van de staatssecretaris ten aanzien van de twee moties van de heer Van Ooijen over de Overgangswet op het basisonderwijs. Mevrouw Andela is nog ingegaan op de AmvB. Is het juist dat wij de ontwerp-AmvB krijgen na het advies van de Raad van State?

Staatssecretaris Van Leijenhorst: Als de heer Dijkstal de AmvB's over dit wetsvoorstel bedoelt, kan ik zijn vraag met 'ja' beantwoorden.

Volgens mij gaat het om de moties op stukken nrs. 75 en 76 van de heer Van Ooijen, ingediend tijdens de UCV op 9 mei 1983. In de eerstgenoemde wordt gevraagd om bij het bepalen van het aantal formatieplaatsen geen uitzondering te maken voor de leerkrachten die zijn belast met het geven van onderricht in de eigen taal en cultuur van minderheden. Ik denk dat met de formatieregeling, zoals die door mij aan de organisaties ter discussie is aangeboden, het probleem voldoende duidelijk is gemaakt.

De heer **Van Ooijen (PvdA):** Dat probleem was al duidelijk gemaakt bij de hoofdlijnennotitie. Toen was er namelijk een gefixeerd bedrag beschikbaar. Moet ik nu concluderen, dat de staatssecretaris de motie feitelijk al heeft uitgevoerd?

Staatssecretaris Van Leijenhorst: 'Uitgevoerd' is een te zwaar woord. Ik heb de onderwijsorganisaties een voorstel gedaan over de nieuwe formatieregeling. Als dit voorstel wordt aanvaard, is naar ik meen het probleem van de heer Van Ooijen opgelost.

In de motie op stuk nr. 76 vraagt de heer Van Ooijen de regering, bedoelde leden van etnische minderheden gedurende hun opleiding tot leraar voor het basisonderwijs ertoe in staat te stellen, de bevoegdheid te behalen tot het geven van onderwijs zoals bedoeld in artikel 11 van de Wet op het basisonderwijs. Voor de kwalificatie van leerkrachten en de opleiding die van hen wordt gevraagd, kan ik verwijzen naar hetgeen ik eerder hierover heb opgemerkt.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter:** Ik stel voor, de in verband met het wetsvoorstel noodzakelijke stemmingen te houden op dinsdag aanstaande.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van de voorstellen van rijkswet:

Goedkeuring van:

1. het op 30 augustus 1961 te New York tot stand gekomen verdrag tot beperking der staatloosheid (Trb. 1967, 124);
2. het op 6 mei 1963 te Straatsburg tot stand gekomen Verdrag betreffende de beperking van gevallen van meervoudige nationaliteit en betreffende de militaire verplichtingen in geval van meervoudige nationaliteit, met Bijlage (Trb. 1964, 4), alsmede het Aanvullend Protocol en Protocol tot wijziging van 24 november 1977 (Trb. 1981, 45 en 46);
3. de op 13 september 1973 te Bern tot stand gekomen Overeenkomst inzake beperking van het aantal gevallen van staatloosheid (Trb. 1974, 32) (16 946, R 1180);

Vaststelling van nieuwe algemene bepalingen omtrent het Nederlanderschap ter vervanging van de Wet van 12 december 1892, Stb. 268 op het Nederlanderschap en het ingezetenschap (Wet op het Nederlanderschap) (16 947, R 1181),

en van de daarbij voorgestelde motie.

De algemene beraadslaging wordt hervat.

□

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Mijnheer de Voorzitter! Het zal de leden van de Kamer niet verwonderen dat ik mijn betoog in tweede termijn begin met dank uit te spreken aan de Kamer voor de wijze waarop zij heeft gereageerd op mijn antwoord in eerste termijn van gisteravond. Enkele leden hebben nadrukkelijk dank uitgesproken, onder andere voor de wijze van afhandeling van de onderhavige procedures en voor de wijze waarop ik de procedures in de toekomst denk af te handelen. Ik zeg hiervoor hartelijk dank.

Ik stel mij voor, mijn betoog in tweede termijn op te bouwen zoals ik mijn betoog gisteravond in eerste termijn heb opgebouwd. Op dezelfde wijze zal ik hoofdstuksgewijs de betogen van vanmiddag beantwoorden.

Het eerste waarop enkele sprekers zijn ingegaan, is de waarde van het Nederlanderschap. Ik ben hiermee gisteravond na mijn inleiding ook begonnen. Niemand heeft mij weersproken dat de waarde van het Nederlanderschap erin bestaat dat het een uitdrukking moet zijn van verbondenheid met de Nederlandse samenleving. De heer Schutte heeft gezegd dat ik in mijn beschrijving van deze verbondenheid te veel heb gezegd over wat hiertoe niet behoort en te weinig over wat het wel is.

Dat aan datgene wat er niet toe behoort, meer aandacht is gegeven, is bedoeld om ieder misverstand te voorkomen. Vooral het denkbeeld dat in deze verbondenheid een gevoel van superioriteit of een zich afwenden van andere volken dan het Nederlandse is besloten, moet ondubbelzinnig worden afgewezen. Het wetsontwerp heeft dan ook, anders dan mevrouw Van Es zegt, geen nationalistische trekken. Het lijkt mij goed, dit opnieuw te bevestigen.

Een complete beschrijving van de elementen waaruit de verbondenheid bestaat, is niet goed mogelijk, omdat deze van individu tot individu verschilt. Ik kan mij echter voorstellen dat ieder van ons die in een ver land een Nederlands nummerbord ziet, de gelijke reactie heeft: hé, een Nederlander. Kennelijk zegt het toch wat.

Mevrouw **Wessel-Tuinstra** ('66): Een schrikreactie!

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Dat hoeft niet altijd. Ongeacht of de reactie nu positief of negatief is, er is sprake van een reactie, een gevoel van verbondenheid.

In het algemeen kan ik mij vinden in de voorbeelden die de heer Schutte heeft genoemd, zeker voor zover die verbondenheid voor ons volksbestaan wezenlijke instituties bevat.

De heer Schutte heeft ook gezegd dat de toekenning van het Nederlanderschap geen sociale maatregel is. Dat is een belangrijke opmerking. Zo is naturalisatie ook geen specifiek instrument voor een integratiebeleid. In dit verband verwijs ik naar mijn uitvoerige uiteenzetting in eerste termijn over de relatie met het minderhedenbeleid.

Mevrouw Haas heeft vanmiddag twee aspecten van het Nederlanderschap onderscheiden: het belang van de betrokkene en dat van de Nederlandse samenleving. Ook ik heb oog voor de voordelen die zijn verbonden aan de situatie waarin zo veel mogelijk mensen die hier verblijven tot de Nederlandse gemeenschap behoren en de Nederlandse nationaliteit bezitten. Anderzijds zou ik het onjuist achten indien alleen op grond van deze overweging de eis werd losgelaten dat het Nederlanderschap de uitdrukking van een vorm van verbondenheid met de Nederlandse samenleving moet zijn.

Ook de heer Van den Toorn heeft gesproken over de waarde van het Nederlanderschap, vooral in internationaal verband. Ook daarop ben ik in eerste termijn ingegaan. In dit

Staatssecretaris Korte-van Hemel van Justitie

Korte-van Hemel

verband zei mevrouw Haas dat de Nederlandse nationaliteit aan het vervagen is. Daarbij heb ik ook in eerste termijn stilgestaan, in het licht van de in ontwikkeling zijnde Europese integratie, waardoor de juridische betekenis van het Nederlandschap veeleer zal af- dan toenemen. Het exclusieve bezit van het Nederlandschap als voorwaarde voor het uitoefenen van bepaalde rechten is aan het afnemen.

Hierbij noem ik de bevoegdheid bij de overheid een ambtelijke functie te vervullen, die behoudens een enkele uitzondering is voorbehouden aan Nederlanders. Het ligt echter in de bedoeling, in de nieuwe wetgeving op dit gebied aanzienlijk grotere mogelijkheden voor vreemdelingen te scheppen, al houdt dit nog niet in dat er sprake zal zijn van een volstrekte gelijkstelling.

Als tweede voorbeeld noem ik het actieve en het passieve kiesrecht voor de Tweede Kamer en voor provinciale staten, waarvan vreemdelingen zijn uitgesloten. Een wetsontwerp ter verlening van het actief en passief kiesrecht voor gemeenteraden aan vreemdelingen, tevens ingezetenen is in voorbereiding. Wel aan Nederlanders voorbehouden is de verlening van een Nederlands paspoort. Een vreemdeling die in Nederland verblijft heeft ook geen aanspraak op diplomatieke bescherming door Nederland.

Dat wil niet zeggen dat de Nederlandse overheid alleen bescherming zou bieden aan Nederlanders. Ingevolge het EEG-verdrag kunnen bepaalde regels in een groot aantal gevallen een gelijke behandeling van Nederlanders en overige EG-onderdanen voorschrijven.

Ik meen, hiermee de plaats van het Nederlandschap in onze samenleving in alle relativiteit te hebben geschetst.

De heer **Van den Toorn** (CDA): De punten die de staatssecretaris opnoemt, lijken mij feiten te zijn. Wat is nu haar appreciatie? Vindt zij het een goede ontwikkeling? Stelt zij zich erachter? Ik zou mij ook kunnen voorstellen dat je internationale samenlevingsverbanden en alle rechten en plichten die daaruit voortvloeien, als supplementair zou kunnen zien aan het hebben van een regionale nationaliteit.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Mijnheer de Voorzitter! Uit de Nederlandse geschiedenis kan nooit worden afgeleid, dat wij geen behoefte

zouden hebben aan het Nederlander zijn. Zonder enig gevoel voor chauvinisme meen ik te kunnen zeggen, dat het ons niet gemakkelijk zou vallen om opeens alleen maar Europeaan te zijn. Vanuit ons Nederlander zijn en vanuit onze opvattingen die wij bij voorbeeld hebben op het gebied van de mensenrechten, houden wij vast aan datgene wat wij hebben, zonder verkramp te zijn.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Mag ik dit zo vertalen, dat u het ene als supplement van het andere ziet?

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Ja, mijnheer de Voorzitter, maar dan niet als een angstvallig supplement maar als een waardevol supplement in onze samenleving.

De heer Van den Toorn heeft gevraagd hoe ik het moment van de naturalisatie zie. Het is een voltooingsproces; een proces dat begint en dat eindigt. Hem gehoord hebbende, meen ik dat hij iets verder op het pad is dan ik denk dat goed zou zijn. Ik heb gezegd dat het geen beginstap is en dat het geen eindstap is. Het is duidelijk een stap op weg naar integratie. Ik heb gesteld dat wetgeving en beleid duidelijk daarop afgestemd moeten zijn. Toch denk ik dat de plek waar wij uit willen komen, niet veel verschilt van de opvattingen die aan de beschouwing van de heer Van den Toorn ten grondslag liggen.

Het tweede onderwerp waarover ik gisteravond heb gesproken, is het minderhedenbeleid. Vanmiddag is een aantal sprekers daarop teruggekomen. De gedachtengang die aan de opstelling van mevrouw Haas ten grondslag lag draagt consequenties in zich. Enerzijds bepaalt zij haar opstelling zeer nadrukkelijk ten opzichte van migranten. Daarbij zei zij het volgende: in verband met het verkrijgen van het Nederlandschap praten wij niet over mensen die hier kortere of langere tijd werken en die altijd van plan zijn geweest weer naar hun eigen land terug te keren.

Een van de discussies die vanmiddag is gevoerd, ging over de optie die zij voor jeugdigen verbonden heeft aan een verblijf van drie jaar voordat men achttien jaar wordt. Dat heb ik weersproken met een voorbeeld over jongeren die hier met hun ouders voor korte tijd verblijven. Die jongeren vallen nu juist in de categorie van mensen die toch altijd van plan zijn om terug te keren naar hun vaderland. Straks ga ik hierop verder in, omdat bij de keuze tussen verkrijging door optie of van rechtswege dit wat duidelijker uitgespit kan worden.

De heer Lankhorst heeft in dit verband gesproken over de inconsequentie bij het minderhedenbeleid, wanneer deze wetgeving niet uitsluitend vanuit de positie van minderheden zou worden bekeken. Hij heeft gezegd, dat hij een aantal consequenties voor lief zou nemen, bij voorbeeld dat die jongeren dan maar de Nederlandse nationaliteit zouden hebben. Ik kom hier straks op terug.

Over het hoofdstuk van het vreemdelingenbeleid wil ik een paar opmerkingen maken. Ik denk dat de discussie die ik vanmiddag met de heer Schutte heb gevoerd over het legale verblijf goed is geweest. Ik wil van mijn kant ook nog eens bevestigen dat de oude jurisprudentie meegaat, dat de oude terminologie ten aanzien van woonplaats of werkelijk verblijf wordt gehandhaafd en dus in de oude regeling dezelfde is als in de nieuwe. In de schriftelijke gedachtenwisseling is daaraan ook nooit een andere uitleg gegeven. En wellicht ten overvloede wijs ik erop dat dezelfde terminologie in andere wetgeving voorkomt. Ik denk daarbij bij voorbeeld aan artikel 10 van het eerste Boek BW.

De heer Van den Toorn heeft in dat opzicht ook nog een opmerking gemaakt over de relatie tussen naturalisatiebeleid en vreemdelingenbeleid. Hij heeft bevestigd wat ik in eerste instantie heb trachten uiteen te zetten, namelijk dat het moment van toelating van een vreemdeling beheerst wordt door de vreemdelingenwetgeving en dat op dat moment de naturalisatiewetgeving daarbij geen rol speelt en ook niet behoort te spelen.

Ik denk dat het goed is deze beide beleidsterreinen uit elkaar te houden. Ze kennen beide hun eigen voorwaarden en vereisten. Ik meen dat het niet goed is om in het kader van de voorbereiding van de wet waarover wij het nu hebben, deze beide zaken door elkaar te halen.

Ook mevrouw Van Es en mevrouw Haas hebben nog over het toelatingsbeleid gesproken. Mevrouw Haas heeft mij gevraagd om bij het toelatingsbeleid ten aanzien van buitenlandse partners – of het nu om wettige echtgenoten of samenwonende partners ging – geen belemmeringen in de weg te leggen. Zij stelde dit omdat bij nota van wijziging ook de mogelijkheid is geopend ten aanzien van niet huwelijkse partners, terwijl er voor huwelijkse partners een algemene verkorte termijn voor naturalisatie is, namelijk van vijf naar drie jaar.

Korte-van Hemel

Ik herhaal wat ik tot de heer Van den Toorn heb gezegd: Ik denk niet dat het goed is om zozeer de zaken aan elkaar te koppelen dat je zegt: wat vereist is voor het toelatingsbeleid, is dus ook tegelijk het vereiste voor het naturalisatiebeleid. Wat zijn dan wel de vereisten voor het toelatingsbeleid? Het toelatingsbeleid voor echtgenoten van Nederlanders – dat staat heel nadrukkelijk in de Vreemdelingen-circulaire deel B 19, in hoofdstuk 2 voor gehuwde Nederlanders en in hoofdstuk 3 voor toelating van partners van Nederlanders – biedt een ruime mogelijkheid.

Ik zou zonder de circulaire te citeren even willen samenvatten: de voorwaarde waarop de echtgenoot of echtgenote van een Nederlander kan binnenkomen, is dat er beschikt moet worden over voldoende middelen van bestaan, waarbij heel nadrukkelijk het niet verwijtbaar ontbreken daarvan niet wordt tegengeworpen. Bij samenwonenden geldt dat beide partners ongehuwd moeten zijn en er moet sprake zijn van het voeren van een gemeenschappelijke huishouding. Dit laatste geldt vooral wanneer gesproken wordt van de toelating van een vreemdeling in verband met een relatie met een Nederlander.

Dit zijn de voorwaarden die, voortvloeiend uit de vreemdelingen-circulaire, op dit moment de toelating van buitenlandse echtgenoten dan wel relaties in een duurzame samenleving regelen.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Wat zijn voldoende middelen van bestaan?

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Ik denk dat hierover voldoende gesproken is in het kader van het vreemdelingenbeleid. Niet verwijtbaar is het als iemand een uitkering geniet, omdat hij buiten het arbeidsproces is geraakt. Verwijtbaar zou wel zijn wanneer iemand regelmatig in aanmerking zou kunnen komen voor inkomsten en daar verwijtbaar van af heeft gezien. In dit geval geldt hetzelfde toelatingsbeleid – het staat in één 'kopje' – voor Nederlanders, asielgerechtigden en houders van een vestigingsvergunning.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): U heeft het over 'een uitkering'. Ongeacht de hoogte ervan?

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Ik meen van wel, mijnheer de Voorzitter!

Mevrouw van Es heeft een voorbeeld aangevoerd van iemand die wisselend een tijdje wel en een tijdje niet in ons

land verblijft en zij vroeg hoe het dan zit.

Mevrouw Van Es kan weten dat er een zeer terughoudend beleid gevoerd wordt ten aanzien van weigeringen van voortgezet verblijf van vreemdelingen die langer dan vijf jaar legaal in Nederland verblijven. Ook als een vreemdeling na vijf jaar om hem niet toe te rekenen redenen geen vergunning tot vestiging heeft gekregen, terwijl hij er wel voor in aanmerking zou zijn gekomen, werkt deze omstandigheid in zijn voordeel.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Dus dat betekent dat, mochten in een later stadium dan die vijf jaar de omstandigheden zo veranderen dat hij niet meer in aanmerking zou komen voor een vestigingsvergunning, hem dat niet in het nadeel toegerekend kan worden als het gaat om een naturalisatieverlening.

Staatssecretaris **Korte-Van Hemel**: Het is onjuist dit vreemdelingentoelatingsbeleid toe te scherpen op dit exacte voorbeeld. Naar mijn mening moet het algemene beleid zo zijn, dat er gekeken wordt naar wat de reden is, naar het waarom en dat het niet hebben van de vestigingsvergunning niet in zijn nadeel zal worden uitgelegd. Mijnheer de Voorzitter! De heer Van den Toorn stelt dat de wijze waarop ik in het wetsontwerp de mogelijkheid van optie voor de tweede en derde generatie heb neergeschreven en verdedigd mager en niet principiële is. Mevrouw Haas vond dat ik inconsequent was inzake de optie, de verkrijging van rechtswege en de inburgering.

Mijnheer de Voorzitter! Ik wil de heer Van den Toorn graag verwijzen naar de principiële benadering van dit onderwerp in de memorie van toelichting op pag. 11, de toelichting op artikel 6. Daarin staat onder andere: 'In ieder geval lijkt het meer met de huidige opvattingen in overeenstemming te zijn de beslissing of men al of niet Nederlander wil zijn, over te laten aan het persoonlijk inzicht en niet door een wettelijke bepaling de Nederlandse nationaliteit van rechtswege te doen verwerven ook door hen die er geen behoefte aan hebben.' Dit heeft dus duidelijk op een grotere groep betrekking dan de kleine groep waarover ik spreek.

Ik wil in dit verband nog even terugkomen op de drie door mij genoemde horizontale pijlers: afstamming, optie en inburgering. In de zin van het oorspronkelijke wetsontwerp – ik heb gezegd dat ik geen

bezwaar heb tegen de amendementen – waren de pijlers afstamming en optie door geboorte zeer consequent. Afstamming betrof uitsluitend geboorte uit een Nederlandse vader en moeder, optie betrof uitsluitend de tweede generatie hier geboren en de derde pijler inburgering had uitsluitend betrekking op naturalisatie door inburgering. In dat opzicht kan mij dus geen inconsequentie worden verweten.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! De staatssecretaris citeert 'lijkt het meer met de huidige opvattingen in overeenstemming te zijn'. Ik spreek nu juist over de opvattingen. Ik ben van mening dat bij het probleem van de vierde generatie (de derde generatie hier geboren) pas het principiële punt beantwoord kan worden. 'In het licht van de huidige opvattingen', zegt mij weinig. Welke opvattingen zijn dat dan precies? Ik bestrijd die dus eigenlijk inhoudelijk.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Mijnheer de Voorzitter! Het gaat dus om de huidige opvattingen en om het eventueel opdringen van de nationaliteit. De ene opvatting is dat de ouders zelf moeten kiezen ten aanzien van de nationaliteit van hun kinderen. Die opvatting ligt ten grondslag aan het door mij ingediende wetsontwerp. Een andere opvatting is, dat het ongewenst is lang veel vreemdelingen te hebben. Het gaat om een afwegingsproces. Het zou om een opdringen van de nationaliteit kunnen gaan. Daarbij denk ik aan het amendement. Bij een afweging heb ik ten aanzien van dit wetsontwerp de voorkeur gegeven aan de eigen keuze van de ouders. Zo ligt dat.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Ik wil niet steeds in herhalingen vervallen. Ik wijs erop dat wij gisteren deze discussie ook al een keer hebben gevoerd. Het gaat erom dat er in de huidige wet een regeling voor deze gevallen staat. Ik vind dat de staatssecretaris moet aantonen dat de opvatting zodanig is veranderd dat er reden is om de wet aan te passen. De woorden van de staatssecretaris overtuigen mij in dat opzicht niet. Daar kan ik niets aan doen. Misschien kan de staatssecretaris daar ook niets aan doen.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb ook gisteren gezegd dat bedoeld begrip in 1953 is ingevoerd. Naderhand zijn er nog verdragen tot stand gekomen.

Korte-van Hemel

Ten aanzien van iets wat in 1953 is ingevoerd kan men bij de voorbereiding van een nieuwe wet best tot de conclusie komen dat het beter is het niet meer in de wet op te nemen. Daarom heeft bedoelde aanpassing plaatsgevonden.

Mijnheer de Voorzitter! De heer Lankhorst heeft ten aanzien van het opteren voor een en ander een opmerking van de minister van Justitie aangehaald. Dat heeft hij ook gisteravond gedaan. De minister van Justitie heeft die opmerking gemaakt bij de behandeling van de minderhedennota. Toen de minister die opmerking maakte, ging de discussie over het al of niet invoeren van de faciliteitenwet voor grote groepen vreemdelingen en voor migranten. De minister heeft in een interruptiedebat met mevrouw Van Es gezegd waarom hij tegen een faciliteitenwet is. De discussie vond plaats in een UCV op 1 maart 1984. In die UCV heeft de minister van Justitie gezegd: 'Het creëren van een tussencategorie van als Nederlanders te behandelen vreemdelingen, zou de geneigdheid om als consequentie van een langdurig verblijf in Nederland te kiezen voor naturalisatie, kunnen laten afnemen en dus averechts werken.

Als vreemdelingen voor lange tijd in Nederland verblijven, moeten wij het aantrekkelijk maken om voor de Nederlandse nationaliteit te opteren'. Die faciliteitenwet zou dan betrekking hebben op die 'tussencategorie van als Nederlanders te behandelen vreemdelingen'.

'Aha', zei toen de heer Lankhorst, 'de minister van Justitie heeft het gezegd: wij moeten het aantrekkelijk maken om voor de Nederlandse nationaliteit te opteren'. Ik denk dat het in dit verband niet juist is het woord 'opteren' van de minister te plaatsen in het juridisch kader waarbinnen wij nu spreken in verband met de Wet op het Nederlanderschap.

Mijnheer de Voorzitter! Wat is 'opteren'? Ik wil dat woord in een wijder verband bezien. Van Dale geeft voor dit woord: 'een keuze doen, zijn voorkeur verklaren: opteren voor een bepaalde nationaliteit'. Het kenmerkende van het juridische begrip 'opteren' in deze wet is, dat men weliswaar kan opteren, een keuze kan maken, voor een bepaalde nationaliteit, maar dat men tegelijkertijd die keuze niet zo definitief behoeft te maken dat daarmee een andere, de eigen nationaliteit, verloren gaat.

Dit begrip 'opteren' hanteren wij. Ik vind het niet juist aan de opmerking van de minister van Justitie die hij maakte in het kader van de discussie over de faciliteitenwet, een zeer dwingend argument te ontleen ten aanzien van het begrip dat wij in deze wet hanteren.

De heer Lankhorst (PPR): Mijnheer de Voorzitter! Dat was mijn bedoeling helemaal niet. De staatssecretaris heeft er het woordenboek op nageslagen. Dat is natuurlijk prima. Ik wilde de opmerking van de minister alleen maar gebruiken in de zin van: wij moeten geen extra drempels opwerpen. Ik heb helemaal niet gesproken over van rechtswege, over een optie of iets dergelijks. Ik heb meer in algemene zin gesproken en daarbij willen zeggen: wij moeten geen extra drempels opwerpen. In die zin heb ik ook de uitspraak van de minister verstaan.

Staatssecretaris Korte-van Hemel:

Mijnheer de Voorzitter! Het lijkt mij goed dat ik op deze wijze toch uitleg heb gegeven van de woorden van de minister van Justitie.

Inzake het toekennen van het Nederlanderschap van rechtswege heeft mevrouw Haas mij verweten dat mijn opstelling rommelig en inconsequent was. Ik heb net al uiteengezet dat het voorliggende wetsontwerp heel nadrukkelijk drie pijlers aan geeft. Mevrouw Haas heeft gesteld dat wij niet zozeer moeten kijken naar vreemdelingen die hier kort zijn, als wel naar degenen die hier willen blijven.

Het is dan opmerkelijk dat zij voor lief neemt dat grote groepen jongeren kunnen opteren voor het Nederlanderschap. Het lijkt mij onjuist – het is ook niet de bedoeling van de Wet op het Nederlanderschap – als het Nederlanderschap dat door optie wordt verkregen, wordt 'meegedragen' naar het buitenland. Ik acht dit een ongewenst effect van het amendement van mevrouw Haas.

Het amendement lijkt mij ook ongewenst voor de toekomst. In artikel 15 is namelijk wel een verliesbepaling opgenomen voor de Nederlander die in het buitenland is geboren en de nationaliteit van het desbetreffende land heeft. De buitenlandse jongere die op zijn veertiende in Nederland komt en op zijn achttiende naar het gemeentehuis gaat om te opteren voor het Nederlanderschap, kan die nationaliteit echter meenemen naar elk land ter wereld. Het is ook de

Kamer bekend dat er een uitbreiding komt van het kiesrecht voor Nederlanders in het buitenland. In 1986 zal dit waarschijnlijk bij de verkiezingen voor het Nederlandse parlement al het geval zijn. Ik wil mevrouw Haas vragen of zij het gewenst acht dat Nederlanders die jaren in het buitenland verblijven, kiesrecht hebben bij nationale verkiezingen. Is dat haar bedoeling? Misschien dat mevrouw Haas dan zegt dat deze mensen niet gaan kiezen. De moderne media bieden echter de mogelijkheid dat ik overal kan zien waar verkiezingen worden gehouden. Ik kan mij dan heel goed voorstellen dat iemand met een dubbele nationaliteit, waaronder de Nederlandse, graag gebruik wil maken van zijn kiesrecht. Er wonen ongeveer 1 mln. Nederlanders buiten ons land. Waarschijnlijk zijn van dat aantal ongeveer 600.000 mensen kiesgerechtigd. Het is een pregnant gegeven dat dit aantal goed is voor 9 à 10 kamerzetels.

Mevrouw Haas-Berger (PvdA): De staatssecretaris heeft mij een vraag gesteld. Het zou heerlijk zijn als al die Nederlanders die in het buitenland wonen, zich nog zo bij Nederland betrokken voelen dat zij inderdaad gaan stemmen. Dat zou een heel goede zaak zijn.

De staatssecretaris doet nu alsof de kinderen van veertien jaar ineens in Nederland zijn zonder dat zij een band met Nederland hadden. Deze jonge mensen zijn hier echter in een gezin gekomen waarvan de ouders hier ook wonen. Daarom gaat het. Het is de tweede generatie.

Ik wil toelichten waarom ik het voorstel van de staatssecretaris inconsequent heb genoemd. De generatie die hier kort is en op verzoek door inburgering het Nederlanderschap verkrijgt, heeft minder wortels in Nederland dan de tweede of de derde generatie. Die groep moet zijn oorspronkelijke nationaliteit verliezen, terwijl de tweede en derde generatie wel hun oorspronkelijke nationaliteit behouden.

Dat heb ik afgezet tegen artikel 15, volgens welk artikel de in het buitenland geboren kinderen van oud-Nederlanders, die naar het buitenland zijn gegaan en daar een andere nationaliteit hebben gekregen, wel hun Nederlanderschap verliezen, tien jaar nadat zij meerderjarig zijn geworden. Als de staatssecretaris consequent was geweest, had zij beter kunnen zeggen dat degenen die van rechtswege Nederlander worden, de derde

Korte-van Hemel

generatie, daarmee ook de oorspronkelijke nationaliteit verliezen. Dat lijkt mij een veel betere en ook logischer situatie.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**:

Mevrouw Haas gaat uit van een andere benadering dan ik. Mijn uitgangspunt is dat wij zoveel mogelijk dubbele nationaliteit moeten voorkomen. Daarom moet, bij het verkrijgen van het Nederlanderschap door inburgering, dus door naturalisatie, de eigen nationaliteit worden opgegeven. In geval van het verkrijgen van het Nederlanderschap door afstamming en door optie is er een door mij niet verkozen, maar als consequentie aanvaarde dubbele nationaliteit.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Maar waarom aanvaard? Hierdoor krijgt men ook een dubbele nationaliteit terwijl de geworteldheid hier sterker is en de banden met het oorspronkelijke land minder zijn. Waarom aanvaardt de staatssecretaris deze consequentie?

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**:

Omdat het de consequentie is van de vorm waarin dat Nederlanderschap wordt verleend. Daarom aanvaard ik het niet bij het andere.

Mevrouw Haas wijst erop dat de jeugdigen, die hier zijn, meekomen met mensen die hier geworteld zijn. In het kader van gezinshereniging is het mogelijk dat een vader hier al langer is. Veelal komen moeder en de kinderen dan later. Het gezin als zodanig moet dan nog aan het inwortelingsproces beginnen. Dat geldt voor migranten. Bij niet-migranten – dat is tot op heden nog minstens de helft van de in ons land verblijvende vreemdelingen – is het vaak zo dat deze mensen slechts voor een kort aantal jaren hier komen. Kinderen maken dan alleen maar de middelbare school mee, zonder dat er een bewust inwortelingsproces in onze samenleving tot stand komt.

Mevrouw Haas vraagt mij waarom ik dan die drie jaar vóór de achttien jaar niet accepteer. Wij kunnen ook best zuinig zijn in de administratieve verwerking. Allerlei jurisprudentie, ook in het vreemdelingenbeleid, wijst aan hoe moeilijk een termijn van drie jaar wonen is. Bovendien zou dit tot gevolg hebben dat het voor iemand die met veertien jaar en elf maanden hier komt wonen wel goed is, maar voor iemand van vijftien jaar, min twee maanden, die hier binnenkomt, niet.

Verschillende sprekers beogen een zo veel mogelijk gelijke benadering van de personen uit één gezin. Het kenmerk van de naturalisatie- en nationaliteitswetgeving over de gehele wereld is juist dat gezinsleden in verschillende omstandigheden kunnen zijn.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Ik begrijp nu dat de staatssecretaris niet meer spreekt over het wonen dat geen criterium kan zijn, maar zij vindt die termijn van drie jaar te kort.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Ik hecht er grote waarde aan zowel het begrip wonen als de termijn van drie jaar in een wetgeving duidelijk te stellen. Aan die criteria voldoen ze voor mij niet.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Ik heb in mijn tweede termijn duidelijk gemaakt dat wonen best een criterium kan zijn. Als die termijn van drie jaar verlengd zou worden, zou de staatssecretaris er dan wel akkoord mee gaan?

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**:

Nee.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA):

Waarom niet?

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Dat is niet voldoende. Omdat het het enige criterium is voor het verkrijgen door optie van het Nederlanderschap, uitsluitend het verblijf. Dat vind ik te kort. Dat doet onvoldoende recht aan de consequenties die het heeft voor het verdere leven van de betrokkene. Dat leven behoeft zich beslist niet in onze samenleving af te spelen. Ik vind het ongewenst, gelet op de waarde van het Nederlanderschap, dat zich grote groepen Nederlanders blijvend buiten Nederland bevinden.

Een derde begrip waarover veel is gezegd is de inburgering. Heel simpel gezegd was eigenlijk de vraag, of het begrip 'inburgering' moet terugkomen in artikel 7, artikel 8 of artikel 9 of helemaal niet. In het wetsvoorstel ligt het vast in artikel 7, als een voorwaarde voor naturalisatie. Over het nu al bekende amendement nr. 60, van de heer Van den Toorn en mede ondertekend door de heer Korthals, wil ik nu wat meer zeggen.

Na de schriftelijke gedachtenwisseling en na hetgeen ik gisteren heb gezegd, meen ik niet nadrukkelijk meer te behoeven ingaan op de vraag waarom in artikel 7 de voorwaarde staat. Dat iets een voorwaarde is wil zeggen, dat het centraal wordt gesteld, dat het van belang is. Vanmid-

dag is in interruptiedebatten uitvoerig gesproken over de betekenis van amendement nr. 60. Daarbij zijn velerlei argumenten over de tafel gegaan. Een aspect is nog niet aan de orde geweest.

Heel nadrukkelijk hebben de heren Van den Toorn en Korthals gezegd, dat het niet hun bedoeling is dat er wijziging komt in de huidige naturalisatiepraktijk. Het is niet hun bedoeling, in de wet vast te leggen dat het anders moet gebeuren. Zij zeggen dat het nu juist hun bedoeling is, dat er zekerheid wordt verkregen dat bij de toepassing van de nieuwe wet de bestaande normen worden gehandhaafd. Ik kan dat begrijpen en vind het ook wel juist. Mijn bezwaar tegen het amendement is eigenlijk, dat het nu juist niet aan die bedoeling beantwoordt en ongewild een beperking van de huidige praktijk inhoudt. Wat is het geval?

De bestaande richtlijnen voor naturalisatie en de toelichting, die in het amendement is overgenomen, functioneren op dit moment in een stelsel, waarbij naturalisatie bij wet de normale vorm voor het verlenen van het Nederlanderschap is. In dat stelsel komt het voor, zoals de leden weten, dat in een naturalisatiewet wordt afgeweken van de richtlijnen en zelfs van de Wet op het Nederlanderschap. De ene wet kan immers op de andere voorgaan. In de bestaande praktijk komen bij naturalisatie bij wet afwijkingen van de Wet op het Nederlanderschap voor, namelijk van de daarin gestelde minimumtermijn voor het verblijf in Nederland en van de in de toelichting op de richtlijnen genoemde eis van taalbeheersing. In het stelsel van het wetsontwerp, waarin de naturalisatiebevoegdheid is gedelegeerd, kan een naturalisatiebesluit niet van de in de wet gestelde normen afwijken. Indien de wet een redelijke kennis van het Nederlands eist, kan de besluitgever niet tot naturalisatie overgaan wanneer niet aan dat criterium is voldaan, hoeveel rek er ook is gebracht in het begrip 'redelijk'.

Vanmiddag is geprobeerd die rek te beproeven. Mijs inziens hebben de indieners van het amendement onvoldoende aandacht gehad voor de context van hun voorstel. De gesuggereerde oplossing via artikel 10, het KB, de Raad van State gehoord, is erg bezwaarlijk.

De heer Schutte heeft daarop gewezen. Het lijkt mij niet alleen buitengewoon onaantrekkelijk, maar ook niet overeenkomstig de bedoeling

Korte-van Hemel

verwoord in de toelichting op het wetsvoorstel, de Raad van State van het Koninkrijk te raadplegen omtrent alle gevallen waarin twijfels bestaan omtrent de inburgering. De omweg via de Raad van State biedt mijns inziens ook geen zekerheid over de toepassing van het beleid.

De heer Schutte heeft al gewezen op het verschil tussen enerzijds de formele vereisten – meerderjarigheid en dergelijke – waarvan volgens het wetsvoorstel met instemming van de Raad van State kan worden afgeweken, en anderzijds niet-objectieve maatstaven als taalbeheersing en opname in de samenleving. Het zijn ongelijkwaardige grootheden. Ik denk dat de toelichtende stukken op het wetsontwerp de Raad van State geen houvast kunnen bieden. Ze wijzen veeleer in de richting van een beperkte toepassing van artikel 10, dat bestemd is voor uitzonderlijke gevallen waarin zwaarwegende belangen in het geding zijn.

De discussie van vanmiddag heeft ook aangetoond dat iedere wettelijke omschrijving van het begrip 'inburgering' de behoefte aan nadere verfijningen oproept. Voor alle duidelijkheid: het zijn vooral wetstechnische bezwaren die ik heb tegen dit amendement. Ik geef de voorkeur aan plaatsing van het begrip 'inburgering' in artikel 7.

De heer **Lankhorst** (PPR): Heeft de staatssecretaris minder moeite met het amendement als het woordje 'en' wordt vervangen door: of? Er staat dan: 'een redelijke kennis van de Nederlandse taal of zich ook overigens in de Nederlandse samenleving hebben doen opnemen'.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Mijnheer de Voorzitter! Ik handhaaf mijn bezwaar, want ook dan blijft de weg via de Raad van State nodig.

De heer **Lankhorst** (PPR): Dat lijkt mij niet. Momenteel moet men voldoen aan een complex van factoren én aan het vereiste van een redelijke kennis van de Nederlandse taal. Als het woordje 'of' wordt gebruikt, zal iemand die niet beschikt over een redelijke kennis van de Nederlandse taal moeten voldoen aan het complex van factoren. Dat kan inhouden dat er in mindere mate een beroep op de Raad van State wordt gedaan. En dat is het belangrijkste argument dat de staatssecretaris tegen het amendement inbrengt.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Wellicht bestaat er dan minder behoefte aan de weg via de Raad van State, maar ik blijf van mening dat de gewenste helderheid niet wordt gediend. Ik heb mijn bezwaren tegen dit amendement uiteengezet.

De heer **Van den Toorn** (CDA): Ik constateer dat de bezwaren zich beperken tot juridische bezwaren. Welnu, daar valt wel overheen te komen.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Voor wetgeving lijkt mij zoiets wel belangrijk!

De heer **Van den Toorn** (CDA): U begrijpt wat ik bedoel, dus zal ik het niet uitleggen. U sprak zoëven over de wet, die een andere wet opzij schuift in de richting van het koninklijk besluit. Ik meen nu dat een koninklijk besluit een delegatievorm in die zin is. Het is daarom van belang het huidige systeem te handhaven en de criteria van dat systeem in de wet op te nemen. Dat is dan de toetssteen waaraan dat koninklijk besluit zal moeten voldoen. Ik probeer dus vast te leggen dat wij doorgaan op dezelfde weg.

Als wij die criteria niet in de wet zetten, zou uw beleid via het koninklijk besluit stringenter kunnen worden dan het op dit moment is. Dan zoudt u misschien niet meer het criterium 'redelijke kennis van de taal' toepassen maar het criterium 'volledige beheersing van de taal'. Dat risico wil ik vermijden en daarom wil ik in de wet het criterium 'redelijke taalbeheersing' opgenomen zien als toetssteen van het koninklijk besluit. Uiteraard zit in het woord 'redelijk' een grote rek en ik denk dat u zelf moet beslissen wanneer u naar de Raad van State gaat. Dan lijkt mij de uitzonderingsbepaling van artikel 10 van toepassing. Ik denk dat dat alleen maar van toepassing is als iemand geen letter Nederlands spreekt, leest of schrijft maar op andere gronden wel in aanmerking komt voor naturalisatie. Dat zal zich echter zelden voordoen.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Ik denk dat ik de heer Van den Toorn niet kan overtuigen met mijn wetstechnische bezwaren. Aan de andere kant kan de heer Van den Toorn mij niet overtuigen. Ik heb gedoeld op onbedoelde en ongewenste effecten van het amendement; naturalisatie bij koninklijk besluit is volstrekt iets anders dan naturalisatie bij wet. Naturalisatiewetten zetten een andere wet opzij.

Ik handhaaf dus mijn wetstechnische bezwaar tegen het amendement. Men zij gewaarschuwd. Ik hoop niet dat als het amendement wordt aangenomen later blijkt dat het een toch ongewild effect heeft. Ik wil het hierbij laten. Ik heb over het amendement gezegd wat ik meende te moeten zeggen.

Ik kom op de kwestie van de inburgering, thans opgenomen in artikel 7. Mevrouw Haas en anderen die haar amendement ter zake steunen, zijn van oordeel dat het in artikel 9 zou moeten worden opgenomen, dus als een van de afwijzingsgronden. Nog anderen vinden dat er eigenlijk maar helemaal niet over moet worden gesproken en dat een termijn in Nederland een vooronderstelde inburgering inhoudt.

In de stukken en ook gisterenavond heb ik gezegd dat ik inburgering – wat dat ook moge zijn – een belangrijke voorwaarde vind, niet gelijk te stellen met de gronden die zijn vermeld in artikel 9. Daarom heb ik bezwaar tegen de amendementen die dat doel hebben en blijf ik vasthouden aan de plaats waar nu van inburgering wordt gesproken, dus in artikel 7.

Ook vanmiddag zijn enkele opmerkingen gemaakt over de dubbele nationaliteit en de daarmee samenhangende verdragen, onder andere het Verdrag van Straatsburg. Met name de heer Korthals zou ik willen uitnodigen om eens naar het ministerie van Justitie te komen. Daar liggen alle voorbereidende stukken voor dat verdrag en daaruit blijkt zeer nadrukkelijk dat de bedoeling ervan is zoals ik gisterenavond heb uiteengezet. Het gaat namelijk om de verkrijging van de nationaliteit in een ander land, waartoe Nederland gehouden is.

De heer **Korthals** (VVD): Voorzitter. Mag ik hieruit afleiden dat de staatssecretaris het niet eens is met de zienswijze van de heer d'Oliveira?

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Dat is een juiste conclusie; ik acht de Nederlandse wet niet strijdig met het Verdrag van Straatsburg.

De heer **Korthals** (VVD): Misschien mag ik dan nog even zijn nadere motivering toelichten. Zijn argumentatie was dat het verdrag in de considerans spreekt over een gezamenlijk streven ter reductie van meervoudige nationaliteit en dat de tekst met zich brengt dat dit gezamenlijke streven zo moet worden opgevat dat zowel eisen gesteld worden aan de staat die burgers van een andere staat overneemt als aan de staat van oorsprong. De staatssecretaris is het daar dus niet mee eens?

Korte-van Hemel

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**:

Neen, mijnheer de Voorzitter, ik ben het met deze uitleg van de heer d'Oliveira niet eens. Dat heb ik gisterenavond ook gesteld.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA):

Mijnheer de Voorzitter! Het is erg aardig dat de staatssecretaris de heer Korthals op de thee vraagt, maar wij bediscussiëren de zaak hier. De heer Korthals heeft zijn vraag gesteld en ik vind dat zij dan ook hier en nu moet worden beantwoord. Wij allen hebben deze kwestie vanmiddag aangesneden. Niet op het departement, maar hier in deze openbare vergadering zal de vraag beantwoord moeten worden waarom u het er niet mee eens bent.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**:

Mijnheer de Voorzitter! Ik zou dan moeten herhalen wat ik gisterenavond heb gezegd, over de exacte tekst en de uitleg die daaraan gegeven wordt. Het gaat daarbij om de verplichting van Nederland, eventueel met een voorbehoud van artikel 3, en het strekt tot verkrijging van een nationaliteit van een Nederlander in den vreemde. Daar gaat het over en daar is Nederland aan gehouden om dubbele nationaliteit te voorkomen.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Als de staatssecretaris hiervan afstapt, heb ik nog een vraag. Als ik deze uitleg van haar accepteer, is mijn vraag – vanmiddag heb ik haar ook gesteld – de volgende. Optie voor de dubbele nationaliteit kan wel, maar in dezelfde zin, gescheiden door een komma staat in artikel 1: naturalisaties en optie. Waarom naturalisatie dan niet zou kunnen, is mij nog niet duidelijk!

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Ik meen ook dat in de tekst staat: naturalisatie en optie in het buitenland.

Mijnheer de Voorzitter! Er is nogal uitgebreid gesproken over het niet kunnen verkrijgen van het Nederlandschap. In dat verband heb ik gewezen op de volkenrechtelijke afspraak om – simpel gezegd – niet onder elkaars duiven te schieten. Men weet wat ik daarmee bedoel. Het is een goed gebruik dat men geen personen naturaliseert of hen op een andere manier een nationaliteit toekent als de betrokkenen geen enkele band met het land waar het om gaat hebben. Daarover is vanmiddag uitvoerig gesproken.

Het is natuurlijk moeilijk vol te houden dat een huwelijkspartner van een Nederlander geen enkele band met Nederland zou hebben, want je

kunt natuurlijk zeggen dat alleen al door dat huwelijk een band ontstaat. Vandaar ook dat daarnaast de eis van ingeburgerd zijn wordt gehandhaafd. Vanmiddag is uitvoerig van gedachten gewisseld over de Nederlander in Frankrijk en de Nederlander in Duitsland. Het lijkt me dat daaruit voldoende blijkt dat het juist is wat in het wetsvoorstel staat, namelijk dat het niet goed is om in het buitenland op grond van een huwelijk met een Nederlander het Nederlandschap te verkrijgen.

Mevrouw Haas vroeg mij, of dit dan niet betekent dat het Verdrag van New York van 1957 moet worden opgezegd. Ik heb gisterenavond al gezegd dat ik dat zal bestuderen. Het is bekend dat het Verenigd Koninkrijk dit inderdaad heeft gedaan. Ik ben nog niet zo ver. Ik neem deze zaak in studie en mocht het noodzakelijk zijn, dan zal daartoe, als dit wetsvoorstel in de huidige vorm wordt aangenomen, worden overgegaan. Dat lijkt mij de consequentie daarvan.

Mevrouw **Haas-Berger** (PvdA): Het gaat er natuurlijk niet om, of het Verdrag van New York zou moeten worden opgezegd. Het gaat erom, dat de staatssecretaris heeft gezegd dat wat oorspronkelijk was voorgesteld, niet mogelijk was in verband met dit verdrag en dat daarom het wetsvoorstel veranderd is. In de schriftelijke gedachtenwisseling heeft de staatssecretaris aangegeven dat dit zo veranderd moest worden om in overeenstemming met de bepalingen van het Verdrag van New York te blijven. Wel, dan kunnen we dit niet nu in de wet opnemen en dan achteraf pas bekijken of het wel in overeenstemming met het Verdrag van New York is. Dat kan natuurlijk niet, dat is in cirkels redeneren.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Het is een vaststaand volkenrechtelijk beginsel, en het lijkt me goed dat dergelijke beginselen in de wet worden neergelegd. Dat doen we nu. Ik heb niet gezegd dat ik al zo ver ben. Ik heb reden om te veronderstellen dat het wel in overeenstemming met de bepalingen van het Verdrag van New York is. We zullen deze kwestie nog bekijken.

Mevrouw Wessel heeft mij nog gevraagd, in te gaan op de positie van Nederlanders in Canada. Ik denk dat we hierbij onderscheid moeten maken tussen Nederlanders die jaren geleden naar Canada zijn gegaan en die de Nederlandse nationaliteit hebben en Nederlanders die vrijwillig

op de een of andere wijze de Canadese nationaliteit hebben verkregen. Het vrijwillig aanvaarden van een andere nationaliteit heeft verplicht verlies van de oorspronkelijke nationaliteit tot gevolg. Dat is niet nieuw, dat is al meer dan een eeuw geleden in onze wetgeving opgenomen.

Iets anders is het als men van mening is dat men die andere nationaliteit niet vrijwillig verkregen heeft. Dat probleem kan zich uiteraard ook bij Nederlanders in andere landen dan Canada voordoen. Welnu, dan kan men zich tot de rechter wenden omdat men vindt dat die verliesbepaling niet opgaat.

Ik denk dat dan het begrip 'vrijwillig' als zodanig ter discussie staat. De rechter kan daarover een uitspraak doen. Als men beweert toch nog Nederlander te zijn, is daarvoor in deze wet een duidelijke vaststellingsprocedure opgenomen.

Mevrouw Van Es heeft onder meer gesproken over het Protocol van 1977 betreffende het al dan niet vermelden van de woonplaats. In dit verband heeft zij gewezen op artikel 9 van dit protocol. Ik heb al gezegd, dat ik het vermelden van de woonplaats zal laten afhangen van het land waaraan informatie wordt verstrekt.

Artikel 9 betreft een rubriek voor het zo nodig verschaffen van extra informatie, voor het geval men van mening is dat nog niet alles is vermeld in de rubrieken 1 tot en met 8. Ik kan mevrouw Van Es toezeggen dat ik ervoor zorg dat er geen nadere gegevens worden verstrekt die buiten de bedoeling vallen van het aanvullend Protocol.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Wij zijn dan misschien een stapje verder. Bij het woonplaatsencriterium ging het mij echter om de vraag, of niet de algemene regel moet worden gesteld dat de huidige woonplaats niet wordt opgegeven. De staatssecretaris zegt nu dat deze verschaffing van informatie afhangt van het desbetreffende land, maar gisteren zei zij dat zij zich niet kon voorstellen dat er landen partij bij het verdrag zouden zijn waar vluchtelingen vandaan komen. Het wordt mij nu heel duister welke criteria de staatssecretaris daarbij gaat hanteren.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Mevrouw Van Es mag ervan uitgaan, dat bij de uitvoering van deze verdragen rekening wordt gehouden met het algehele regeringsbeleid ten opzichte van vluchtelingen en de staten waar zij vandaan komen.

Korte-van Hemel

Mevrouw **Van Es** (PSP): Dat neem ik wel aan. Ik heb als voorbeeld Turkije genoemd. Dat land is lid van de Raad van Europa en het kan partij worden bij het onderhavige verdrag. De staatssecretaris moet ten minste criteria aangeven voor het doorgeven van de huidige woonplaats. Daarbij moet het duidelijk zijn aan welke landen wél gegevens over onder andere de woonplaats worden doorgegeven en aan welke landen niet.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Men moet ervan uitgaan, dat de verdragen te goeder trouw worden uitgevoerd tussen de partners. Het kan voorkomen dat men, gelet op het algehele regeringsbeleid, zelfs ten opzichte van een lid-staat, twijfel of aarzelingen heeft. In dat geval geldt het 'criterium' dat wordt bekeken aan wie de informatie wordt verstrekt.

Mevrouw **Van Es** (PSP): Dat is toch moeilijk met elkaar te rijmen? Als uitgegaan wordt van te goeder trouw bij staten die partij zijn bij het verdrag, is mij volstrekt onduidelijk welke criteria worden gehanteerd bij het doorspelen van gegevens bij twijfel. Daarover kan de staatssecretaris toch wel iets meer zeggen? Aan welke soort twijfel denkt zij hierbij?

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Mevrouw Van Es heeft aangegeven in het voorbeeld waar zich problemen kunnen voordoen. Nogmaals, allereerst wordt uitgegaan van te goeder trouw en vervolgens van het algehele regeringsbeleid, onder andere ten aanzien van mensenrechten, in geval van aarzelingen. Hiermee heb ik herhaald wat ik ter zake al eerder heb gezegd.

Mijnheer de Voorzitter! Mevrouw Van Es heeft nog gesproken over naturalisaties van oud-Nederlanders, Surinamers. In dit verband heeft zij melding gemaakt van het verblijfsrechtelijke aspect van de toescheidingsovereenkomst. Afwijzingen vinden soms plaats op grond van het vermoeden van gevaar voor de openbare orde.

Mevrouw Van Es heeft een amendement ingediend op artikel 14. Het gaat om het uitzonderlijke geval waarin een kind niet al het Nederlanderschap ontleent aan een van beide ouders, het bovendien een andere, eigen nationaliteit heeft en er sprake is van een rechtsfeit, bij voorbeeld intrekking van een erkenning door de vader. Zeker wanneer een eigen nationaliteit voor het kind overblijft, zijn dit

voldoende feiten om dit geval in een verliesbepaling op te nemen.

Ik heb in dank de dank van sprekers aanvaard en hoorde ook enige aarzeling over de door mij voorgestelde wijze van afdoening. Ik herhaal dat ik mij hiervoor sterk wil maken. Ik meen dat het de heer Korthals was die vroeg of ik hem kan toezeggen dat een naturalisatie die dit jaar voor 1 juli is aangevraagd, per oudjaar in orde is.

De heer **Korthals** (VVD): Neen, u heeft zelf gezegd dat alle naturalisaties dit jaar worden opgeschoond en dat u over de nieuwe naturalisaties niet langer dan een halfjaar zult doen. Dit betekent dat alle naturalisaties die zijn aangevraagd voor 1 januari 1985, per 1 juli 1985 zijn afgedaan.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Als de heer Korthals gisteravond goed heeft geluisterd, weet hij dat ik heb gezegd dat de aanvragen worden afgehandeld die klaar zijn voor eindafdoening.

Ik heb verder gezegd dat de vreemdelingenpolitie ertoe bereid is, in versneld tempo te werken. Mocht de vreemdelingenpolitie hiertoe niet in staat zijn, hoewel aangespoord, dan kan ik mij beroepen op een overmacht, die ik niet beoog, maar waarvoor begrip moet worden opgebracht. Ik zeg toe dat ik zal doen wat ik kan. Het gaat niet alleen om afhandeling van de aanvragen van dit jaar, maar bovendien om het inhalen van een achterstand. Ik neem dus niets terug van de woorden die ik heb gezegd.

De heer **Korthals** (VVD): Uw woorden kwamen erop neer dat u per 1 juli 1985 alle ingediende naturalisatieverzoeken van dit jaar hebt afgehandeld. Ik hoop niet dat u hiervan nu terugkomt.

Staatssecretaris **Korte-van Hemel**: Hiervan kom ik niet terug. Ik meende dat de heer Korthals bedoelde dat de verzoeken die dit jaar worden ingediend, nog dit jaar worden afgehandeld. Ik handhaaf mijn toezegging dat naturalisatieverzoeken binnen een halfjaar worden afgehandeld, zodra de oude werkvoorraad is opgeschoond en de werkkast leeg is gemaakt. Ik meen dat ik hierin duidelijk ben geweest.

Ondanks mijn toezegging menen mevrouw Haas en anderen dat zij een stok achter de deur nodig hebben. Mevrouw Van Es heeft enkele toezeggingen van voorgangers van mij in het verre verleden aangehaald. Zij zei: het zijn mooie woorden, maar wat koop ik ervoor? Daarom bleef zij liever

achter amendementen staan. Ik heb al in de schriftelijke voorbereiding gewag gemaakt van mijn bezwaren tegen de amendementen. Er kan aanleiding zijn tot het geven van een termijn voor zorgvuldige inburgering.

In de stukken is het uitvoerig aan de orde geweest dat geen fictieve weigering wordt beoogd, waardoor iemand naar de Raad van State moet gaan. Niemand wil dat een Nederlanderschap wordt verkregen op basis van een doorsturen naar de Raad van State. Ik meen dat de toezeggingen en de toegezegde rapportage, waarover de heer Lankhorst nog heeft gesproken, meer dan voldoende waarborg voor de Kamer moet zijn dat in de toekomst wordt gehandeld zoals ik nu heb gezegd.

De heer Lankhorst gebruikte nog de term 'geen prestige ten opzichte van de vreemdelingenpolitie'. Dat zij verre van mij. Ik heb er geen enkele behoefte aan, met iemand in de clinch te gaan. In de schriftelijke voorbereiding van dit debat ben ik al ingegaan op het standpunt dat het goed zou zijn, bepaalde taken weg te halen bij de vreemdelingenpolitie aangezien de vreemdelingenpolitie niet zo aardig zou zijn voor vreemdelingen, waardoor zij niet bij deze instantie terecht zouden kunnen met hun problemen. Dat kan en wil ik niet bevestigen, integendeel.

Het gaat hierbij om vreemdelingen voor wie men ervan kan uitgaan dat hun een onbeperkt verblijf is toegezegd. Deze mensen moeten ook voor dergelijke zaken bij de vreemdelingenpolitie terecht kunnen. Mocht er een andere oplossing worden gevonden die eveneens werkbaar is, waartoe de motie van de heer Van den Toorn strekt, dan ben ik bereid daarop in te gaan. Wanneer de VNG mij haar opinie zal geven over de gang van zaken, zal ik de Kamer hierover informeren.

De algemene beraadslaging wordt gesloten.

De **Voorzitter**: Ik stel voor, de stemmingen in verband met alle stukken, behalve de ontwerp-Wet op het Nederlanderschap zelf, aanstaande dinsdag te houden.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde is de behandeling van het wetsvoorstel **Wijziging van de Wet op het Notarisambt (17 404)**.

De algemene beraadslaging wordt geopend.

De heer **Tripels** (VVD): Mijnheer de Voorzitter! In het voorlopig verslag had mijn fractie reeds kenbaar gemaakt dat zij zich kon aansluiten bij de beschouwingen van de minister over de aard en de strekking van het tuchtrecht, ook dat van notarissen. In de memorie van antwoord was gesteld dat het niet juist zou zijn, het tuchtrecht voor het notariaat fundamenteel te laten afwijken van het tuchtrecht voor de advocatuur.

Dit standpunt onderschrijft mijn fractie volledig. Terecht is aangevoerd dat er wel verschillen zijn tussen beide beroepsgroepen die maken dat ook regelingen inzake het tuchtrecht 'niet altijd' – een tussenvoeging van zichzelf – identiek kunnen zijn. Niet wordt echter aangeduid op welke punten het tuchtrecht voor de advocatuur wezenlijk zou kunnen of moeten verschillen van dat voor het notariaat.

Nu wij de behandeling van wetsontwerp 16094 inzake een nieuwe regeling van de advocatentuchterspraak onlangs hebben afgerond, en wel op 13 maart 1984, kunnen uiteraard de onderdelen van dat wetsontwerp voor zover daarbij kennelijk van eenzelfde uitgangspunt wordt uitgegaan een richtsnoer zijn. Wij hebben met die behandeling als het ware een voor-exercitie gehad. De opmerkingen die ik nu namens mijn fractie meen te moeten maken, zijn dan ook niet van principiële, doch meer van wetstechnische aard.

In dit kader is het interessant, op te merken dat wij, anders dan in het algemeen pleegt te gebeuren, in zekere zin de maatschappij op dit punt zijn voorgegaan. De Vereniging voor Procesrecht heeft een dag belegd, 11 mei aanstaande, onder het motto "Tuchtrecht en fair play". In de uitnodiging daarvoor geeft zij het volgende te kennen: 'In toenemende mate worden medici, advocaten, notarissen, accountants, makelaars, sportlieden en andere beroepsbeoefenaars geconfronteerd met het tuchtrecht.

De disciplinaire rechtspraak is voornamelijk in handen van beroepsgenoten en onttrekt zich veelal aan waarneming van anderen. De praktijk leert, dat betrokkenen onvoldoende zicht hebben of krijgen in het functioneren van deze vorm van rechtspleging, waardoor vaak onnodig fouten worden gemaakt en schade wordt berokkend. Dit congres beoogt, het tuchtrecht doorzichtiger te maken en bestaande misverstanden over 'doofpot' en de wijze van berechtiging van beroepsfouten weg te nemen'.

In zekere zin mag de Kamer er trots op zijn, dat wij in twee instanties bij het tuchtrecht voor advocatuur en nu bij het notariaat, in zekere zin aan de bedoelingen van deze forumdag 'Tuchtrecht en fair play' zijn vooruitgelopen en het voortouw hebben genomen. Wij lopen dus echt niet achter.

Terugkomend op de opmerkingen over de onderscheiden artikelen, wil ik beginnen met artikel 50bb. Dat luidt als volgt. Klachten tegen notarissen worden schriftelijk ingediend bij de voorzitter van de Kamer van Toezicht. In artikel 46c, lid 1 van het wetsontwerp advocatenwet, wordt gesteld: klachten tegen advocaten worden schriftelijk ingediend bij de Deken van de Orde waartoe zij behoren.

In het ontwerp van de wijziging van de Wet op het Notarisambt is niet aangeduid bij welke Kamer van Toezicht de klacht wordt ingediend. Gelet op het feit dat wij zoveel mogelijk moeten kijken naar hetgeen de Kamer beslist heeft in het tuchtrecht voor advocatuur, lijkt het mij in de rede te liggen dat de redactie beter als volgt zou kunnen luiden: Een klacht tegen de notaris wordt schriftelijk ingediend bij de Voorzitter van de Kamer van Toezicht onder wie de notaris ressorteert.

Er zouden anders misverstanden kunnen ontstaan over de vraag bij welke Kamer de klacht moet worden ingediend. Bovendien lijkt mij, vanuit het oogpunt van zorgvuldige wetgeving, dat wij voor die artikelen, die analoog zijn aan die van de tuchterspraak voor advocatuur, de tekst volgen zoals die door de Kamer is vastgesteld.

Een volgende opmerking handelt over artikel 50bb, eerste lid. Dat artikel stelt terecht dat de voorzitter de klager en de notaris tegen wie een klacht is gericht, kan horen of door een ander lid dan wel de secretaris kan doen horen. Uiteraard is het alleszins juist dat dit verhoor kan plaatsvinden en moet plaatsvinden – in de advocatenwet is dit aan de Deken opgedragen – omdat dit verhelderend kan werken en het wellicht ertoe kan leiden, dat de klacht wordt ingetrokken, verhelderd en de klager door en bij dat verhoor van een en ander kan worden overtuigd.

Wij hebben deze beschouwing ook gehad bij de tuchterspraak advocatuur. Bovendien kan een dergelijk verhoor leiden tot een nauwkeurige beoordeling van de klacht, die weer kan leiden tot de beslissing als bedoeld in het tweede lid van het artikel 50bb. Bovendien wordt de

minnelijke oplossing impliciet vermeld in de tweede zinsnede van het tweede lid van artikel 50bb.

Ik heb nog gedacht, om helemaal de trend van de tuchterspraak advocatuur te volgen, dit er ook uitdrukkelijk in te vermelden, maar ik meen toch dat het volslagen duidelijk is, dat het verhoor mede kan dienen om een minnelijke oplossing te effectueren.

Ik ben van mening dat het niet juist is, om het horen van de klager en van de notaris te doen geschieden door de secretaris. Dit is principieel niet juist omdat artikel 50a van de wet spreekt over een Kamer van Toezicht bestaande uit vijf leden, de voorzitter begrepen, en vier plaatsvervangende leden. Daaraan wordt, aldus de wet, toegevoegd als secretaris de griffier van de rechtbank, die tevens, aldus de wet, bewaarder is van het archief van de Kamer. Het lijkt derhalve principieel onjuist om het horen, als bedoeld in de laatste zinsnede van het eerste lid van artikel 50bb, namelijk mede strekkende om een minnelijke regeling te beproeven, op te dragen aan de griffier die als secretaris optreedt.

Deze maakt immers, krachtens de wet, geen deel uit van het college en mag dus geen inhoudelijke rechtshandelingen vervullen, weshalve ik van mening ben dat die taak niet kan zijn weggelegd voor de secretaris. Daartoe strekt dan ook het amendement waarin ik voorstel, de secretaris het werk te laten doen, hetwelk hem door de wet is opgedragen, maar hem niet de taak te geven die uitsluitend aan het college, c.q. aan de voorzitter, is opgedragen.

In artikel 50bb, tweede lid, wordt terecht omschreven dat indien de voorzitter een klacht afwijst of de klacht doorzendt, hiervan kennis dient te worden gegeven aan de klager en aan de betrokken notaris. Gelet echter op het feit dat aan deze kennisgeving, althans wat de afwijzing betreft, een rechtsconsequentie is verbonden, namelijk van verzet binnen veertien dagen, lijkt het mijn fractie wenselijk dat die schriftelijke kennisgeving per aangetekende brief geschiedt, althans zeker voor de afwijzing van de klacht, waartegen een verzet binnen veertien dagen mogelijk is.

Ik zou willen zeggen: 'Ius vigilantibus scriptum'. Normaal wordt deze uitdrukking gebruikt als men wil zeggen dat het recht is geschreven voor degenen die waakzaam zijn, maar je kunt het ook taalkundig als volgt vertalen: 'het recht wordt geschreven door degenen die zorgzaam zijn' en ik dacht dat de Kamer

Tripels

zich als eerste deze spreuk zou moeten aantrekken.

Ik wijs erop dat ook elders in het wetsvoorstel terecht in soortgelijke gevallen, waarin inderdaad consequenties verbonden zijn aan het verzenden van een aangetekende brief, vermeld wordt dat dit bij aangetekende brief dient te geschieden. Ik wijs in dit verband onder meer op artikel 50c, lid 2: 'De oproepingen geschieden bij aangetekende brief ten minste zeven dagen voor het verhoor.'

Lid 3 van hetzelfde artikel wordt gelezen: 'Van de beslissing van de Kamer, die met redenen dient te zijn omkleed, wordt bij aangetekende brief kennisgegeven aan de notaris en, indien naar aanleiding van een klacht is beslist, aan de klager.'

Verder wijs ik op artikel 50f, lid 1 en lid 3 en artikel 50e, vierde lid, inhoudende, dat het verhoor plaatsvindt in tegenwoordigheid van de notaris en van de klager, althans nadat dezen daartoe – en ik onderstreep – bij aangetekende brief zijn opgeroepen.

Op dezelfde gronden van rechtszekerheid, omdat het gaat over termijnen, zal naar mijn opvatting dan ook het verzet bij aangetekende brief dienen te geschieden. Er is een termijn van veertien dagen aan verbonden, derhalve gaat het om een formeel voorschrift, waaraan op straffe van niet-ontvankelijkheid de hand moet worden gehouden. Derhalve lijkt het zinvol en ook praktisch en reëel dat de discussies omtrent een dergelijk belangrijk punt worden geëlimineerd.

Het vierde lid van artikel 50bb bepaalt, dat ten gevolge van het verzet de beslissing vervalt, tenzij de Kamer van Toezicht het verzet niet-ontvankelijk of ongegrond verklaart. Dit betekent derhalve dat de beslissing van de voorzitter, waarbij bij voorbeeld de klacht kennelijk ongegrond werd verklaard, komt te vervallen. Dan zijn er twee mogelijkheden:

De Kamer van Toezicht verklaart het verzet ontvankelijk of gegrond, of verklaart het verzet niet-ontvankelijk of ongegrond. In het eerste geval is er geen probleem, maar in het tweede geval ontstaat er een vacuüm.

Immers, door de indiening van het verzet is de beslissing van de Deken komen te vervallen, is dus weg, bestaat niet meer, en dan is het als het ware alsof de Kamer het verzet niet-ontvankelijk of ongegrond verklaart. Mijn voorstel is derhalve

om dit vacuüm op te lossen met een redactie die zou kunnen luiden:

'Ten gevolge van het verzet wordt de beslissing opgeschort, totdat de Kamer van Toezicht op het verzet zal hebben beslist.'

Ik wil dus het vacuüm dat volgens de wetstekst zou kunnen ontstaan, elimineren.

De inhoud van artikel 50c, lid 1, wordt volledig door mijn fractie onderschreven. Het lijkt van belang in dit kader het analoge artikel 46 uit de *Advocatenwet erbij te betrekken*, in welk artikel wordt gesteld dat de advocaten aan tuchtrechtspraak zijn onderworpen ter zake van enig handelen of nalaten in strijd met de zorg die zij als advocaat behoren te betrachten ten opzichte van degenen wier belangen zij als zodanig behartigen of behoren te behartigen, ter zake van inbreuken op de verordeningen van de Nederlandse Orde van Advocaten en ter zake van enig handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt.

In dit kader, in het licht van deze redactie, is de vraag gewettigd of er niet beter kan worden gesteld, dat een notaris die zijn ambtsplichten heeft verwaarloosd of zich schuldig heeft gemaakt aan een handelen of nalaten in strijd met de zorg die hij behoort te betrachten, of die anderzijds heeft gehandeld in afwijking van hetgeen hem in zijn ambt betaamt, gestraft kan worden.

Het gaat immers om een in het verleden plaatsgevonden hebbende handeling, over een in het verleden plaatsgevonden hebbend nalaten. Een tuchtrechtzaak is altijd concies, omschrijft de grenzen. Het gaat niet over het continue handelen in strijd met de wet, maar het gaat om iets wat gebeurd is. In zoverre dacht ik dat deze redactie, die aansluit bij de *Advocatenwet* op dit punt, verdedigbaar is, om niet te zeggen, wenselijk.

Artikel 50c, sub 1, tweede zinsnede: dit lid bepaalt dat de Kamer in haar beslissing indien de klager daarom verzoekt, met redenen omkleed uit – dus stelt of zegt – of de notaris tegen wie de klacht is ingediend, jegens de klager de zorgvuldigheid heeft betracht die een notaris betaamt.

Het analoge artikel 48, lid 6 van de *Advocatenwet* kent een identieke redactie.

Mijn fractie houdt alleen nog de vraag over, waarom dit niet mogelijk is wanneer de Kamer een voordracht tot afzetting wenst te doen, met andere woorden, waarom zulks is geëlimineerd. Wanneer immers de

Kamer een voordracht tot afzetting doet, lijkt de mogelijkheid niet uitgesloten dat de notaris zo'n ernstig vergrijp heeft gepleegd, dat hij tegenover de klager onzorgvuldig heeft gehandeld.

Een andere vraag is, waarom ook in dit geval niet naar analogie van artikel 48, lid 6 van de *Advocatenwet*, de Kamer een dergelijke uitspraak ambtshalve zou kunnen doen, indien de Kamer daartoe voldoende gronden aanwezig acht.

Dit is ook in de *Advocatenwet* als zodanig opgenomen. Vanwege de gelijkheid van behandeling van die beide tuchtrechtspraken zou dit ook tot de mogelijkheden moeten behoren, anders zou men de vraag kunnen stellen, waarom het bij de *Advocatenwet* wel is gedaan en bij de *Wet op het Notarisambt* niet.

Artikel 50c, lid 2: met instemming heeft mijn fractie kennis genomen van het feit dat de behandeling door de Kamer van Toezicht geschiedt in het openbaar en dat de Kamer om gewichtige redenen bevelen kan, dat de behandeling geheel of gedeeltelijk met gesloten deuren zal plaatsvinden.

Het lijkt mij gewenst de argumentatie die bij de *Advocatenwet* dienaangaande is gebruikt kort te herhalen, namelijk dat gewichtige redenen gelegen kunnen zijn in de privacy van de notaris, de privacy van de klager of de privacy van een derde; daarover is uitvoerig gediscussieerd bij de behandeling van de *Advocatenwet* waarbij werd gesteld dat een argument voor niet openbaarheid zou kunnen zijn het gevoel dat door de openbaarheid van de behandeling een wezenlijk belang zou kunnen worden geschaad. Het principe is dus openbaarheid tenzij belangen van privacy zouden kunnen worden geschaad, zulks uiteraard ter beoordeling van de Kamer van Toezicht.

In artikel 50c, lid 2 staat: 'Zij past een der genoemde maatregelen niet toe dan na verhoor of behoorlijke oproeping van de notaris.' Daaraan voorafgaand staat echter, dat de klager moet worden gehoord, althans behoorlijk moet worden opgeroepen, voor de behandeling. Zou het derhalve niet veel eenvoudiger zijn deze twee zinnen samen te voegen en te stellen, dat de Kamer geen beslissing neemt dan na verhoor of behoorlijke oproeping zowel van de klager als van de notaris?

De huidige redactie zou namelijk kunnen leiden tot de volgende situatie: de klager is opgeroepen; de notaris is niet aanwezig en is niet

Tripels

opgeroepen; de Kamer zou in dat geval een berisping of waarschuwing willen opleggen. De wet zegt dan dat dit niet mogelijk is dan nadat de *notaris alsnog is opgeroepen*. Je krijgt dan een splitsing van de behandeling, want de notaris is er niet, hij is niet opgeroepen. Je kunt geen maatregel opleggen dan nadat je een notaris hebt opgeroepen. Dan krijg je dus een tweede behandeling.

Het is dan ook veel praktischer zulks tegelijkertijd te doen, te meer omdat het horen van de klager en de notaris een zinvolle zaak is. Zij moeten toch ook hun standpunt kenbaar maken. Wie zegt mij dat bij een dergelijke behandeling de klager en de notaris niet tot elkaar komen; dat er een misverstand is hetwelk bij hoor en verhoor kan worden opgelost. Het is toch onzinnig de klager te horen buiten de notaris om en de notaris buiten de klager om? Vandaar dan ook dat ik nadrukkelijk vraag dat in één zin te doen: roep beiden tegelijkertijd op.

Verder een opmerking over lid 2 van hetzelfde artikel. Daarin staat: 'De klager en de notaris kunnen zich doen bijstaan door een raadsman.' In de huidige wet staat, dat de notaris zich bij het verhoor kan doen bijstaan door een advocaat of notaris. Ik geloof dat het zinvol is, vanwege de deskundigheid die van een raadsman in een zaak als deze wordt verwacht, wanneer de tekst van die zin in lid 2 zou luiden: door een advocaat of notaris. Het lijkt mij vanwege de specifieke kennis van tuchtrecht in het algemeen verstandiger hier niet alleen te spreken van een raadsman. Vandaar ook mijn voorstel dienaangaande.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Heeft de heer Tripels dan ook voorzien in de kosten die dat voor een klager meebrengt? Ik denk aan het probleem dat wij met het niet kosteloos zijn van rechtshulp gecreëerd hebben.

De heer **Tripels** (VVD): Degene die onvermogen is kan zich krachtens de wet voorzien van rechtshulp. De notaris kan zich door een collega notaris of door een advocaat laten bijstaan. Als de klager meent dat hij zich door een deskundige moet laten bijstaan, lijkt het mij ook gewenst in het belang van die klager zelf dat hij zich door een deskundige laat bijstaan. Vandaar dat ik ter bescherming van de klager juist dit voorstel doe. Als de klager in staat is de kosten te betalen, lijkt het mij redelijk dat hij dat ook doet.

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! Men kan dat weliswaar voorschrijven, maar misschien acht de klager zich zelf zeer wel capabel om die verrichtingen te doen. Ik zie dan geen reden om voor te schrijven, dat hij zich moeten laten bijstaan, zeker niet met het oog op de kosten.

De heer **Tripels** (VVD): Natuurlijk mag hij die verrichtingen ook zelf doen. Mevrouw Salomons vergist zich. Ik heb gezegd: 'Kan zich doen bijstaan'. Zo staat het ook in de wet. Ik heb niet gezegd: 'Moet zich doen bijstaan'. In de huidige wet staat in artikel 50c: 'De notaris kan zich bij het verhoor doen bijstaan door een advocaat of een notaris'. Die bepaling wil ik handhaven.

Mijnheer de Voorzitter! In de laatste zinsnede van lid 2 van gemeld artikel wordt bepaald dat de secretaris van de kamer de klager en de notaris tijdig in de gelegenheid stelt om van de op de zaak betrekking hebbende stukken kennis te nemen. Mijn fractie is van mening dat ook de mogelijkheid moet worden geopend om om toezending van de stukken te kunnen vragen. Men kan om toezending van stukken vragen bij de raden van beroep en bij de Raad van State. Men kan stukken bestellen tegen een vergoeding. Daarmee kunnen veel tijd en moeite worden bespaard. Uiteraard kunnen, wanneer om toezending van fotocopiëen wordt gevraagd, de daaraan verbonden kosten voor rekening van de verzoeker worden gebracht. Dat kan dan gebeuren op basis van usantiële griffierechten voor het verkrijgen van fotocopiëen.

De griffier is daarmee belast. Ook bij strafzaken kan men afschriften krijgen op basis van het gebruikelijke tarief. Voor de secretaris van de Kamer zal het dus geen extra belasting en problemen met zich brengen. Integendeel!

Bovendien vergeet men wel eens dat vaak op de griffie geen gelegenheid is om stukken behoorlijk in te zien. Dat kost de griffier veel tijd. Er moet dan iemand zijn die uitzoekt welke stukken gegeven moeten worden. Dit betekent dus een vrij grote belasting voor de griffie. Het simpel zenden van fotocopiëen betekent voor de griffie een minder grote belasting. Het is ook wel eens gebeurd dat er stukken waren verdwenen als men iemand alleen de stukken had laten lezen. Dat geeft natuurlijk veel complicaties. Het is ook vervelend om tegen de klager te zeggen: 'Hier heb je het dossier en

ga maar zoeken'. Er moet dan bovendien steeds een 'bewaker' aanwezig zijn om ervoor te zorgen dat de stukken niet zoek raken.

Kortom, het zenden van fotocopiëen lijkt mij zowel voor de griffie als voor de klager zelf juist. Ik vind het althans juist dat de mogelijkheid daartoe wordt geschapen. Zo men de stukken wil komen inzien, kan dat ook nog.

Mijn fractie kan akkoord gaan met de wijziging van artikel 50e, vierde lid, zij het dan dat de bedoelde mededeling zodanig moet plaatsvinden dat zowel de notaris als de klager tijdig op de hoogte worden gebracht en derhalve maatregelen kunnen treffen om bij het verhoor aanwezig te kunnen zijn. Ik denk daarbij aan de termijn van zeven dagen die ook in artikel 50c wordt genoemd.

Ik heb dienaangaande een amendement ingediend, ertoe strekkende dat die zeven dagen ten minste in acht worden genomen bij het doen van de mededeling.

Bij de wijziging van artikel 50f wordt wederom een termijn van 14 dagen genoemd bij gebreke waarvan het beroep niet ontvankelijk wordt verklaard. Ook gelet op hetgeen ik hiervoor heb betoogd omtrent de consequenties die aan het stellen van een termijn zijn verbonden, lijkt het mij gewenst het instellen van beroep te doen per aangetekende brief zodat de 'date certaine', de zekere vaste datum, kan worden vastgesteld en er dus geen conflict kan ontstaan omtrent die verzending en het instellen van het beroep. Dit lijkt mij te meer nodig, omdat op verschillende plaatsen – ik heb ze genoemd – aangetekende verzending wordt voorgeschreven.

Bovendien is de praktijk dat men met het oog op de zorgvuldigheid, zeker als men een beroep instelt, in het algemeen de brief laat aantekenen. In de praktijk wordt deze zorgvuldigheid dus ook betracht. Juist voor degenen die uit zorgeloosheid hun brief niet laten aantekenen wil ik voorkomen dat er problemen ontstaan. Bovendien is dit ook in lijn met de hele teneur van het tuchtrecht. Daarbij wordt herhaaldelijk toezending per aangetekende brief voorgeschreven. Daarom meen ik dat dit ook in deze aangelegenheid dient te geschieden.

Verder lijkt het mij toe dat de laatste zinsnede van lid 1 van artikel 50f moet worden gewijzigd. Dit houdt in dat naar mijn mening de griffier niet alleen aan de notaris en eventueel de klager meedeelt dat beroep is ingesteld, maar dat hij tegelijkertijd een afschrift van het verzoekschrift doet

Tripels

toekomen. Ik vind dit passend. Er is geen enkele reden aan te voeren dat dit niet zou moeten geschieden, te meer omdat de griffier de notaris en de klager van tevoren tijdig in de gelegenheid moet stellen om van de op de zaak betrekking hebbende stukken kennis te kunnen nemen.

Een zo belangrijk stuk als het beroepschriftuur zal toch *nimmer* aan de betrokken derde kunnen worden onthouden. Een afschrift van het beroepschriftuur zal althans moeten worden toegezonden aan de Kamer van Toezicht en aan de notaris indien het beroep door de klager is ingesteld, of aan de klager indien het beroep door de notaris is ingesteld. Met andere woorden, het is zinloos om alleen mee te delen dat een beroep is ingesteld en verder niets te laten horen. Iedereen die dat bericht ontvangt zal zich namelijk afvragen: waarom is dat beroep gebaseerd?

Deze zaak is vergelijkbaar met de behandeling van een rekest. Bij een arbeidszaak stuurt de griffier de mededeling van de oproep met het rekest naar de betrokkene. Het zou dan onzinnig zijn om bij zo'n zaak te zeggen: de griffier moet mededelen dat een rekest is ingediend, maar hij behoeft het rekest zelve niet toe te sturen. Het lijkt mij dan ook logisch wanneer de griffier van het hof tegelijk met de mededeling dat een beroep is ingesteld de beroepschriftuur aan betrokkene toestuurt.

Ik kom nu te spreken over een antiek element in artikel 50f. Ik houd van antiek. Ik heb bij voorbeeld heel veel moeite gehad met het 'uit de beurs nemen van de dertiende penning'. Het element 'het Openbaar Ministerie gehoord' is echter antiek. Destijds kwam ook in de Advocatenwet een soortgelijke bepaling voor. Vroeger was zelfs het tuchtrecht in de advocatuur aan een rechterlijk college opgedragen. Ik vraag dan ook of dit uit vroegere tijd stammende voorschrift niet kan worden geëlimineerd. Zo moet de officier nog steeds requireren bij beëdiging van advocaten. Dat was een aardige bezigheid die wellicht het cachet verhoogde. In een tijd van rationalisatie, besparing en efficiëntie is er geen enkel argument aan te voeren voor handhaving van het horen van het Openbaar Ministerie.

Ik kan mij niet voorstellen dat de staatssecretaris de officier van justitie erbij wil hebben, omdat er een strafbaar feit kan zijn gepleegd. Dat is namelijk volslagen onzinnig. De interventie van de officier met alleen

het doel om strafrechtelijke aspecten te bekijken zou namelijk een onjuiste zijn in het kader van de tuchterspraak. Het is naar mijn mening onnodig, want het lijkt er nu op dat er een soort van eis wordt gesteld, dat er wordt gevereijerd. Daarom gaat het echter helemaal niet.

Artikel 73a gaat over de controle. In de nota naar aanleiding van het eindverslag staat dat alle zaken die op het kantoor van de notaris spelen, aan een controle moeten worden onderworpen. Ik vind dat correct. Het privévermogen van de notaris moet evenwel ook aan een controle worden onderworpen. Ik kan mij voorstellen dat men dit nodig acht, omdat de notaris privé een hoop gekke dingen kan hebben gedaan die van belang zijn bij de vraag of de notaris zijn verplichtingen kan nakomen.

Als een notaris privé erg rood staat, kan dit grote problemen met zich brengen voor zijn kantoor, ook als de zaken op kantoor zelf goed lopen. Ik heb er echter moeite mee als zaken die zuiver privé zijn, aan een controle worden onderworpen. Als nu een notaris zijn privévermogen in een besloten vennootschap heeft ondergebracht, wordt het nog moeilijker. Mag de controle zich dan ook uitstrekken tot die besloten vennootschap, die toch als 'derde' moet worden gekwalificeerd?

Wij hebben kennisgenomen van het zeer lezenswaardige en interessante rapport van de commissie-Geelhoed. Ik heb mijn betoog opgesteld voordat ik kennis kreeg van dit rapport, dus je zou kunnen zeggen dat ik daarmee in dit kader geen rekening heb gehouden. Misschien heb ik het echter toch wel gedaan. Op pagina 60 van het rapport staat: 'Een meer algemene toetsing van het wetsontwerp op zijn juridische merites vindt slechts bij uitzondering plaats'. Ik heb geprobeerd om het wetsontwerp uitsluitend op zijn juridische merites te toetsen. Ik heb mij niet bemoeid met beleidstechnische zaken. Het rapport stelt onder meer: 'Soms wordt een kerstboom van een wetsontwerp bij de Tweede Kamer gebracht en dan komt het er verder opgetuigd weer uit'. Ik hoop niet dat men mijn amendementen als een optuiging, als ballen en slingers wil kwalificeren.

□

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Mijnheer de Voorzitter! De notaris is een openbaar ambtenaar, uitsluitend bevoegd authentieke akten te verlijden. Ik zal niet verder gaan met het citeren van wetteksten, want die zijn een

ieder hier wel bekend. Tevens is het toch een heel bijzonder soort ambtenaar. Immers, hij is tevens een vrije-beroepsbeoefenaar, enerzijds parallel met de advocaat, maar toch zijn er hele grote verschillen. Zo heeft de notaris geen vrije keuze van zijn vestigingsplaats en daarmee heeft ook de cliënt in een arrondissement, zeker als het om kleine plaatsen gaat, niet de vrijheid de notaris naar zijn keuze te kiezen.

De notaris is, bij uitsluiting van andere deskundigen, betrokken bij een groot aantal rechtshandelingen van fundamenteel belang. Gewijzigde maatschappelijke omstandigheden hebben dat belang van zijn functies ook nog versterkt. Meer mensen hebben vermogensbestanddelen, of althans bezit. Door andere samenlevingsverbanden, waar de vermogensrechtelijke situatie vaak notarieel vastgelegd wordt, is de rol van de notaris groter geworden. Mensen met relatief lage ontwikkeling en, zo is dat vaak in onze samenleving, lage inkomens, bezitten, mede gestimuleerd door de overheid, onroerend goed en verkopen of kopen dat.

Juist daarbij speelt de notaris ook weer een hele wezenlijke rol. Een andere wijziging in de functie van het notariaat is het gevolg van het feit dat diezelfde onroerend-goedmarkt onzekerder is dan ooit tevoren, dat mogen wij dagelijks, met allerlei incidenten, lezen. Ten slotte speelt de notaris ook een belangrijke rol bij het komen tot enige ordening in het gebruik en vooral in het voorkomen van misbruik van rechtspersonen. Ik wil hiermee in de verste verte niet pretenderen volledig te zijn geweest.

De notaris vervult met name bij die rechtspersonen, bij de verklaringen van geen bezwaar die door het departement worden afgegeven, een hele centrale rol. Dit betekent, ons inziens dat de maatschappelijke functie van het notariaat van groot belang is. Wij hopen en verwachten dan ook dat de commissie-Van Dijk bij de fundamentele herziening van de Wet op het Notarisambt juist deze wezenlijke maatschappelijke toetsende functie centraal zal stellen.

Ik zal niet verder stilstaan bij die fundamentele herziening en onze wensen dienaangaande niet op dit moment breed gaan uitmeten. Ik hoop wel dat het met deze partiële herziening niet zal gaan als met de partiële herziening van het medisch tuchtrecht.

Mijn voormalige fractiegenoot de heer Roethof behandelde die ruim twaalf jaar geleden. Toen zei hij: op

Salomons

de zaken ten principale zullen wij terugkomen bij de behandeling van het wetsontwerp. Ik heb begrepen dat dat ons nog immer niet heeft bereikt. Ik weet niet of dat aan de medici ligt, maar ook het notariaat komt bij mij nooit over als een groep die staat te springen om wijziging in hun positie aangebracht te zien. Hoewel, dat moet ik in alle eerlijkheid zeggen, er wel veel verbeterd is.

Overigens moeten wij ook weer niet te arrogant zijn dat wij de Vereniging voor procesrecht voor zijn. Nakijkend wat mijn fractiegenoot Roethof had gezegd kwam ik tegen dat het NJB in 1969 veel publiceerde over het tuchtrecht ten principale. Een hier niet onbekende figuur, een zekere mr. A.A.M. van Agt had daarover heel behartigenswaardige zaken geschreven. Hij vond overigens dat het tuchtrecht op de helling moest.

Evenals de heer Roethof toen, zet onze fractie nu een groot aantal vraagtekens bij de wenselijkheid van het voortbestaan van apart tuchtrecht per beroepsgroep. In zijn algemeenheid klemt bij ons nog steeds de vraag: waarom juist bij het notariaat, waar maatschappelijk zo'n sleutelrol wordt vervuld, het communerecht niet primair van toepassing is als aanvulling op interne privaatrechtelijke regelingen.

Juist bij deze beroepsgroep is het, gelet op de functie die wij haar toevertrouwen en de hoge mate van overheidsregulering van de beroepsuitoefening, toch wat merkwaardig dat de regeling van het tuchtrecht een bijzondere, sterk door de eigen beroepsgroep beïnvloede, regeling blijft.

Vanuit deze optiek menen wij in ieder geval met klem afstand te moeten nemen van de tendens, parallellen te trekken met het tuchtrecht voor de advocatuur. In de stukken staat al dat wij menen, dat indien de rol van het notariaat in het rechtsverkeer dezelfde blijft die zij thans is, zij een fundamenteel andere is dan de rol van de advocaat ten opzichte van diens cliënt, waar hij gezamenlijk als partij optreedt; als hij het goed doet gelukkig veelal niet eens als procespartij.

Het voor ons liggende wetsontwerp biedt een aantal aanzienlijke verbeteringen. Het formeel niet geregelde klachtrecht krijgt een grondslag in de wet. Wij vinden dat van wezenlijk belang. Bovendien vinden wij het een heel goede zaak, het hoger beroep te

concentreren bij het hof in Amsterdam, overigens niet uit regionalisme, maar omdat er één hof gekwalificeerd moet zijn.

De heer **Tripels** (VVD): Voor de eenheid van rechtspraak!

Mevrouw **Salomons** (PvdA): Exact!

Wij kunnen er vrede mee hebben dat de cassatie niet meer in het wetsontwerp is opgenomen. De eenheid van rechtspraak is gewaarborgd.

Bovendien danken wij de regering voor de toeschietelijkheid jegens ons in de stukken. Er is een en ander op onze wens verbeterd, met name ten aanzien van de bepalingen inzake openbaarheid, de mogelijkheid dat de secretaris van de Kamer van Toezicht de klager hulp biedt bij het schriftelijk indienen van een klacht en de omschrijving van het ambtsverzuim, die aanzienlijk is gemoderniseerd doordat het archaische begrip 'onzedelijkheid' eruit wordt verwijderd en aansluiting wordt gezocht bij het rechtmatigheids-criterium van de onrechtmatige daad. Bovendien waarderen wij het, dat de broederschap haar eigen reglement voor klachtenprocedures inmiddels zodanig heeft aangepast, dat het indienen van een privaatrechtelijke klacht niet inhoudt, dat men dient af te zien van de klachtenprocedure bij de Kamer van Toezicht. Dat is heel wezenlijk.

Toch zijn er een aantal punten waarop wij menen iets verder te moeten gaan dan het wetsontwerp. Wij menen dat evenals in het commune strafrecht openbaarmaking van een maatregel, berisping of waarschuwing regel dient te zijn, behoudens als het openbaar belang zich ertegen verzet. Het komt ons merkwaardig voor, dat daar waar de regering ons wel tegemoet is gekomen, door de openbaarheid als regel bij de zittingen, er geen publikatie plaatsvindt als regel.

Daar wil ik wel de parallel met de advocatuur trekken waar ook publikatie plaatsvindt. Het lijkt mij juist in het belang van een goede beroepsuitoefening, dat niet allerlei mystificaties ontstaan over maatregelen en overwegingen van Kamers van Toezicht. Zowel voor de beroepsgroep zelf als voor cliënten wordt daarmee duidelijkheid geschapen. De samenstelling van de Kamer van Toezicht is waarborg dat dit met de nodige zorgvuldigheid zal geschieden. Men gaat niet licht tot berispingen dan wel waarschuwingen over.

Wij menen voorts dat voor de klager het vraagstuk of hij zijn recht zal zoeken bij de Kamer van Toezicht niet alleen zal worden bepaald door eventuele rechtsbijstand voor eigen kosten, maar evenzeer als elders in het civiel recht door het risico dat hij aanzienlijke kosten moet maken, voor meer dan alleen de subsidiabele rechtsbijstand. Juist waar de Wet rechtsbijstand voor on- en minvermogens er zelfs voor lage inkomens van uitgaat, dat de kosten niet volledig meer worden vergoed, lijkt het mij redelijk dat de mogelijkheid van de kostenveroordeling ook in dit wetsontwerp wordt opgenomen.

Ook daar geldt weer dat de president van de rechtbank, die een veroordeling moet uitspreken, zeker een goede waarborg is tegen het in het wilde weg gebruiken van deze bepaling. Het geven van rechten aan mensen zonder een financiële invulling vind ik onwenselijk. Mensen met lage inkomens komen dan in een nadeliger positie te verkeren dan de mensen met meer financiële middelen.

Tijdens de schriftelijke voorbereiding van deze behandeling hebben wij aangedrongen op een vertegenwoordiger van het cliëntenbelang in de kamer van toezicht. Op dit punt stelt mijn fractie zich dus in eerste instantie al enigszins anders op dan ten opzichte van de advocatuur. Bovendien menen wij dat de praktijk van vandaag geëxpliciteerd zou moeten worden, namelijk dat onder geen enkele omstandigheid de leden, voortkomend uit de kring van het notariaat, een meerderheidspositie in de kamer van toezicht gaan innemen.

Op dit moment geldt de regel dat de twee aanvullende leden, die door de minister worden benoemd, niet uit de kringen van het notariaat komen en wij vinden dat die regel expliciet in de wet moet komen. Wij vinden het uitermate zinvol, dat gekeken wordt naar de cliëntenbelangen en denken dan met name aan de Vereniging Eigen Huis, die vanuit de onroerend goed-situatie erg veel met het notariaat te maken heeft.

Mijnheer de Voorzitter! Al met al kunnen wij instemmen met deze partiële wijziging. Wij hopen dat het notariaat in afwachting van de fundamentele wijziging en geschrokken door een aantal incidenten zelf een kritische benadering in de eigen groep zal blijven hanteren. Wij hopen ook dat men sneller dan wel gebruikelijk is in deze beroepsgroep zonder klacht naar voren zal komen. In wezen

Salomons

moeten klachten hooguit complementair zijn.

Men moet de rechtsregels in eigen kring goed naleven en het naleven van de rechtsregels waarmee men te werken heeft adequaat toetsen. Men mag niet opzettelijk meewerken aan ontwijking dan wel onduiking van de rechtsregels in onze samenleving. Daarop behoort men zich allereerst te richten. Alleen op die manier kan de maatschappelijke achting, behorend bij dit ambt, worden verdiend.

De heer **Leerling** (RPF): Mijnheer de Voorzitter! De notaris vervult als openbaar ambtenaar een essentiële functie in de samenleving, daar hij betrokken is bij een aantal ingrijpende besluiten die mensen nemen in hun leven. Hij oefent dan ook terecht een ambt uit. Zijn rechtspositie is een zeer markante. De wet kent hem belangrijke exclusieve rechten toe, terwijl hij toch een zelfstandig beroep heeft.

Temeer daar hij een materie beheerst die voor zijn cliënten veelal geheel onbekend is, moet zijn integriteit buiten twijfel staan. Aangezien de notaris echter evenals u en ik een mens met tekorten en gebreken is, moet adequaat toezicht op de beroepsuitoefening van notarissen van groot belang worden geacht.

Ook de RPF-fractie meent dat het onderhavige voorstel tot partiële wijziging van de Wet op het notarisambt daartoe zal bijdragen. Bij de toekomstige vernieuwing van de Wet op het notarisambt zal deze Kamer – en dus ook de RPF-fractie – ongetwijfeld diepgaande beschouwingen wijden aan de vele aspecten van dit belangrijke ambt. Wij willen dan ook spreken over het verschil in positie tussen bij voorbeeld de notaris en de advocaat. Op voorhand wil ik geen absolute parallele behandeling bepleiten in het tuchtrecht voor beide beroepsgroepen, hoewel er uiteraard wel overeenkomstige kenmerken zijn. Wij zijn overigens benieuwd naar de vorderingen, die de staatssecretaris kan melden met betrekking tot de compleet nieuwe wettelijke regeling van het notariaat.

Thans spreken wij over een aanpassing van de huidige regeling aan wat de memorie van toelichting noemt: gewijzigde inzichten. Dat betreft dan vooral de positie van de klager en meer openbaarheid van de tuchterspraak. Sprekend over de positie van de klager, denk ik dat het inzicht helemaal niet zo nieuw is dat zij die

afhankelijk zijn van de betrouwbaarheid van invloedrijke openbare functionarissen bescherming verdienen tegen kwalijke praktijken.

Is het argument van de staatssecretaris om tot deze wetswijziging te komen dan ook niet wat gezocht of is het louter een modieus trekje? Slaat in het voorliggende ontwerp 'het gewijzigd inzicht' niet vooral op het gegeven dat de goede naam die een notaris van oudsher had enigszins is verbleekt doordat een enkele recentelijk in opspraak is gekomen, dus niet zozeer gewijzigde inzichten in de positie van de klager als wel het praktische gegeven dat de wettelijke regeling onvoldoende bleek? Kan de staatssecretaris die gevolgtrekking delen?

Zijn er overigens aanwijzingen dat ontoelaatbare gedragingen van notarissen in toenemende mate voorkomen?

Gewijzigde inzichten hebben er ook toe geleid dat uit het eerste lid van artikel 50c de begrippen 'wangedrag' en 'onzedelijkheid' zijn verwijderd. Voor onze fractie was die wijziging niet zo nodig, vooral als wij zien dat sommigen daarmee vastgelegd willen zien dat de Staat geen zedenmeester zou zijn.

De RPF pleit niet voor de negatieve lading die het begrip 'zedenmeester' in onze tijd wordt gegeven, maar meent wel dat de Staat de hoeder is van orde en goede zeden. Daarover mag geen misverstand bestaan. Natuurlijk is onder 'handelen in afwijking van hetgeen in zijn ambt betaamt' ook onzedelijkheid te rekenen, maar zal uit de schrapping van dat begrip toch niet worden afgeleid dat het toezicht daarmee minder van doen heeft? Als de regering in dit verband spreekt over een 'wat archaisch karakter' hoop ik dat dit alleen op de vorm en niet op de inhoud slaat. Wil de staatssecretaris daarover wat meer duidelijkheid verschaffen?

Mijnheer de Voorzitter! Door de Koninklijke Notariële Broederschap is onder meer aangedrongen op handhaving van het beroep in cassatie om de opgelegde maatregelen te kunnen doen toetsen. De staatssecretaris heeft, ons inziens volkomen terecht, gesteld dat cassatie daarvoor ongeschikt is. Is zij echter ook van mening dat rechtsgelijkheid voldoende is gewaarborgd zonder mogelijkheid van toetsing van de uitspraak op het beroep?

Mijn fractie acht het een goede zaak dat de staatssecretaris de suggestie

van de SGP-fractie met betrekking tot ongevraagd verlof heeft overgenomen.

Wat betreft de drie amendementen van mevrouw Salomons – ik heb de gelegenheid gehad, deze al te bekijken – hebben wij geen behoefte aan hetgeen in stuk nr. 13 als wijziging wordt voorgesteld. Publikatie is als een strafverzwaring te zien, wij houden dat tenminste vol, en wij menen dat het voorstel dat element terecht overlaat aan de kamer van toezicht. De amendementen op de nrs. 14 en 15 komen ons in beginsel positief voor, maar wij zijn benieuwd naar de reactie van de staatssecretaris. Daarna zullen wij ons stemgedrag bepalen.

Met de door mij genoemde kanttekeningen en in afwachting van het antwoord van de staatssecretaris op de door mij gestelde kritische vragen kan ik al op voorhand zeggen, dat het voorstel als zodanig niet op onoverkomelijke bezwaren van mijn fractie stuit.

De heer **Van Dam** (CDA): Mijnheer de Voorzitter! Het notarisambt is een van de oude publieke ambten. De tijden veranderen en het notarisambt met hen. Zo heeft dit ambt in de loop der eeuwen al heel wat wijzigingen ondergaan en de verwachting kan zijn dat, naar wij hopen op afzienbare termijn, nog meer veranderingen zullen volgen wat onze Wet op het notarisambt betreft.

Het antwoord op de vraag of het wetsvoorstel waarover wij nu spreken een product is van de verandering van de tijden of van de verandering van de notarissen kan wel in het midden worden gelaten. Veranderingen van beide hangen uiteraard met elkaar samen en beïnvloeden elkaar.

De onderhavige wijzigingen zullen naar de overtuiging van de CDA-fractie het vertrouwen van het publiek in het notarisambt versterken. En dat is voor deze voor het rechtsverkeer zo vitale functie van groot belang.

De CDA-fractie stemt in met deze partiële wijziging van de Wet op het Notarisambt in de vorm die het voorstel heeft gekregen na de schriftelijke voorbereiding. Dat sluit uiteraard nog enkele vervolmakingen die misschien kunnen zijn gelegen in enkele amendementen die zijn ingediend, niet uit. Wij achten het juist dat de voorgestelde wijzigingen worden aangebracht, vooruitlopend op een bredere vernieuwing van de

Van Dam

wet. Hoe staat het met de voorbereiding van die bredere herziening, na de mededelingen daarover in de memorie van antwoord? Is het verkennende onderzoek al afgesloten? Zo ja, in welke richting wijzen de resultaten daarvan?

De CDA-fractie is er gelukkig mee dat de schriftelijke voorbereiding van het wetsvoorstel tevens heeft geleid tot modernisering van de gronden tot klagen in het eerste lid van artikel 50c. Ook aan de overige wensen van de CDA-fractie, geuit in de schriftelijke voorbereiding, waaraan de staatssecretaris in een andere kwaliteit niet onschuldig was, is tegemoet gekomen. De conclusie kan dan ook geen andere zijn dan dat wij onze stem gaarne aan dit wetsvoorstel zullen geven.

De **Voorzitter**: De regering zal morgenmiddag antwoorden.

De algemene beraadslaging wordt geschorst.

Sluiting 21.28 uur.

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. twee Koninklijke boodschappen, ten geleide van de volgende voorstellen van wet:

Wijziging van de begroting van ontvangsten en uitgaven van het Landbouw-Egalisatiefonds, afdeling A, voor het jaar 1982 (verzamelontwerp; eerste wijzigingsvoorstel) (18 295);

Wijziging van hoofdstuk XV (Departement van Sociale Zaken en Werkgelegenheid) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1983 (wijziging in hoofdzaak naar aanleiding van de Voorjaarsnota; eerste wijzigingsvoorstel) (18 296).

Deze Koninklijke boodschappen, met de erbij behorende stukken zijn al gedrukt;

2. de volgende brieven:

twee, van de minister van Buitenlandse Zaken, ten geleide van twee Overeenkomsten (18 297, R 1250) en (18 299);

een, van de ministers van Onderwijs en Wetenschappen, van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur en van Economische Zaken en van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en van de minister van Landbouw en Visserij, over informatieverzorging en bibliotheekwezen (18 294);

een, van de minister van Defensie, over een ongeval in het artillerieschietkamp te Oldebroek (18 100, X, nr. 29);

een, van de ministers van Verkeer en Waterstaat, van Binnenlandse Zaken en van Buitenlandse Zaken, over de zomertijd in Europa (18 100, XII, nr. 56);

een, van de staatssecretaris van Economische Zaken, de heer Van Zeil over het structuurschema Buisleidingen (17 375, nr. 8);

een, van de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, over de medianota (18 035, nr. 62);

een, van de staatssecretaris van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, over de subsidieverlening aan schoolinternaten (18 100, VI, XVI, nr. 47).

Deze brieven zijn al gedrukt;

3. een brief van de staatssecretaris van Justitie, over de rechtspositie van gedetineerden.

De Voorzitter stelt voor deze brief niet te drukken en voor kennisgeving aan te nemen.